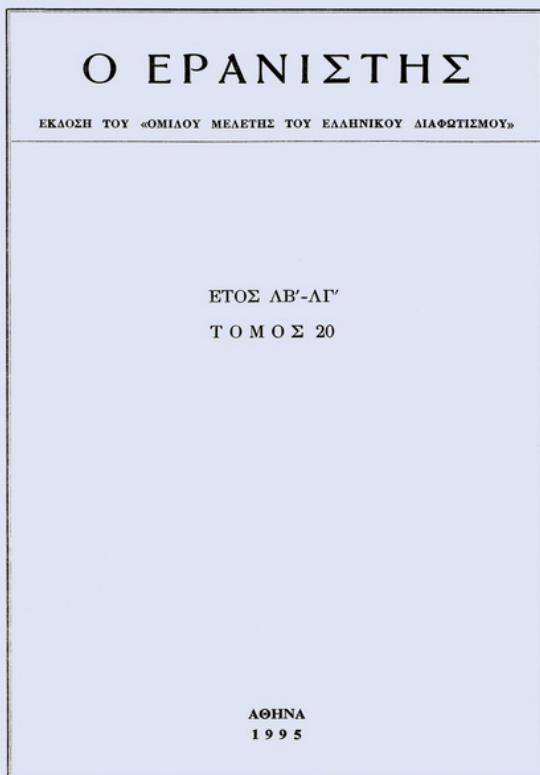

The Gleaner

Vol 20 (1995)

Η βιβλιοθήκη Guilford στην Κέρκυρα (1824-1830)

Βασιλική Μπόμπου Σταμάτη

doi: [10.12681/er.243](https://doi.org/10.12681/er.243)

To cite this article:

Μπόμπου Σταμάτη Β. (1995). Η βιβλιοθήκη Guilford στην Κέρκυρα (1824-1830). *The Gleaner*, 20, 97-162.
<https://doi.org/10.12681/er.243>

Η ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ GUILFORD ΣΤΗΝ ΚΕΡΚΥΡΑ (1824-1830)

Ο ΑΓΓΛΟΣ ΦΙΛΕΛΛΗΝΑΣ FREDERICK NORTH, 5ος κόμης του Guilford (1766-1827),¹ έχει συνδέσει τὸ ὄνομά του μὲ τὸ πρῶτο ἐλληνικὸ πανεπιστήμιο, τὴν Ἰόνιον Ἀκαδημίαν,² ποὺ ἴδρυθηκε τὸ 1824 στὴν Κέρκυρα, τὴν ἐποχὴν τῆς Ἀγγλικῆς Προστασίας στὰ Ἰόνια νησιά. Γοητεύ-

1. Γιὰ τὴ βιογραφία τοῦ Γκιλφορντ βλ. *Dictionary of National Biography*, London 1895, compact edition, Oxford 1975, vol. I, p. 1505/164, ἀρθρο τοῦ J. M. Riggs. Βλ. ἐπίσης τὰ ἀρθρα: Z. D. Ferriman, *Some English Philhellenes, VI: Lord Guilford, The Anglohellenic League*, Λονδίνο 1919, σ. 75-109. F. H. Marshall, «Lord Guilford and Greece», *The Link*, tom. 2 (1938) σσ. 34-37, Eric Glasgow, «Frederic North, a biographical sketch» καὶ στὸ ἴδιο φύλλο «Lord Guilford and the Ionian Academy». *The Greek Gazette*, τχ. 121, Sept. 1877. Γιὰ τὴν ἐποχὴν ποὺ μᾶς ἐνδιαφέρει ἰδιαίτερα ἀδῶ βλ. A. Papadopoulos-Vreto, *Notizie Biografiche-Storiche su Federico Conte di Guilford*, Ἀθῆνα 1846. (Στὸ ἔξης: Παπαδόπουλος-Βρετός, *Βιογραφικά*.) B. Μπόμπου Σταμάτη, «Ἀνέκδοτα γράμματα τοῦ λόρδου Γκιλφορντ (1827) σὲ χειρόγραφο τῆς Γενναδείου Βιβλιοθήκης. Πρώτη παρουσίαση (Mss 108)», *Ἐλληνικά* 41 (1990) σ. 59-77. Βλ. καὶ Arthur Foss, «The Ionian University and the 5th Earl of Guilford», *The Anglo-Hellenic Review*, Nr. 9 / Spring 1994.

2. Γιὰ τὴν ἴστορίαν τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας βλ. Γ. Σαλβάνος-Β. Σαλβάνου, «Περὶ τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας καὶ τοῦ ἴδρυτοῦ αὐτῆς Φρειδερίκου Νόρθ Κόμητος Γκιλφορδ», *Ἐλληνικὴ Δημονογία* 31 (1949) 763-814. Ντίνος Κονόμος, «Ἡ Ἰόνιος Ἀκαδημία», Ἀθῆνα 1965. G. P. Henderson, «Ἡ Ἰόνιος Ἀκαδημία», Κέρκυρα 1980, μετάφραση Φ. Κ. Βάρου καὶ τὴν κριτικὴν παρουσίαση τοῦ βιβλίου ἀπὸ τὸν Γ. Δ. Μεταλληνό, «Ἡ Ἰόνιος Ἀκαδημία», *Παρασσόδε* 23 (1981) 321-375, καθὼς καὶ τὴν νεώτερη ἐκδοση: G. P. Henderson, *The Ionian Academy*, Edinburgh 1988. Γ. Τυπάλδος Ιακωβάτος, *Ἴστορία τῆς Ἰόνιας Ἀκαδημίας*, Ἐκδοση-Εἰσαγωγή-Σχόλια Σ. Ι. Ἀσδραχάς, Ἐφμῆς, Ἀθῆνα 1982. Καὶ τὶς εἰδικότερες γιὰ κάθε σχολὴ ἐργασίες: Γ. Πεντόγαλος, «Ἡ Ἰατρικὴ Σχολὴ τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας», Θεσσαλονίκη 1980, A. Μαγλάρας, «Ἡ διδασκαλία τοῦ Δικαίου στὴν Ἰόνιο Ἀκαδημία», *Κερκυραϊκὰ Χρονικά*, 26 (1982), Πρακτικὰ Δ' Πανιονίου Συνεδρίου, τόμος Β', Κέρκυρα 1982. Γ. Δ. Μεταλληνός, «Ο κόμης Φρειδ.-Δημήτριος Γκιλφορδ καὶ ἡ ἴδεολογικὴ θεμελίωση τῶν θεολογικῶν σπουδῶν τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας», *Ἐπιστημονικὴ Ἐπετηρίς Θεολογικῆς Σχολῆς Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν*, 27 (1986), Δ. Καπάδοχου, «Ο Γυιλφορδ καὶ ἡ πρώτη Ἱερατικὴ Σχολὴ στὰ Ἐπτάνησα», *Παρασσόδε* 21 (1979) 592-627.

μένος ἀπὸ τὴν κλασικὴν παιδείαν ποὺ δέχτηκε στὴν Ὀξφόρδη,³ αἰσθάνθηκε

3. Σύμφωνα μὲ τὰ στοιχεῖα τῆς βιογραφίας του (*Dictionary of National Biography*, δ.π.), σπούδασε στὸ Eton, συνέχισε στὸ Christ Church College στὴν Oxford (matriculate 18 October 1782), δπου πήρε τὸ διδακτορικὸ δίπλωμά του, D. C. L., στὶς 5 Ἰουλίου 1793. Ἀναφέρεται ἐπίσης ἐκεῖ ὅτι: received the same degree by Diploma, στὶς 30 Ὀκτωβρίου 1819. Προσθέτω καὶ μιὰ πληροφορία, ἀπὸ ἔνα γράμμα τοῦ καθηγητῆ τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας Νικολάου Μανιάκη, ποὺ σπούδασε στὸ Cambridge ἀπὸ τὸ 1819, ὑπότροφος καὶ προστατεύμενος τοῦ Γκίλφορντ. Γράφει τὸ 1820 ἀπὸ τὸ Cambridge πρὸς τὸν Ἀθανάσιο Βογορίδη στὸ Λονδίνο καὶ τοῦ περιγράφει τὴν τελετὴ τῆς ἀναγρέουσης τοῦ Γκίλφορντ σὲ ἐπίτιμο διδάκτορα τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Cambridge καὶ τῆς ἀναγνώρισής του ὡς Καγκελαρίου τῆς Ἰονικῆς Ἀκαδημίας. Δίνει μιὰ λεπτομερὴ περιγραφὴ τῆς τελετῆς, καὶ ἀναφέρεται μὲ θαυμασμὸ στὸ λατινικὸ λογίδριο τοῦ νομοδιδασκάλου Κλάρκου πρὸς τιμὴν τοῦ Γκίλφορντ. Ὑπόσχεται νὰ τοῦ τὸ στείλει ὥστε νὰ δημοσιευθεῖ στὸν Λόγιο Ἐργμῇ «πρὸς κοινὴν πληροφορίαν τοῦ καθ' ἡμέραν προσδεύοντος Ἑλληνικοῦ γένους» (Π. Χιώτης, «Νικολάου Μανιάκη, Βίος καὶ τὰ σωζόμενα συγγράμματα», *Παρθενὼν* 1 (1871-1872) 419). Βλ. καὶ *Canares, a Poem in modern greek by Nicholas Maniakes, student of Trinity College, Cambridge, to which is added a Pean or war song, translated from the English by the same Author*, Cambridge 1823. Τὸ ἔργο εἶναι ἀφιερωμένο στὸν Γκίλφορντ μὲ θερμὸ γράμμα, ἀγγλικὰ καὶ ἑλληνικά. (Βλ. Γ. Μ. Α', 219, 1385, ὅπου ὅμως δὲν ἀναφέρεται ὅτι εἶναι ἀφιερωμένο στὸν Γκίλφορντ.) «... Φοβοῦμαι, γράφει, μήπως τοῦτο δὲν εἶναι δῶρον ἄξειν νὰ Σοὶ προσφερθῇ. Ἄλλα δύο αἴτια μὲ παρεκίνησαν νὰ πράξω οὕτω· πρῶτον, ἡ ἐμὴ εὐγνωμοσύνη διὰ τὰς πρὸς τὴν πατρίδα μου εὐεργεσίας Σου, μάλιστα δὲ πρὸς ἐμὲ αὐτὸν· καὶ δεύτερον, ἡ ἐμὴ πεποιθησία, ὅτι προστατεύεις τὴν ἐλευθερίαν τοῦ νοός». Στὸ ἀντίτυπο τῆς Γενναδείου Βιβλοθήκης ὑπάρχει συσταχωμένο ἀρθρό τοῦ περιοδικοῦ *Classical Journal*, ποὺ παρουσιάζει τὸ ἔργο, γραμμένο μὲ πνεῦμα φιλεληνικό. «Αλλα ἔργα ἀφιερωμένα στὸν Γκίλφορντ εἶναι τὰ ἀκόλουθα: 1) Fr. Nolan, *Harmonic Grammar*, London 1822. 2) Ἰερωνύμου Πλαδοβάνου τοῦ Κερκυραίου, *Γραμματικὴ τῆς Ἀγγλικῆς γλώσσης*, Κορφοὶ 1824, E. Legrand, B. Ion. A', 278, 1037. 3) P. M. L. Joss, *Paedælymata ρωμαιῆς ποιητικῆς. Specimens of Romaic lyric poetry: with a translation into English*, London 1826 (δ. L. Joss ἔγινε καθηγητῆς τῆς Νομικῆς τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας). 4) [Ιωάννης Κώνιαρης, Ἡπειρώτης «φιλόλογος» τῆς Ἀκαδημίας] *Epitre au très honorable Comte de Guilford Archonte de l'Université Ionienne par Jean Cognari élève de la dite Université*, Corfou 1826. Βλ. Α. Παπαδόπουλος Βρετός, δ.π., σ. 203-210. 5) Girolamo Padovani, *Anacreontica per la recuperata salute e pel felice ritorno negli Stati Ionj di sua Signoria onorevolissima le Signore Cavaliere Conte di Guilford*. Βλ. Α. Παπαδόπουλος Βρετός, δ.π., σ. 211-212. 6) A. M. Canella, *A Federico Conte di Guilford della Jonia Accademia fondatore, padre, moderatore munificentissimo, sapientissimo, reduce dalle Venezie da letale morbo sanato, Antonio Maria Canella, di umane lettere professore, gratulando offre, umilia, consacra questa Ode saffica*. E. Legrand, B. Ion. A', 286, 1072. (Γιὰ τὸν Canella βλ. B. Μπόμπου Σταμάτη, «Ἀπὸ τὴν ἀληγογραφίαν

τὴν ἀνάγκην νὰ διευρύνει τὴν γνώση τοῦ ἀρχαίου κόσμου ὅχι μόνο μὲ τὴν ἐπίσκεψη τῶν μνημείων του, τὴν συλλογὴ τῶν λειψάνων του⁴ καὶ τῶν χειρογράφων ποὺ παρέδιδαν τὴν πνευματική του παράδοση, ἀλλὰ ἀγάπησε

τοῦ Γκίλφορντ μὲ τὸν Κάλβο καὶ τὸν Σολωμό», *Δελτίον τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας*, ἀφιέρωμα στὸν Λ. Πολίτη, σ. 202). Βλ. ἐπίσης Διονυσίου Σολωμοῦ, *Ἀπαντα, τόμος τρίτος, Ἀλληλογραφία*. Ἐπιμέλεια-μετάφραση-σημειώσεις Λίνου Πολίτη, Ἀθῆναι 1991, σ. 133. Βλ. E. Legrand, *B. Ion.* A', 286, 1072. 7) I. Lowndes, *Λεξικόν τῆς ἀγγλικῆς καὶ γραικικῆς γλώσσης*, εἰς τὸ δόπον προστίθεται μία σύντομος γραμματικὴ τῆς ἀγγλικῆς διαλέκτου, παρὰ τοῦ αἰδ. I. Λάζουνδας... Corfu 1827, *B. Ion.* A', 294, 1107. 8) Σπυρίδωνος ἱππέως Κονδού Κερκυραίου, *Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν σπουδὴν τῆς νεοελληνικῆς γλώσσης*, Κέρκυρα 1827. (Βλ. εὐχαριστήριο γράμμα τοῦ Γκίλφορντ πρὸς τὸν συγγραφέα: B. Μπόμπου Σταμάτη, «Ἀνέδοτα γράμματα», ὥ.π., Ἐπιστολὴ ἀρ. 17.) E. Legrand, *B. Ion.* A', 294, 1107. 9) Σπυρίδωνος ἱππέως Κονδού Κερκυραίου, *Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν σπουδὴν τῆς νεοελληνικῆς γλώσσης*, Κέρκυρα 1827. E. Legrand, *B. Ion.* A', 294, 1107. 10) [Constantin Koliades (ψευδώνυμο τοῦ γνωστοῦ Γάλλου λογίου Jean Baptiste de Chevalier)] *Ulysse-Homère ou du véritable auteur de l'Iliade et de l'Odyssée*, A Paris 1829. E. Legrand, *B. Ion.* A', 303, 1150.

Προσθέτω καὶ τὸ ἐπίγραμμα τοῦ Κωνσταντίνου Ρωσσέτου γιὰ τὸν θάνατο τοῦ Γκίλφορντ ποὺ παραδίδει ὁ Γ. Τυπάλδος, *Ιστορία*, σ. 61-62, τὸ ὄποιο, ὅπως μᾶς πληροφορεῖ: ἐβγῆκε εἰς τιμὴ τοῦ μιλόρδου, γραμμένο ἀπὸ ἔναντε ποὺ ἐλάβαινε κυβέρνη ἀπὸ τὸ χέρι του: «Φεδερίκω Κόμητι Γυλφόρδ / Ἄρχοντι πρώτῳ γενομένῳ τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας / Κωνσταντίνος Ρωσσέτος. / Λυγρῷ παρ τύμβῳ χλοεραὶ κλαίοντο Γυλφόρδ / Κακεῖνον χειρὶ Πιερίδες καλέον / Τῶν ἔκλυεν Πάλλας, τοῖον δ' ἐφθέγξατο μῦθον / Αὔτος ἔτι ζώει, φθίνεται οὐκ ἀρέτῃ».

4. Σχετικὰ μὲ τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ Γκίλφορντ γιὰ τὶς ἐλληνικές ἀρχαιότητες βλ. K. Καιροφύλαξ, «Ἡ πρώτη ἐφημερὶς τῆς Ζακύνθου», *Φιλολογικὸς Νέος Κόσμος*, τχ., 2, Ἀθῆναι, Φεβρουάριος 1935, σ. 37. Ἀναφέρεται ἐκεῖ ὅτι στὴν ἐφημερίδα τῆς Ζακύνθου *Gazetta delle Isole Ionie liberate*, φύλλο 24, Ἀπριλίου 1814, καταγράφονται πληροφορίες γιὰ ἀνασκαφὲς τοῦ Γκίλφορντ στὴν Ἀθῆνα, στὸ περιστύλιο τοῦ ναοῦ τοῦ Ὁλυμπίου Διός. Βλ. ἐπίσης E. Γιωτοπούλου Σισιλιάνου, «Ἡ Φιλόμουσος Ἐταιρεία καὶ οἱ ἐλληνικές ἀρχαιότητες», *Ἀμητός*, μνήμη Φ. Ἀποστολόπουλου, Ἀθῆναι 1984, σ. 191-253. Τὸ ἄρθρο παρέχει ἄγνωστες, ἔξαιρετικὰ ἐνδιαφέρουσες πληροφορίες ἀπὸ τὴν ἀνέκδοτη ἀλληλογραφία τοῦ Γκίλφορντ μὲ τὸν A. Λογοθέτη Χωματινὸν καθὼς καὶ τὴ σχετικὴ βιβλιογραφία. Βλ. ἐπίσης B. Μπόμπου Σταμάτη, «Ἀνέδοτα γράμματα», σ. 63 καὶ σημ. 13, σχετικὰ μὲ τὴν ἀπόφαση τῆς ἐλληνικῆς κυβέρνησης νὰ ἐκπληρωσει τὴν ἐπιθυμία τοῦ Γκίλφορντ καὶ νὰ τοῦ σταλεῖ στὴν Κέρκυρα ἔνας μαρμάρινος θρόνος (Ναύπλιο 17.12.25) ΓΑΚ, Ἐκτελεστικόν, Φάκ. 196, 17-19. Πρβλ. καὶ ἐπιστολὴ τοῦ καθηγητῆ τῆς Ἀκαδημίας K. Σακελλαρόπουλου (14 Αὐγούστου 1827 — ἀφιένη στὸ Λονδίνο 4 Ὁκτωβρίου, δέκα ἡμέρες πρὶν ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ Γκίλφορντ) Κέρκυρα, *Ἀναγνωστικὴ Ἐταιρεία*, Ἀρχεῖο Γκίλφορντ, Φ. VII, 46: «μὲ κακοφανισμὸν μου ἀναγκάζομαι, ἐκτελῶν τὸ χρέος μου νὰ σᾶς φανερώσω ὅτι ὅχι μόνον τὰ χειρόγραφά ἔως τῆς ὥρας ἐφάνησαν, ἀλλ' οὔτε περὶ τῶν γιωστῶν λίθων

τούς συγχρόνους του "Ελληνες⁵ τόσο ώστε άσπάστηκε τὸ δόγμα τους, σπούδασε τὴ γλώσσα τους καὶ συνέλαβε τὴν ἰδέα τῆς ἀναβίωσης τῆς παιδείας τους.⁶ Στὴν πραγματοποίηση αὐτοῦ τοῦ ὄραματος, ποὺ τὸ ἐνίσχυσε ἡ φιλία του μὲ τὸν Καποδίστρια⁷ καὶ ἡ συνάντησή τους στὸ Συμβούλιο τῆς Βιέννης τὸ 1815,⁸ τῆς δημιουργίας δηλαδὴ ἐνὸς πανεπιστημίου στὸν ἔλληνικὸ χῶρο μὲ σκοπὸ τὴν πνευματικὴν ἀναγέννηση τῶν σκλαβωμένων 'Ελλήνων, ὁ Γκίλφορντ ἀφιέρωσε μεγάλο διάστημα τῆς ζωῆς του καὶ μεγάλο μέρος τῆς περιουσίας του. Εἶχε ἀρχίσει ἀπὸ πολὺ ἐνωρίς τὶς προσπάθειες γιὰ τὴν ἰδρυσην καὶ καλὴ δργάνωση τοῦ Πανεπιστημίου⁹ καὶ εἶναι

καὶ ἀγαλμάτων ἔλαβον εἰσέτι καμμίαν εἰδῆσιν... ὁ Καραβοκύρης ἀνεχώρησε χωρὶς νὰ φανερώσῃ εἰς κανένα οὖτε ποῦ κατέθηκε τοὺς λίθους του, εἴτε κανὸν ἐὰν τοὺς ἔφερε».

5. Βλ. Ε. 'Αγγελομάτη Τσουγκαράκη, «Οἱ πειρηγήσεις τοῦ λόρδου Guilford στὴν 'Ελλάδα». 'Ανάτυπο ἀπὸ τὰ Πρακτικὰ τοῦ E' Διεθνοῦς Πανιονίου Συνεδρίου (1986), 'Αργοστόλι 1990, σ. 76, ὅπου σὲ γράμματά του ἐκδηλώνει τὴν ἀγάπην καὶ τὸν θαυμασμό του γιὰ τοὺς συγχρόνους του "Ελληνες: I do not believe that any other nation in the world could have done so much for itself under so long and sever a bondage. Πρεβλ. ἐπίσης καὶ ὅσα γράφει σὲ ἐπιστολή του πρὸς τὸν 'Ιγνάτιο Οὐγγαροβιλαχίας τὸν Ιανουάριο τοῦ 1818: ... la nation (évvosei τὸ ἔλληνικὸ) à la quelle j'appartiens par le coeur comme vous par la naissance. 'Εμψ. Πρωτοψάλτης, 'Ιγνάτιος Οὐγγαροβιλαχίας (1766-1828), Μνημεῖα τῆς 'Ελληνικῆς 'Ιστορίας, τόμος τέταρτος, τεῦχος ΙΙ, 'Αθήνα 1961, σ. 90. Βλ. ἐπίσης καὶ ὅσα γράφει στὸν ἀρμοστὴν Adam ἀπὸ τὴν περιοδεία του στὴν Ιθάκη τὸν 'Απρίλιο τοῦ 1827: for there is no part of the world where the natives have greater natural abilities or a greater desire of instruction. B. Μπόμπου Σταμάτη, «'Ανέκδοτα γράμματα», σ. 73.

6. G. P. Henderson, δ.π., σ. 26-27.

7. 'Η σχέση τοῦ Γκίλφορντ μὲ τὸν Καποδίστρια καὶ ἡ συνεργασία τους γιὰ τὰ ἐκπαιδευτικὰ πράγματα προκύπτει καὶ ἀπὸ ἔνα ἀπὸ τὰ τελευταῖα γράμματά του, ὅταν εἶναι ἄρρωστος στὸ Λονδίνο (19 Σεπτεμβρίου 1827) καὶ βρίσκεται ἐκεῖ γιὰ λίγο καὶ διατηρεῖται μετὰ τὴν ἐκλογή του. 'Ο Γκίλφορντ τοῦ γράφει καὶ τὸν παρακαλεῖ νὰ τοῦ διαθέσει λίγο χρόνο, γιατὶ ἔχει νὰ τοῦ ἐκθέσει *mille choses au sujet de l'éducation de ces jeunes gens*.

8. Βλ. 'Ελένη Ε. Κούκκου, 'Ιωάννης Καποδίστριας, 'Ο ἄνθρωπος - ὁ διπλωμάτης, 'Αθήνα 1986, σ. 58.

9. Βλ. ἐπιστολὴ τοῦ Γκίλφορντ πρὸς τὸν 'Ιγνάτιο Οὐγγαροβιλαχίας, δ.π., ὅπου τὸν Ιανουάριο 1818 τοῦ ζητεῖ τὸν κανονισμὸ τοῦ «Πανεπιστημίου τοῦ Βουκουρεστίου» ποὺ εἶχε ἐκεῖνος ίδρυσει: «et j'ose vous priez de m'indiquer les moyens dont vous vous êtes servi pour réussir, et surtout de m'instruire des règlements que vous avez adopté pour votre université de Bucarest: du nombre des professeurs; de la discipline des jeunes gens; de leurs vacances; des prix qu'ils reçoivent; des châtiments qu'il subissent, et de l'autorité qui avoient les chefs de l'établissement». Τὸ πιθανότερο εἶναι νὰ τοῦ ἔστειλε ὁ 'Ιγνάτιος αὐτὸς ποὺ ζητοῦσε καὶ ἴσως ἀποτέλεσε τὸ ὑπόδειγμα γιὰ τὸν κανονισμὸ τῆς 'Ιωνίου Ακαδημίας.

ἀφθονες οι μαρτυρίες που στηρίζουν αὐτή τη θέση. Τὸ Πανεπιστήμιο, τὸ ἀγαπημένο παιδὶ τῶν γηρατειῶν του, ὅπως τὸ ὄνόμαζε συχνά, ἦταν ἡ μόνη φροντίδα του τὴν τελευταία περίοδο τῆς ζωῆς του. Διέθετε τὸ μεγαλύτερο μέρος τῶν εἰσοδημάτων του γιὰ τὶς σπουδές στὴν Εὐρώπη νέων Ἑλλήνων που εἶχε ἐπιλέξει, μὲ τὸ σκοπὸν νὰ τοὺς χρησιμοποιήσει ὡς καθηγητὲς τοῦ Πανεπιστημίου καὶ, ὅταν λειτουργησε, πλήρωνε ὁ ἵδιος μισθοὺς που δὲν ἔκαλυπτε ἡ κρατικὴ ἐπιχορήγηση καθὼς καὶ ὑποτροφίες ἐνὸς μεγάλου ἀριθμοῦ φοιτητῶν, τῶν παιδιῶν του ὅπως τὰ ὄνόματε.¹⁰ Φρόντιζε γιὰ τὴν καλὴ λειτουργία τοῦ Πανεπιστημίου σὲ ὅλες τὶς λεπτομέρειες, παρακολουθοῦσε ἀπὸ κοντὰ τὸ ἔργο τῶν καθηγητῶν στὴν αἴθουσα τῆς διδασκαλίας καὶ τὴ ζωὴ καὶ πρόοδο τῶν φοιτητῶν, ἀφοῦ ἡ μεγαλύτερη εὐτυχία του ἦταν, ὅπως δήλωνε σὲ κάθε εὐκαιρία, ἡ πρόοδος που διαπίστωνε κατὰ τὶς δημόσιες ἔξετάσεις τους καὶ ἡ δίψα τους γιὰ μάθηση.

‘Ο Γκίλφορντ ἐπισκέφτηκε γιὰ πρώτη φορὰ τὴν Ἑλλάδα τὸν Ἰανουάριο τοῦ 1791.¹¹ Ἔφθασε στὴν Κέρκυρα, ὅπου στὶς 24 Ἰανουαρίου ἀσπά-

10. Τὸν Ἰούνιο τοῦ 1826, ἀπὸ τοὺς 211 φοιτητὲς περίπου 50 σπουδάζουν μὲ δικά τους ἔξοδα, οἱ ὑπόλοιποι προφανῶς εἶναι ὑπότροφοι τοῦ Γκίλφορντ. Τὴν πληροφορία μᾶς δίνει ὁ ἔφορος τῆς Ἀκαδημίας Ι. Καρχανδινός (ἢ Καραντηνός) στὴν ἐπίσημη ἔκθεσή του, ποὺ διάβασε στὶς 3 Ἰουνίου 1826, κατὰ τὴν τελετὴ τοῦ τέλους τοῦ σχολικοῦ ἔτους. Βλ. Παπαδόπουλος-Βρετός, *Βιογραφικά*, σ. 113. Βλ. καὶ σ. 95, σημ. α., ὅπου ὁ Παπαδόπουλος ἀναφέρει: «'Ο γενναῖος Γίλφορντ ἔδιδεν εἰς τοὺς τροφίμους του μαθητάς ἀπὸ 8 ἔως 25 τάλληρα τὸν μῆνα, κατὰ τὴν ἥλικιαν καὶ τὰς ἀνάγκας των. Ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν ἔφθασεν ἔως 25 τάλληρα τὸν μῆνα, κατὰ τὴν ἥλικιαν καὶ τὰς ἀνάγκας των. 'Ο γενναῖος Γίλφορντ ἔθεωροῦσε πολυτέλεια γιὰ τὴν Ἀκαδημίαν ὅπως ὁ καθηγητὴς τῆς μουσικῆς καὶ τῆς Ἀρχαιολογίας. Βλ. σχετικὴ ἐπιστολὴ του: Β. Μπόμπου-Σταμάτη, ‘Ἀνέκδοτα γράμματα’, σ. 67-68 καὶ σ. 63-69, ὅπου στὶς ἐπιστολές του πρὸς τὸν ἔξαδελφὸν τοῦ λόρδο Bathurst ἔκφραζεται μὲ ξεχωριστὴ στοργὴ καὶ τρυφερότητα γιὰ τὰ παιδιά του, τοὺς φοιτητές. ‘Οπως εἶναι ἐπίσης γνωστὸ ὅτι ἀπὸ τοὺς 14 καθηγητὲς οἱ 7 σπουδασκαν ἡ προετοιμάστηκαν γιὰ τὸ ἔργο τους, μὲ ἔξοδα δικά του, ἐνῶ ἄλλοι συνέχιζαν τὶς σπουδές τους στὴν Εὐρώπη. Ἐπίσης καθηγητές, ὅπως ὁ Ἀσώπιος, πήγαιναν στὶς διακοπές τῶν μαθημάτων στὴν Εὐρώπη γιὰ τὴν ἐνημέρωσή τους. Βλ. ΑΓΚ, Φ. VII, 71.

11. Σχετικὰ μὲ τὸ πρῶτο αὐτὸ ταξίδι τοῦ Γκίλφορντ στὴν Ἑλλάδα (1791-1792) καθὼς καὶ τὴ δεύτερη μεγάλη περιήγησή του (1810-1813) βλ. ‘Ἐλένη-Νίκη Ἀγγελομάτη-Τσουγκαράκη, ‘Οι περιηγήσεις τοῦ λόρδου Guilford στὴν Ἑλλάδα’, σ. 71-82. Στὴ Βιβλιοθήκη τοῦ Βρεττανικοῦ Μουσείου (Add. 61981 καὶ Add. 61982) διασώζεται ἡ ἀλληλογραφία τοῦ Γκίλφορντ μὲ τὴν ἀδελφὴν Anne καὶ τὸν σύζυγό της λόρδο Sheffield κατὰ τὴν ἐποχὴ τῶν παραπάνω περιηγήσεων. Ἀνακοινώνονται στοιχεῖα ἀπὸ αὐτὴ τὴν πηγή. Ἐνδιαφέρουσα θά εἶναι ἡ δημοσίευση τῶν ἐπιστολῶν ποὺ ὑπόσχεται ἡ σ. ἀφοῦ μάλιστα δὲν ὑπάρχει ταξιδιωτικὸ ἡμερολόγιο τοῦ Γκίλφορντ. Δὲν συμμερίζομαι τὴ δυσπιστία τῆς σ. ὡς πρὸς τὸ γεγονός ὅτι ὁ Γκίλφορντ ἀσπάστηκε

στηρκε τὴν ὁρθοδοξίαν.¹² Συνέχισε τὸ ταξίδι του, ἐπισκέφτηκε τὴν Πρέβεζα,¹³ ἔζησε λίγο καιρό στὸ μοναστήρι τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου στὴν Ἀγία

τὴν ὁρθοδοξίαν. Εἶναι φυσικό, ἀφοῦ μὲ κάθε τρόπο ἥθελε νὰ τὸ κρατήσει μαστικὸ ἀπὸ τὴν οἰκογένεια καὶ τὴν ἀγγλικὴ κοινωνία, νὰ εἴναι πολὺ προσεκτικὸς στὴν ἀλληλογραφία του μὲ τὸ στενὸ οἰκογενειακὸ περιβάλλον του.

12. Βλ. Γ. Προσαλέντης, 'Ανέκδοτα χειρόγραφα ἀφορῶντα τὴν κατὰ τὸ δόγμα τῆς Ὁρθοδόξου Ἔκκλησίας Βάπτισμον τοῦ "Ἀγγλον Φιλέλληνος Κόμητος Γκιλφρούδ, νῦν τὸ πρῶτον ἐκδιδόμενα ὑπὸ Λαυρεντίου Σ. Βροκίνη, Κέρκυρα 1879. Kallistos Ware, «The fifth Earl of Guilford (1766-1827) and his secret Conversion to the Orthodox Church», στὸν τόμο *The Orthodox Churches and the West*, Oxford 1976. Γ. Τυπάλδος-Ιακωβάτος, 'Ιστορία τῆς Ἰόνιας Ἀκαδημίας, Ἀθήνα 1982, σ. 8-9. Γ. Δ. Μεταλλήνος, «Ο Κόμης Φρειδ.-Δημήτριος Γκιλφρούδ καὶ ἡ ιδεολογικὴ θεμελίωση τῶν θεολογικῶν σπουδῶν τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας». Ἀγάτυπο ἀπὸ τὴν 'Επιστημονικὴ 'Ἐπετηρίδα Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, 27 (1986). Σχετικὰ μὲ τὴν ἀμφισβήτηση τῆς εἰλικρίνειας τῆς στροφῆς τοῦ προτεστάντη Γκιλφρούτ στὴν ὁρθοδοξία ἀπὸ τοὺς κύκλους τοῦ Πατριαρχείου, στάση ποὺ πρέπει νὰ ἀποδοθεῖ μᾶλλον στὴ σχέση του μὲ τὸν Α. Κοραή, βλ. Κυριακὴ Μαμώνη, «Ἄγνωνες τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου κατὰ τῶν Μισισιοναρίων», *Μηνημοσύνη* 8 (1980-81), σ. 186. 'Ἐπίσης τῆς Ἰδιας, «Τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο καὶ ὁ Κοραϊσμός», *Πρακτικὰ Συνεδρίου Κοραῆς καὶ Χίος* (Χίος 11-15 Μαΐου, 1983), τόμος Β', Ἀθήνα 1985, σ. 185-197. "Εχο νὰ προσθέσω ἀκόμη μιὰ ἀνέκδοτη πληροφορία ποὺ ἡ Κ. Μαμώνη εἶχε τὴν καλοσύνη νὰ μοῦ παραχωρήσει ἀπὸ τὶς πηγὲς ποὺ χρησιμοποιεῖ στὴν ἔργασία τῆς (Ἀθήνα, Μουσεῖο Μπενάκη, Κώδικας 69, φ. 32α Ταμείου 'Ανταλλαξήμων). 'Ἐπιστολὴ τῆς Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς Κωνσταντινουπόλεως πρὸς τὴν Τοπικὴ Ἐπιτροπὴ τῆς Σμύρνης, 22 Φεβρουαρίου 1837 (οἱ ἐπιτροπὲς εἶχαν συσταθεῖ μὲ σκοπὸ τὴν ἐποπτεία τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ ἐκπαιδευτικῶν πραγμάτων καὶ τὴ συντονισμένη ἀντίδραση τῆς Ὁρθοδοξῆς Ἔκκλησίας στὶς δραστηριότητες τῶν μασσιοναρίων). 'Αναφέρεται ἡ παραπάνω ἐπιστολὴ στὸ βιβλίο τοῦ Κυριακοῦ Λαζαρίου Χατζῆ Νικολάου, 'Ο μασσιοναρισμὸς καὶ προτεσταντισμὸς εἰς τὰς Ἀνατολάς, Σμύρνη 1836: «Καὶ διότι συνιστᾶ ἐκθειάζων τὸν Κ. Γυλφρόδον, ὃς ἀληθῶς φιλέλλην καὶ εὐεργέτην, ἐν δὲ σαφέστατα γνωρίζομεν καὶ τὰ πράγματα λειπόντων ἀπέδειξαν, διτὶ αὐτὸς ἐχρημάτισεν ὁ Μέγας φθορεὺς τῆς Ἐπτανήσου καὶ Ἐλλάδος μὲ τὰς φαινομένας εὐεργεσίας του, μόνον σκοπὸν ἔχοντας τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ λουθηροκαλβινισμοῦ καὶ τὴν διαφθορὰν τοῦ ἔθνους διὰ τῆς ἀνατροφῆς τῆς Νεολαίας μας».

13. W. M. Leak, *Travels in Northern Greece* 1, 184, ὅπου στὸ ἡμερολόγιό του ἀναφέρει: «Preveza, June 2nd, 1805. Mr North gave 500 piastres towards the establishment of a school, by means of which and other donations, a small house was built at the gate of the principal church. It has since been converted into a court of justice, but there is a school in which writing is taught, with a sufficiency of ancient Greek to read the Testament». Ο Z. D. Ferriment, ποὺ παραθέτει τὸ ἀπόσπασμα, παρατηρεῖ: «This shows that from the first, when his means were yet slender, his chief care was for the education of the people to prepare them for emancipation», δ.π., σ. 78.

Μαύρα, ήρθε στήν 'Ιθάκη όπου πέρασε άρκετό χρονικό διάστημα.¹⁴ Πέρασε στήν Κεφαλλονιά και άποδεκτή στήν Ζάκυνθο. Διέκοψε έκει την περιήγησή του γιατί άρρωστησε δι πατέρας του και τὸν κάλεσε κοντά του. Κατά τὸ ταξίδι τῆς ἐπιστροφῆς, στὶς ἀρχές τοῦ 1792, πέρασε άποδεκτή Βιέννη, όπου τύπωσε ἀνώνυμα τὴν πινδαρικὴ «'Ωδὴ Αἰκατερίνη εἰρηνοποιῶ» στὰ Ἑλληνικὰ και λατινικά, διέκοψε τὸ ταξίδι του στὴ Φραγκφούρτη και γύρισε στὸ Λονδίνο.¹⁵ Στὶς 5 Αὐγούστου τοῦ 1792 πέθανε δι πατέρας του δι όποιος

14. 'Ο Παπαδόπουλος Βρετός ἀναφέρει ὅτι δ Γκιλφορντ ἔζησε στήν 'Ιθάκη «έπεκενα ἐνδὲ ἔτους» Παραθέτει ἐπίσης σὲ μετάφραση ἐπιστολὴ τοῦ Γκιλφορντ στὰ ἵταλικά πρὸς τὸν ἵερέα Πέτρο Βούλγαρη στήν Κέρκυρα, μὲ χρονολογία: Θιάκη, 5 Αὐγούστου 1791. Στοιχεῖο στὸ ὄποιο στηρίζει τὴ θέση του ὅτι δ Γκιλφορντ συνέθεσε τὴν 'Ωδὴ στήν 'Ιθάκη. Βλ. Παπαδόπουλος Βρετός, *Βιογραφικά*, σ. 7, 9. Τὴν ἴδια θέση ἀλλωστε ἐπιβεβιώνει και ἡ ἀφιέρωση στὸ ἀντίτυπο τῆς 'Ωδῆς ποὺ ἀγήκει στὴ Γεννάδειο Βιβλιοθήκη: «To Sir George Baker, from the Author the hon. Frederic North written in the Island of Ithaca». 'Ο ἀποδέκτης εἶναι δ γνωστὸς George Baker (1722-1809), γιατρὸς τοῦ βασιλιά Γεωργίου Γ' ποὺ σπούδασε στὸ Eton και τὸ Cambridge, Baronet ἀπὸ τὸ 1776. 'Απὸ τὸ 1785-1795 ἔζελέγη 9 φορὲς πρόεδρος τῶν Ιατρῶν, εἶχε μιὰ βαθιὰ ἐπιστημονικὴ κατάρτιση και ἔκαμε σοβαρές ἐπιστημονικὲς ἀνακαλύψεις. Εἶχε και φιλολογικὰ ἐνδιαφέροντα και ἔγραψε στὰ λατινικά πεζὰ και ἐπιγράμματα. Βλ. ἐπίσης M. K. Πετρόχειλος, «Η οἰκογένεια Μαυρομυχταίων ἐκ Κατούνας 'Ακαρνανίας», 'Ἐπετηροίδα 'Εταιρείας Στεγεοελλαδικῶν Μελετῶν 3 (1971-1972) 303-304, όπου δημοσιεύεται ἐπιστολὴ τοῦ 'Αλῆ Πασᾶ πρὸς τὸν Φρειδερίκον Νόρτον στήν 'Ιθάκη: 1206 (1790) 'Απριλίου 11. 'Ο 'Αλῆς ἐκφράζει τὴν ἐπιθυμία του νὰ τὸν γνωρίσει και τὸν προσκαλεῖ: «Σᾶς προβάλλω αὐτὸ τὸ ζαχμέτι ἀπὸ τὸν πόθον ὅπου διλαβα διὰ νὰ γνωρίσω τὸ εὐγενικό σου ὑποκείμενο, ἀφοῦ μὲ εἰδοποίησεν δ φίλος μας Μ(ουσί)ου Λαπαλάς, ὅτι ἀπόκειται και εἰς τὴν ἔζοχοτητά σου ἡ ἴδια δρεξια». 'Η χρονολογία πρέπει νὰ διορθωθεῖ: 1791 ἀντὶ 1790. Τὴν πληροφορία διείλω στὸν Ιστορικὸ Κ. Κόμη. Τὸν εὐχαριστῶ.

15. 'Απὸ τὸν Γ. Προσαλέντη, δ.π., ἔχουμε τὶς ἐγκυρότερες πληροφορίες γιὰ τὴν πορεία τοῦ πρώτου ταξιδιοῦ τοῦ Γκιλφορντ στὴν 'Ελλάδα. Οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς βιογράφους του διὰ σήμερα παραδίδουν τὰ γεγονότα συγκεχυμένα και ἀναφέρουν ὅτι δ Γκιλφορντ ταξίδεψε στὴν 'Ελλάδα, ἔφθασε στὴν Κωνσταντινούπολη και γύρισε στὴν Κέρκυρα και ἀσπάστηκε τὴν δρυθοδοξία. 'Ο F. Walton, «Etoniana in the Gen-nadius Library», in *Etoniana*, 1974, No 130, 524-527, εἶναι, νομίζω, δ μόνος ποὺ ἔγει ἀξιοποίησε τὶς πληροφορίες ποὺ παρέχει δ Προσαλέντης. "Ἐτοι ἀποδέχεται τὴ σωστὴ χρονολογία τῆς ἀφίξεως τοῦ Γκιλφορντ στὴν Κέρκυρα: τὸν 'Ιανουάριο τοῦ 1791 και τὴ διακυπὴ τοῦ ταξιδιοῦ του στὴ Ζάκυνθο. 'Υποστηρίζει ἐπίσης τὴν ἀποψῆ τοῦ δ Γκιλφορντ κατὰ τὸ ταξίδι τῆς ἐπιστροφῆς του και παραμονὴ του γιὰ λίγο στὴ Βιέννη, ἔξεδωκε ἐκεῖ και ὅχι στὴ Λιψία, τὴν 'Ωδὴ Αἰκατερίνη εἰρηνοποιῶ, ποὺ τοῦ τὴν εἶχε ἐμπνεύσει ἡ συνθήκη τοῦ Γαλατσίου (11 Αὐγούστου 1791) και τὴν εἶχε συνθέσει στὴν 'Ιθάκη, όπου βρισκόταν τὸν Αὔγουστο τοῦ 1791. Τυπογραφικὰ στοιχεῖα ἐνισχύουν τὴν ἀποψῆ του, ὅπως γράφει (δ.π., σ. 523, σημ. 28), ὅτι τυπάθηκε στὸ γνω-

νπήρε μιὰ σημαντικὴ πολιτικὴ προσωπικότητα.¹⁶ Ο Ἰδιος ὁ Φρειδερίκος Νόρθ ἀνέλαβε διάφορα ἀξιώματα, ἀνάμεσα σ' αὐτὰ τὰ σημαντικότερα: τοῦ Γραμματέα τοῦ Ἀντιβασιλέα τῆς Κορσικῆς (1793-1795)¹⁷ καὶ τοῦ Κυβερνήτη τῆς Κεϋλάνης (1798-1805). Ἀπὸ τὸ 1805 ταξιδεύει στὴν Εὐρώπη, θὰ μείνει ἀρκετὸν χρόνο στὴν Ἰταλία. Ἀπὸ τὸ 1810 ταξιδεύει καὶ πάλι στὴν Ἑλλάδα,¹⁸ δῆμον τὸ 1814 τὸν τίμησαν μὲ τὴ θέση τοῦ Προέδρου τῆς Φιλομούσου Ἐταιρείας ἀναγνωρίζοντας τὰ θερμὰ φιλελληνικά του αἰσθήματα, μιὰ διάχριση ποὺ τὸν συγχίνησε.¹⁹ Ισως θὰ ἔπειπε νὰ ἐπιση-

στὸ τυπογραφεῖο τῆς Βιέννης τοῦ Baumeister. Ἀπὸ τὰ στοιχεῖα ποὺ δίνει ὁ Προσαλέντης ἀξίζει νὰ διορθώσουμε τὸ ἀκόλουθο: ὁ αὐτοκράτορας στοῦ ὅποιου τὴν ἀναγρέψει παρευρέθη ὁ Γκίλφορντ θὰ πρέπει νὰ ὑποθέσουμε διὰ τὴν Φραγκίσκο ποὺ διαδέχθηκε τὸν Λεοπόλδο Β' καὶ στέφθηκε στὶς 14 Ιουλίου τοῦ 1792 στὴν Φραγκούρτη ἡ «Ἐλεανούπολη» δῆμος τὴν ἀναφέρει ὁ Προσαλέντης.

Θὰ ἥθελα ἐδῶ νὰ διατυπώσω τὴν ἀκόλουθη ὑπόθεση: Εἶναι γνωστὸ διάλογο τὸν οὗτον τὴν Ἰθάκην, δῆμον ἀναφέρεται διὰ τὸν Γκίλφορντ ἔχησε γιὰ ἓνα χρόνο, βρίσκονται ἀγκυροβολημένα τὰ 24 καράβια τοῦ Λάμπρου Κατσώνη, τὰ περισσότερα ὑπὸ ρωσικὴ σημαία. Στὶς ἀρχές τοῦ Ιουνίου 1791 ὁ Κατσώνης μὲ τὸν στρατηγὸ Ταμάρα ἀπέπλευσαν ἀπὸ τὴν Τεργέστη γιὰ τὴν Ἰθάκη. Μετὰ τὴν συνθήκη τοῦ Γαλατσίου τὸν Αὔγουστο τοῦ 1791, δῆμον ὑπέγραψαν οἱ Ρῶσοι ὀκτάμηνη ἀνακωχὴ μὲ τοὺς Τούρκους, τὰ καράβια ὑπὸ ρωσικὴ σημαία ἐγκατέλειψαν τὶς ἑλληνικὲς θάλασσας. Τότε ὁ Κατσώνης ὑποχρεώθηκε ν' ἀναστείλει τὴν δράση του καὶ «παρέμεινε ἀπογοητευμένος ἀπὸ τὸν τερματισμὸ τῶν ἐγχροπροσξιῶν». «Ἄλλη μιὰ εὐκαίρια ἀπελευθερώσεως τῶν Ἑλλήνων εἶχε χαθεῖ» (βλ. Α. Βακαλόπουλος, *Ιστορία τοῦ Ἐλληνικοῦ Εθνους*, Ἐκδοτικὴ Ἀθηνῶν, τόμ. ΙΑ' σ. 92-93). «Ισως θὰ μπορούσαμε νὰ ὑποθέσουμε διὰ τὴν σ' αὐτὸν καλίμα ωραίον τὴν Ἰθάκην τὸν Αὔγουστο τοῦ 1791.

16. Βλ. *Dictionary of National Biography*, c.e.: Oxford 1975, vol. I, p. 1505/604. Βλ. ἐπίσης I. Γεννάδιος, *Βιογραφικὰ δοκίμια*, σ. 523: «Ἡν δὲ ὁ πατήρ του, συνήθως γνωστὸς ὡς Λόρδος Νόρθ, ὁ ἐπὶ Γεωργίου Γ' περιλάλητος πρωθυπουργός, ἐκεῖνος διέτις, ἐφαρμόζων τὴν ἀποικιακὴν πολιτικὴν τοῦ Βασιλέως, ἀπώλεσε τὰς δεκατρεῖς Ἀμερικανικὰς πολιτείας, πυρῆνα τῆς νῦν μεγάλης καὶ εὐδαίμονος Συμπολιτείας».

17. Βλ. F. H. Marchal, «Lord Guilford», p. 41. «Απ' αὐτὴ τὴν θέση δημιούργησε καλές σχέσεις μὲ τοὺς παπικοὺς κύκλους: «and in his capacity conducted negotiations with the Holy See of Rome, where he won great popularity. That he became *persona grata* with the Roman See is a testimonial to his affability and is the most remarkable in view of his recent conversion to the Greek Orthodox faith». Γιὰ περισσότερα σχετικὰ στοιχεῖα βλ. D. Ferriman, δ.π., σ. 80.

18. Γιὰ τὸ δεύτερο ταξίδι τοῦ Γκίλφορντ, ἡ τουλάχιστον γιὰ ἓνα μέρος του, ἔχουμε πληροφορίες ἀπὸ τὸν ἀνεψιό του, γιὸ τῆς ἀδελφῆς του, Frederic Sylvester North Douglas, *An Essay on certain points of Resemblance between the ancient and modern Greeks*, London 1813. Βλ. Leonora Navari, «Guilford Associations in the Gennadius Library», *The Griffon*, N.S. 1-2, Athens 1985-1986.

19. Βλ. «Ἐλλην Γιωτοπούλου Σισιλιάνου», «Ἡ Φιλόμουσος Ἐταιρεία», δῆμος τοῦ

μάνουμε ἐδῶ ὅτι ὁ Γκίλφορντ εἶχε ἔνα σπάνιο ἥθος καὶ εὐγενικὸν καὶ εὐαίσθητο χαρακτήρα,²⁰ τὴν διαιμόρφωση τοῦ ὄποίου ὀφείλει ἀσφαλῶς στὸ οἰκογενειακὸν περιβάλλον του, ἀφοῦ εἶχε τὴν εὐτυχίαν νὰ ζήσει σὲ μιὰ ἀρμονικὴ καὶ ἴδιαίτερα στοργικὴ οἰκογένεια.²¹ Ἡταν θαυμάσιος συζητητής, φιλικὸς πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, δημιουργοῦσε πάντοτε εὐχάριστη καὶ θερ-

ἥ σχετική βιβλιογραφία. Κατὰ τὴν παραμονή του στὴν Ἀθήνα ὁ Γκίλφορντ ἔδωσε δείγματα τοῦ φιλεληνισμοῦ του. Στὸ Ἀρχεῖο τοῦ Γκίλφορντ τῆς Ἀναγνωστικῆς Ἐταιρείας Κέρκυρας ἔχει διασωθεῖ ἔγγραφο (ἀπόδειξη παραλαβῆς) τῆς Φιλομούσου Ἐταιρείας τῶν Ἀθηνῶν μὲν ἡμερομηνία 9 Μαρτίου 1813, ἀπὸ τὸ ὄποιον προκύπτει ὅτι ὁ Γκίλφορντ εἶχε δωρήσει στὴν πόλη ποσὸν χρημάτων γιὰ τὴν ἀνέγερση πύργου ὠρολογίου στὴν ἀγορά καὶ δωρεὰ στὴν ἑκκλησία τῆς Μεγάλης Παναγίας (βλ. Δ. Κυριάκη, δ.π., σ. 30 Φ. ΙΙ 5). Ἀναφέρεται ἐπίσης ὅτι ἔδαπάνησε γιὰ τὴν κατασκευὴ κρήνης τῆς ὄποις ἔχει διασωθεῖ ἡ μαρμάρινη ἐπιγραφή. Ὁ Γκίλφορντ ἔστειλε ἀπὸ τὸ Λονδίνο τὸ «ἔξ διπτῆς γῆς» ἑκμαγεῖο τῆς Καρυάτιδος ποὺ ἀπήγαγε ὁ Ἐλγιν. Βλ. I. Γενναδίου, *Βιογραφικά*, σ. 526-527 καὶ σημ. 1, ὅπου σημειώνει ὅτι ἔχει τὴν πληροφορία ἀπὸ τὸν Dodwell, *A Classical Tour through Greece*, London 1819, 1, σ. 353 καὶ T. S. Hughes, *Travels in Sicily, Greece and Albania*, London 1820, I, σ. 158. Βλ. «Ἐλλην Γιωτοπούλου, δ.π., σ. 236-237 ὅπου ὁ Α. Λογοθέτης σὲ ἐπιστολή του τῆς 15 Μαρτίου 1829 πληροφορεῖ τὸν Γκίλφορντ ὅτι ἔλαβε τὴν γύψινη Καρυάτιδα. «Τσεπερ ἀπὸ τὴν τυμητικὴ διάκριση ποὺ τοῦ ἔκαμε ἡ Φιλόμουσος Ἐταιρεία μὲ τὸ νὰ τὸν ἔκλεξει «'Ἐφορο τῶν Ἐφόρων», δ Γκίλφορντ ἔξέφρασε τὶς εὐχαριστίες του μὲ τὴν γνωστὴν ἐπιστολὴν του ὅπου ὑπογράφει: *Πολίτης Ἀθηναῖος...* Δημοσιεύτηκε ἀργότερα στὸ περιοδικὸν *'Eρμῆς δ' Λόγιος*, τεῦχος 5, 1 Μαρτίου 1817. Ἀναφέρω καὶ πολὺ μεταγενέστερη καὶ λίγο γνωστὴ ἀναδημοσίευση τῆς ἰδιαῖς ἐπιστολῆς ἀπὸ τὸν Δ. Καμπούρογλου, «Ο Γκίλφορδ πρόεδρος τῶν Φιλομούσων Ἀθηνῶν», ἐφημ. *Διπλού*, 28 Φεβρουαρίου 1911, σ. 1-2. Τὴν πληροφορίαν ὀφείλω στὸν καθηγητὴν N. Πανταζόπουλο καὶ τὸν εὐχαριστῶν. Βλ. σχετικὸν μὲ τὴν ἐπιστολὴν Γ. Μεταλλήνος, «Γκίλφορντ-Βάμβακς καὶ ἔνα ιστορικὸν γράμμα», *Παραμοσός* 25 (1983) 500-509. «Ο Γκίλφορντ δὲν ἀποχωρίστηκε ποτὲ τὸ δῶρο τῆς Φιλομούσου Ἐταιρείας, τὸ χρυσὸν δακτυλίδι μὲ τὸ ἔμβλημά της: τὴν γλαύκα, Α. Παπαδόπουλος Βρετός, δ.π., σ. 31.

20. «Ο F. H. Marshall κλείνει τὸ ἄκρο του «Lord Guilford and the Greeks», *The Link* 2 (1938) σ. 47 μὲ τὶς ἀκλόνιθες πολὺ χαρακτηριστικὲς παρατηρήσεις: «His command of foreign languages, his versatile hability, his enthusiasm and power to arouse enthusiasm in those with whom he was brought into contact were generally recognized. He had the qualities of an enthusiast, and these qualities will be remembered, when certain defects of eccentricity and over-sanguineness are forgotten».

21. «O Walpole ποὺ ἐπισκέψθηκε τὴν οἰκογένεια τὸ 1787 περιγράφει τὴν ἀτυμόσφαιρα: «I never saw a more interesting scene. Lord North's spirits, good humour, wit, sense drollery as perfect as ever the unremitting attention of Lady North and his children most touching... if ever loss of sight could be compensated, it is by so affectionate family», (Letters, IX, 114) *Dictionary of National Biography*, c.e., v. I, p. 1505/604.

μὴ σχέση. Είναι πολλές οι σχετικές ἀναφορές ἀνθρώπων ποὺ τὸν γνώρισαν ἡ ἔζησαν κοντά του γιὰ λίγο ἢ περισσότερο χρόνο. Καθὼς ἦταν γλωσσομαθέστατος, ἀφοῦ μιλοῦσε δῆλος τὶς εὐρωπαϊκὲς γλῶσσες μὲ ἀνεση, δὲν εἶχε πρόβλημα ἐπικοινωνίας. 'Αλλὰ κυρίως τὸν χαρακτήριζε ἡ καλοσύνη καὶ τὸ πάθος γιὰ τοὺς σκοπούς ποὺ εἶχε θέσει. 'Απὸ τὶς πρῶτες ἐπισκέψεις του στὴν Ἐλλάδα ἔδειξε τὰ θερμὰ φιλελληνικὰ του κισθήματα καὶ κέρδισε σύντομα τὴν ἐκτίμηση καὶ τὴν ἀγάπη τῶν Ἐλλήνων, γεγονὸς ποὺ ἐπισημαίνουν καὶ οἱ συμπατριῶτες του περιηγητὲς Holland καὶ Tutner.²²

Τὸ 1817, μετὰ τὸ θάνατο καὶ τοῦ δεύτερου ἀδελφοῦ του,²³ γίνεται ὁ πέμπτος κόμης τοῦ Γκίλφορντ. Ἐκτὸς ἀπὸ τὸν τίτλο πολλαπλασιάζονται καὶ οἱ οἰκονομικές του δυνατότητες, γεγονὸς ποὺ τὸν διευκολύνει στὴν πραγματοποίηση τῶν σχεδίων του γιὰ τὴν πρόοδο τῆς Ἀκαδημίας.²⁴ Τὸν ἔδιο χρόνο τὰ Ἰόνια νησιὰ ἀπέκτησαν τὸν Καταστατικὸ χάρτη τους, ὅπου τὸ Κεφάλαιο Α', ἄρθρ. 23, ἀναφερόταν στὴν δργάνωση τόσο τῆς Στοιχειώδους Ἐκπαίδευσεως, ὃσο καὶ τὴν ἔδρυση μιᾶς Ἀκαδημίας γιὰ τὰ διάφορα εἰδῆ τῶν ἐπιστημῶν.

22. Βλ. E. Γιωτοπούλου Σισιλιάνου, ὅ.π., σ. 208, σημ. 58. Βλ. ἐπίσης καὶ Z. D. Ferriman, ὅ.π., σ. 80-82, ὅπου παραθέτει πολλές σχετικές πληροφορίες, 94-97 καὶ passim. Χαρακτηριστικὸ ἐπίσης θεωρᾶ τὸ ὅπι τὸ *Dictionary of National Biography* ὡς πρῶτο στοιχεῖο γιὰ τὸν Γκίλφορντ στὸ σχετικὸ ἄρθρο ἀναφέρει: Frederick North (1766-1827), *philellene*. Βλ. ἐπίσης ὃστις χαρακτηριστικὰ ἀναφέρει ὁ Mario Pieri μὲ ἀφορμὴ τὸν θάνατο τοῦ Γκίλφορντ: «νο' dire della morte, nella fresca età d'anni 62, del soprallodato Conte di Guilford; il quale, uomo magnanimo, benefico e dottissimo, ultimamente non vivea che per noi e per la nostra Università, e con lui si puo dire che la nostra Università sia sepolta. Io l'aveva già conosciuto in Corfù nella mia tenera età, allorchè egli, pur giovane ma uomo fatto, viaggiava per la Grecia per propria istruzione e diporto, e segnalavasi fin d'allora col suo fervido e benefico amore verso la mia sventuratura nazione. Mario Pieri, *La vita di Mario Pieri*, Firenze 1850, libro quinto, σ. 78.

23. Πρόκειται γιὰ τὸν δευτερότοκο ἀδελφό του, τὸν Francis North, 4th Earl of Guilford (1761-1817) ποὺ ὑπηρέτησε στὸ στρατό. Προστάτης τοῦ θεάτρου, εἶχε συγγράψει καὶ ὁ ἔδιος θεατρικὸ ἔργο: *The Kentish Baron*, London 1791. Ηέθκων στὴν Pisa, στὶς 11 Ἰανουαρίου 1817. "Ἐνα μήνα σχεδόν δργότερα, στὶς 6 Φεβρουαρίου, πέθανε καὶ ἡ μεγαλύτερη ἀπὸ τὶς τρεῖς ἀδελφές του, ἡ Catherine-Anne (1760-1817), ποὺ εἶχε παντρευτεῖ τὸν λόρδο Glenbervie.

24. Τὸ ποσὸ τῶν ἐσόδων του ἦταν τῷρα 11.000 λίρες στερλίνες. Ὁ Παπαδόπουλος παρατηρεῖ: «'Ἐκ τούτων μὲν ἔξωδειν τὸ ἥμισυ κατὰ τὴν εἰς Λονδῖνον δίμηνον ἡ τριμηνὸν διαμονήν του, ἐπιχέων τὰς εὐεργεσίας του εἰς τὰς ἐνδεεῖς τάξεις τοῦ τόπου του, τὸ δὲ ἄλλο ἥμισυ ἔξηρκει πρὸς ἀπάντησιν τῶν ἔξοδων τοῦ ἐπιλοίπου ἔτους, τόσον εἰς τὴν ἔξαμνην διαμονήν του εἰς Κέρκυραν καὶ λοιπὰς Ἰονικὰς νῆσους, ὃσο καὶ διὰ τὴν ἐτήσιον περιοδείαν του εἰς Ἰταλίαν».

Τὸν Μάρτιο τοῦ 1820 ὁ Γκίλφορντ ὀρίστηκε ἀπὸ τὴν Ἰόνιο Γερουσία, ὕστερα ἀπὸ πρόταση τοῦ "Αγγλου ἀρμοστῆ Μαίτλαντ, ἀρχηγὸς καὶ πρόεδρος (Chancellor) τοῦ Πανεπιστημίου ποὺ ἐπρόκειτο νὰ ἰδρυθεῖ. Γιὰ τὴν πρόταση αὐτὴ ὁ ἀρμοστῆς ἔλαβε διαταγὴν ἀπὸ τὴν Κυβέρνησιν τῆς A.M.²⁵ Ο Γκίλφορντ ἀρχισε ἀπὸ τότε τὶς ἐπίσημες ἐνέργειες γιὰ τὴν ἴδρυση τῆς Ἀκαδημίας. Υπέβαλε τὸν κατάλογο τῶν καθηγητῶν καὶ συνεργάστηκε μὲ τὸν ἀρμοστῆ γιὰ τὴν ἐκλογὴ τῆς νήσου. Πρώτη ἐπιλογὴ ἦταν ἡ 'Ιθάκη²⁶ καὶ τὸ φύφισμα τῆς Γερουσίας τῆς 17ης Μαΐου ἀποφάσισε τὴν ἴδρυση τοῦ πανεπιστημίου ἐκεῖ. Τὸ σχέδιο ὅμως ματαιώθηκε μετὰ τὴν κήρυξη τῆς ἑλληνικῆς ἐπανάστασεως τοῦ 1821, γιατὶ ὁ Μαίτλαντ ἐθεώρησε ἐπικίνδυνη τὴν γειτνίαση μὲ τὴν ἐπαναστατημένη 'Ελλάδα, ὅπως ἀνέφερε στὸ λόγο του στὴ Βουλὴ στὶς 6 Μαρτίου τοῦ 1822.²⁷ "Ενα χρόνο ἀρ-

25. 'Ο Παπαδόπουλος Βρετός ἀναφέρει: «ἔνεκα τῆς ἐπιτίμου ταύτης θέσεως ὁ Πρίγκηψ Ἀντιβασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας ἐστόλισε τὸ στῆθος τοῦ ἰδιαιτέρου του φίλου Κόμητος Γούλφορντ μὲ τὸν Μεγαλόσταυρον τοῦ ἐντυμοτάτου Τάγματος τοῦ 'Αγίου Μιχαήλ καὶ Ἀγίου Γεωργίου, συστηθέντος κατὰ τὸ ἔτος ,αὐτῆ', διὰ τὴν Ἐπιτάνησον καὶ Μελίτην».

26. 'Ο Γκίλφορντ κατὰ τὴν περιοδεία του στὰ νησιά μὲ σκοπὸ τὴ βελτίωση τῶν σχολείων ἔθισε στὴν 'Ιθάκη, ὅπου εἶχε ζήσει ἀρκετὸ χρονικὸ διάστημα κατὰ τὸ πρῶτο ταξίδι του στὰ 'Ἐπτάνησα τὸ 1791. 'Ο Παπαδόπουλος Βρετός (δ.π., σ. 55-59) ἀναδημοσιεύει ἀπὸ τὸν Αόργιο 'Ἐρμη' τοῦ 1820 ἐπιστολὴ ἀνωνύμου ἀπὸ τὴν Κέρκυρα (14 'Απριλίου 1820), ὅπου μὲ πολὺ γλαφυρὸ τρόπο ἐκθέτει τὸ ιστορικὸ τῆς ἀπόφασης τῆς ἴδρυσης τοῦ Πανεπιστημίου στὴν 'Ιθάκη.

27. Στὸ λόγο του πρὸς τὴ Βουλὴ (6 Μαρτίου 1822) ὁ Μαίτλαντ ἀναφέρει: «'Η Κυβέρνησις ὅμως ἐθεώρησεν εὐλογὸν ν' ἀναχαιτίσῃ τὴν ἔξακολούθησιν τῆς ἐπωφελοῦς ταύτης ἐπιχειρήσεως (ἐννοεῖ τὴν ἴδρυση τοῦ Πανεπιστημίου στὴν 'Ιθάκη). Σκοπός της ἦτον ἡ ὀψέλεια τῆς νεολαίας τῶν γειτονεύοντων τόπων καὶ τῆς τῶν Ιονίων Νήσων, ἀλλὰ εἰς τὴν ἐνεστῶσαν λυπηρὰν θέσιν ὅλης τῆς 'Ελλάδος, ὁ δρόμος τὸν δποῖον ὀφείλει ν' ἀκολουθῇσῃ εἰναι προβληματικός». Καὶ τὸ 1823 ἀπὸ τὴν ἴδια θέση, ἀναφέρομενος στοὺς λόγους τῆς ἀναβολῆς τῆς ἴδρυσης τοῦ Πανεπιστημίου στὴν 'Ιθάκη: «Σᾶς εἰναι προσέτι γνωστὸν ὅτι τὸ μέτρον τοῦτο ἀνεβλήθη, ἔνεκα τῆς ἐπαναστάσεως, ἥτις δυστυχῶς συνέβη εἰς τὴν συνορεύουσαν στερεάν τῆς 'Ελλάδος». Βλ. Α. Παπαδόπουλος, δ.π., σ. 65, 73. 'Ο ἴδιος ὁ Παπαδόπουλος ἀναφερόμενος στὴν ἀρνητικὴ στάση καὶ τοῦ Γκίλφορντ γιὰ τὴν κήρυξη τῆς ἑλληνικῆς ἐπανάστασης τὸ 1821 ἀναφέρει ὅτι, ὅταν τὸ πληροφορήθηκε ὁ Γκίλφορντ στὴ Ζάκυνθο, λυπήθηκε πολύ, «θεωρῶν τολμηρὸν τὸ ἐπιχείρημα τῶν Ἑλλήνων, ἐπειδὴ ἐγνώριζεν ἐκ τοῦ πλησίον τὰ ἀσθενῆ πρὸς ἐπιτυχίαν τῶν σκοπῶν των μέσα, καὶ τὰς μεγίστας τῶν τυράννων αὐτῶν δυνάμεις. 'Ενεκα τούτου ἐφοβήθη καὶ ἀπεδοκίμασε τὴν ἐπανάστασιν». Τὴν θέση αὐτὴ τοῦ Γκίλφορντ ἀποκαλύπτει καὶ ἡ ἐπιστολὴ του πρὸς τὸν 'Ασώπιο (Λονδίνο 10 'Ιουλίου 1921): «Μετὰ χαρᾶς ἐπιληροφορήθην ὅτι μένεις ἐν Βερολίνῳ πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν πρὸς τὴν 'Ιόνιον Ἀκαδημίαν ὑποχρεώσεών σου καὶ δὲν ἔδραμες ν' ἀναμιχθῆς εἰς ἐπιχείρημα κατ' ἐμὲ λίγαν σφαλερόν. Δύνασαι νὰ ὠφελήσῃς τὸ ξύνος σου διὰ τῶν γραμμάτων μᾶλ-

γότερα, χάρη στίς ἐνέργειες τοῦ Γκίλφορντ στὴν ἀγγλικὴ κυβέρνηση καὶ κυρίως στὸν λόρδο Bathurst, ὁ Μαίτλαντ στὸ λόγο του στὴ Βουλὴ τὸ 1823 ἀνακοίνωσε ὅτι παραχωροῦσε γιὰ τὴ στέγαση τοῦ Ἰονίου Πανεπιστημίου τὸ Παλαιὸ Παλάτι (ἄλλοτε κατοικία τοῦ Βενετοῦ προβλεπτῆ) μέσα στὸ φρούριο, τὸ δόποιο ἐγκατέλειπε ὁ ἔδιος γιὰ νὰ ἐγκατασταθεῖ στὸ νεόκτιστο μεγαλοπρεπὲς Παλάτι τῶν Ἀγίων Μιχαὴλ καὶ Γεωργίου.²⁸

Ἡ ἐπίσημη ἔναρξη τῆς λειτουργίας τοῦ Πανεπιστημίου ἔγινε στὶς 17 Μαΐου τοῦ 1824.²⁹ Τὸ ἀποτελοῦσαν τέσσερις σχολές καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν

λον ἡ διὰ τῶν ὅπλων. Λυποῦμαι διότι ὁ καλὸς Θεόκλητος, ἀνόητως φερόμενος, ὑπῆγεν. Ἐλπίζω ὅμως ὅτι θὰ σκεφθῇ ἡρεμώτερον καὶ θὰ ἐνοήσῃ ὅτι δεῖται νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν θέσιν του, διότι εἰς τὸν ἵερα ἀρμόδει τὸ κήρυγμα τοῦ θείου λόγου καὶ ὅχι τοῦ πολέμου τὸ στάδιον». Γ. Ζώχιος, «Κωνσταντίνος Ἀσώπιος», *Ἄττικὸν Ἡμερολόγιον* 8 (1874). Σύντομα ὅμως τὰ γεγονότα διέψευσαν τοὺς φόβους τοῦ Γκίλφορντ καὶ μετέβαλαν τὴ στάση του.

28. Στὶς ἐνέργειες τοῦ Γκίλφορντ διέπιπτει ἐπίσης καὶ ἡ ὀργάνωση τῆς κατώτερης ἐκπαίδευσης στὰ Ἰόνια νησιά, τὰ σχολεῖα τῶν ὄποιων ἐπιθεωροῦσε κάθε χρόνο τὴν "Ἀνοιξη". Ο Γκίλφορντ εἶχε φροντίσει νὰ σπουδάσουν τὴν μέθοδο τῆς ἀλληλοδιδασκατικῆς ὑπότροφοι δικοί του ὄπως οι καθηγητές Χριστόφορος Φιλητᾶς καὶ Ἀθανάσιος Πολίτης. Ο δεύτερος διορίστηκε διευθυντῆς καὶ ἐπιστάτης τῶν νεοσύστατων προκαταρκτικῶν σχολείων στὰ νησιά, ποὺ λειτούργησαν σύμφωνα μὲ τὴν ἀλληλοδιδασκατική μέθοδο. Βλ. Παπαδόπουλος Βρετός, *Βιογραφικά*, σ. 61 καὶ σ. 109, ὅπου ἡ "Ἐκθεση τοῦ Ἐφόρου τῆς I. Καραντηνοῦ τῆς 3 Ἰουνίου 1826. Βλ. ἐπίσης Γ. καὶ Β. Σαλβάνου, «Ἡ Ἰόνιος Ἀκαδημία», σ. 49, ὅπου δημοσιεύεται "Ἐκθεση τοῦ Γκίλφορντ ἐκεῖ ἀναφέρει τὶς εἰδικές σπουδές τοῦ Χρ. Φιλητᾶ στὴν Ὁξφόρδη σχετικά μὲ τὴν ἀλληλοδιδασκατική. Ἐνδιαφέροντα γιὰ τὸ θέμα αὐτὸν παρουσιάζει ἐπιστολὴ τοῦ Χ. Φιλητᾶ πρὸς τὸν Γκίλφορντ, τῆς 18 Μαρτίου 1822, ἀπὸ τὴ Ζάκυνθο. Τοῦ ἀναφέρει ὅσα ἔκανε ὁ τάραχ γιὰ τὰ δευτερεύοντα σχολεῖα (Scuole Secondarie) καὶ τὴν ἐκπαίδευση τῶν διδασκάλων στὴν λαγκαστεριανὴ μέθοδο. Προτείνει στὸν Γκίλφορντ νὰ τὸν στείλει τὸν προσεκή Μάιο καὶ Ἰούνιο στὴν Ἐλβετία καὶ Γαλλία καὶ τέλος στὴ Σκοτία: «εἰς παρατήρησιν τῶν συστημάτων διδασκαλίας», γιατὶ ὁ χρόνος ποὺ ἔμεινε στὴν Charter School στὴν Ἀγγλία δὲν ἤταν ἀρκετός. Βλ. ἐπίσης καὶ τὴν ἀναφορὰ τοῦ Καραντηνοῦ (26 Φεβρουαρίου 1822) ἀπὸ τὸ ἔδιον Ἀρχεῖο, σχετικά μὲ τὴν κατάσταση τῶν σχολείων στὰ Ἐπτάνησα.

29. Τὴν περιγραφὴ τῆς τελετῆς βλ. στὸ Α. Παπαδόπουλος Βρετός, δ.π., σ. 83, 85, 89. Βλ. ἐπίσης Γ. Τυπάλδος Ἰακωβάτος, *Ἱστορία*, σ. 21-25, καὶ τὸ σχεδίασμα στὴν ἐφημερίδα τῆς Κέρκυρας *Gazetta Ionia*, ἡρ. 153, 17.5.1824. σ. 4. G. P. Henderson, *H. Ἰόνιος Ἀκαδημία*, σ. 39-40. Βλ. ἐπίσης D. Anoyatis Pelé, *Inventaire de la correspondance des Consuls Français à Corfou de 1713 à 1901*, Corfou 1993, σ. 273: «177. Corfou, le 29 Mai 1824; Couteaux au Ministre des Affaires Etrangères: (Il vient d'assister à la cérémonie d'installation de l'Université Ioniénne; «cette fête de famille pour la nation grecque, d'abord consisté dans la réception des docteurs auxquels le chancelier Guilford a donné l'investiture académique; tous étaient vêtus de l'ancien costume athénien, autant que les moeurs

καθηγητῶν, ὅπτω στὴν ἀρχή, αὐξήθηκε ἀργότερα σὲ δέκα. Ἐπὸ τοὺς 150 σπουδαστὲς ποὺ παρακολούθησαν τὰ προπαρασκευαστικὰ μαθήματα, μετὰ ἀπὸ δημόσιες ἔξετάσεις ἔγιναν δεκτοὶ 47, γιὰ νὰ αὐξηθοῦν κι αὐτοὶ στὴ διάρκεια τοῦ πρώτου χρόνου σὲ 82. Γλώσσα τῆς διδασκαλίας ἦταν ἡ ἀπλο-ελληνική, δραία καὶ γνήσια κόρη ἀσύγκριτης μητέρας.³⁰ Ὁ Γκίλφορντ πίστευε ὅτι αὐτὴ ἦταν ἡ ἔθνική γλώσσα τῶν συγχρόνων Ἑλλήνων, καὶ ἀγωνίστηκε μὲ διαβήματα καὶ ἀναφορὲς πρὸς τὴν κυβέρνηση, ἡ ὁποία καθυστεροῦσε τὴν ἐπίσημη καθιέρωσή της.³¹

modernes le permettent; l'assistance s'est ensuite rendue à l'église... Aussitôt installée, l'Université entre en vacances et le chancelier part ce soir pour l'Angleterre avec deux docteurs qui y vont acquérir quelques connaissances»), fol. 449, 2 pages. Βλ. καὶ σ. 166: Volume V, 1817-1819 Juin: Corfou, le 26 Mars 1818: Cancellaux au Ministre des Affaires Etrangères: (Guilford est arrivé à Corfou; il formera une Université dans ces îles), fol. 255, 3 pages. Note: voir le document No 102 du Volume VI, daté du 31 Mars 1818. Ἐπίσης σ. 244: I. Corfou, le 2 Janvier 1823; Chantal au Ministre des Affaires Etrangères: (Arrivée à Corfou de Strangford et de Guilford, ce dernier est revêtu du titre de Chancelier de l'Université Ionienne que l'on a le projet de créer un jour...), fol. 1, 8 p.

30. Βλ. *Gazetta degli Stati Uniti delle isole Ionie*, 335 (17/29 Μαΐου 1824). Ἐκεῖ εἶναι καταχωρισμένη ἀνακοίνωση τῆς κυβέρνησης, στὰ ιταλικά, ὅπου δριζεῖ ὅτι ἡ ἔλληνικὴ θὰ εἶναι ἡ γλώσσα τῆς διδασκαλίας στὴν Ἀκαδημία. Τὸν ἐνθουσιασμὸν του γιὰ τὴν καθιέρωση τῆς ἔλληνικῆς ὡς γλώσσας τῆς διδασκαλίας τῶν ἐπιστημῶν στὸ Πανεπιστήμιο ἔχοράζει στὸν ἐπίσημο λόγο του στὰ ἑγκαίνια τῆς Ἀκαδημίας ὁ καθηγητὴς Χριστόφορος Φιλητάς, δημοσιευμένον στὴν ἥδια ἐφημερίδα τῆς 3/15 Ιουνίου 1824. Ἀλλωστε εἶναι γνωστὸς ὁ φιλικὸς δεσμὸς τοῦ Γκίλφορντ μὲ τὸν Διονύσιο Σολωμὸν καὶ στὸ κλίμα αὐτὸς διαμορφώθηκε καὶ ἡ προσωπικότητα τοῦ Σπυρίδωνα Τρικούπη, ὁ δοπιοῦς ἀπὸ νεαρὰ ἡλικία ἔζησε πολὺ κοντά στὸν Γκίλφορντ ὡς γραμματέας του καὶ διατήρησε γιὰ ὄλοκληρη τὴν ζωή του μιὰ πολὺ στενὴ ἐπαφή. Γιὰ τὶς σχέσεις Γκίλφορντ-Σολωμοῦ βλ. Π. Καραγιώργος, «Ἐξη γνωστὰ γράμματα τοῦ Σολωμοῦ πρὸς τὸν λόρδο Γκίλφορντ», *Έλληνικά* 29 A (1976) 117-131 καὶ Β. Μπόμπου-Σταμάτη, «Ἀπὸ τὴν ἀλληλογραφία τοῦ Γκίλφορντ μὲ τὸν Κάλβο καὶ τὸν Σολωμό», *Δελτίο τῆς Ιονίου Ἀκαδημίας*, Ἀφιέρωμα στὴ μνήμη Λίνου Πολίτη, 2 (1986) 188-205. Γιὰ τὶς σχέσεις Γκίλφορντ-Τρικούπη ἀποκαλυπτικὴ εἶναι ἡ ἀλληλογραφία τους. Τὰ γράμματα τοῦ Τρικούπη ἔχουν διασωθεῖ στὸ Ἀρχεῖο τοῦ Maistedstone καὶ προετοιμάζει τὴν ἐκδοσή τους ἡ Δάφνη Κυριάκη. Καλὴ τύχη διέσωσε καὶ τὶς ἀπαντήσεις τοῦ Γκίλφορντ στὸ Ἀρχεῖο τοῦ Τρικούπη (σήμερα στὸ ΕΛΙΑ).

31. Ἐποκαλυπτικὴ αὐτῆς τῆς προσπάθειας τοῦ Γκίλφορντ εἶναι ἡ ἐλάχιστα γνωστὴ ἀναφορά του τῆς 28 Φεβρουαρίου 1827 πρὸς τὴν κυβέρνηση, ἔνα ἔγγραφο πολὺ σημαντικό. Βλ. Κ. Ε. Σολδάτος, «Ἡ ἔθνική γλώσσα εἰς τὴν Ἐπτάνησον», *Νέον Κράτος* 3 (1937) τεῦχος 20, σ. 144-160, ὅπου δημοσιεύεται σὲ ἔλληνικὴ μετάφραση. Βλ. ἐπίσης τὴν ἀνέκδοτη ἀτελὴ ἀναφορά τοῦ Γκίλφορντ πρὸς τὸν λόρδο Goodrich, ὅπου σχετικὰ μὲ τὴ γλώσσα τῆς διδασκαλίας στὴν Ἀκαδημία γράφει: «The technical propriety of the terms made use of by each Professor is not less admired

Παράλληλα μὲ τὴν ὄργανωση τῆς λειτουργίας τοῦ πανεπιστημίου ἔνα ἄλλο πολὺ σοβαρὸ μέλημα τοῦ Γκίλφορντ ἦταν ἡ δημιουργία τῆς πανεπιστημιακῆς βιβλιοθήκης. Τὸν πυρήνα τῆς ἀποτέλεσμαν τὰ βιβλία τῆς πρώτης Ἰονίου Ἀκαδημίας (1808-1814), τῆς ἐποχῆς τῶν αὐτοκρατορικῶν Γάλλων, συλλογὴ ποὺ ἔχει κι αὐτὴ τὴν ἱστορία της.³² Η βιβλιοθήκη πλουτίστηκε σύντομα μὲ δωρεές ποὺ ἔφθασαν ἀπὸ τὰ πανεπιστήμια τῆς Ὁξφόρδης καὶ τοῦ Καίμπριτζ³³ καθὼς καὶ ἀπὸ προσωπικότητες τῆς Εὐρώπης, ὅπως δὲ βασιλιάς τῆς Δανίας Φρειδερίκος³⁴ καὶ ὄλλοι εὐγενεῖς, χάρη

than the copious elegance of the Dialect in which he speaks; which altho certainly ar inferior to its Mother possesses more of her peculiar beauties and particularly that of precision, than any other which is at present spoken». ΑΓΚ, Κ3, φ. 3.

32. Βλ. C. Soldatos, «La bibliothéque publique de Corfou», *L'hellenisme contemporain* 1 (1947) 372-385.

33. Η δωρεὰ τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Cambridge πραγματοποιήθηκε τὸν Μάιο τοῦ 1824, ὥπως προκύπτει ἀπὸ γράμμα τοῦ Vice-Chancellor τοῦ Queens College τοῦ Cambridge πρὸς τὸν Γκίλφορντ (19 Μαΐου 1824) ποὺ διασώζεται στὸ Ἀρχεῖο Γκίλφορντ τοῦ Kent Archives Office στὸ Maidstone: «I can assure you that i have carefully examined lists of all that has been published here during the last twenty years and have omitted none of the least use or importance». Βλ. Eric Glasgow, «Lord Guilford and the Ionian Academy», *The greek Gazette*, September 1977, p. 11. Βλ. Γ. Τυπάλδος-Ιακωβάτος, *Ιστορία*, σ. 51-52: ‘Ωστόσο καὶ πρὶν ἀκόμη ἀποφτασθοῦν τ’ ἀρμάρια τῆς βιβλιοθήκης ἐπρόσφερε βιβλία ἀρκετὰ καὶ ὀραῖς δεμένα τὸ πανεπιστήμιο καὶ τὸ γυμνάσιο τῆς Ἀγίας Τριάδος τοῦ Κάμπριτζ· τοῦ μὲν πρώτου εἶχαν ἐπιγραφὴ Donum Academiae Cantabrigiensis (ἥγουν χάρισμα τοῦ πανεπιστημίου τοῦ Κάμπριτζ), τοῦ δὲ δευτέρου τὰ βιβλία (ἐκδόσεις καλλιστες) Offerta al cancelliere e membri dell'Università stabilita nelle Isole Ionie da parte del Collegio di S. Trinità in Cambridge 1824) καὶ G. P. Henderson, ‘Η Ιόνιος Ἀκαδημία, σ. 41. ‘Ἔχει τὶς πληροφορίες του ἀπὸ τὴν ἐφημερίδα τῆς Κέρκυρας *Gazzetta* 333 (3/15) ποὺ συμφωνοῦν ἀπόλυτα μὲ τὸν Γ. Τυπάλδος-Ιακωβάτο. ‘Ο Henderson προσθέτει τὴν πληροφορία ὅτι τὰ βιβλία τῆς δωρεᾶς τοῦ Πανεπιστημίου ἔχουν τὴν χρονολογία 1823. ‘Ολα περιγράφονται ὡς ἔξαιρετικὰ καλοδεμένα μὲ χρυσοτυπωμένες ἐπιγραφές. ‘Η δωρεὰ τοῦ Κολεγίου Ἀγίας Τριάδος περιλάμβανε τὶς πιὸ ὀραῖες ἐκδόσεις τοῦ φημισμένου Porson. (‘Ἐχω ἐντοπίσει στὸν χειρόγραφο κατάλογο τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ἀκαδημίας τὶς ἐκδόσεις τοῦ Porson.) Βλ. καὶ Z. D. Ferrimann, «Some English philhellenes», s. 104: ‘A cosiderable number, richly bound, bearing the inscription ‘Donum Academiae Cantabrigiensis 1823’ were the gift of Cambridge University. Others came in 1824, the special gift of Trinity College inscribed, ‘To the Chancellor and the Members of the University founded in the Ionian Islands’. ‘Η δωρεὰ τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Ὁξφόρδης ἔγινε μεταξὺ τῶν ἑτῶν 1824 καὶ 1825.

34. Τὸ φθινόπωρο τοῦ 1824 δ. J. Lusignan, κατὰ τὸ ταξίδι του στὴν Εὐρώπη, μὲ σκοπὸ νὰ κάνει γνωστὴ τὴν ἵδρυση τῆς Ἀκαδημίας καὶ νὰ ζητήσει βοήθεια καὶ

στὶς σχέσεις καὶ τὶς προσπάθειες τοῦ Γκίλφορντ, ποὺ χρονολογοῦνταν πολὺ πρὸν ἀπὸ τὴν ἰδρυση τῆς Ἀκαδημίας (1819, 1820).³⁵ Αξίζει νὰ σημειώσουμε ἐπίσης τὴ δωρεὰ τῆς Βιβλιοθήκης Ἐταιρείας, μὲ τὴ μεσολάβηση τοῦ "Ἀγγλου προτεστάντη μισσιοναρίου, γραμματέα τῆς Ionian Bible Society, I. Lowndes, μιὰ συλλογὴ ἀπὸ ἀξιόλογα θεολογικὰ βιβλία καὶ ἐκδόσεις τῆς Βίβλου μεταφρασμένης σὲ ὅλες σχεδὸν τὶς γνωστὲς γλῶσσες".³⁶ Γνωστὸς βιβλιόφιλος καὶ συλλέκτης σπάνιων βιβλίων, ὁ Γκίλφορντ

συμπαράσταση ἔφθασε στὴν Κοπεγχάγη. Στοὺς σκοποὺς ἦταν καὶ ἡ προμήθεια βιβλίων ἀπὸ ἀγορὰ ἥ καὶ δωρεές. Σὲ ἐπιστολὴ του στὸν Γκίλφορντ ἀναφέρει τὶς ἐπαφές του μὲ τὸν ἐπίσκοπο Munter καὶ τὴ δωρεά του. Βλ. E. Glasgow, δ.π., σ. 15. Βλ. ἐπίσης Κερκυραϊκὸν Ἀρχεῖο Γκίλφορντ, δ.π., Φ.IV.40, 1820, 28 Δεκεμβρίου, Ἐπιστολὴ τοῦ Chevalier Brondsted πρὸς τὸν Γκίλφορντ. Τοῦ ἀναγγέλλει τὴν ἀπόφαση τῆς δωρεᾶς. Πρόκειται γιὰ ἐκδόσεις τῆς σειρᾶς Flora Danica καὶ Scriptores Rerum Danicarum. Καὶ δεύτερη ἐπιστολὴ τοῦ Rosenkrantz γιὰ τὸ ἵδιο θέμα. Ἡ δωρεά ὅμως φαίνεται ὅτι πραγματοποιήθηκε ἀργότερα, γιατὶ ἀναφέρεται στὴν "Ἐκθεση τοῦ ἐφόρου I. Καραντηνοῦ κατὰ τὴν τελετὴ τῆς λήξης τοῦ σχολικοῦ ἔτους στὶς 3 Ἰουνίου 1826: «...δέ μέγας Φριδερίχος βασιλεὺς τῆς Δανίας μᾶς ἔπειμψεν, ὃς δᾶρον πολυδάπανα καὶ περισποδάστα βιβλία, εἰς τεκμήριον τῆς βασιλικῆς του εὐνοίας εἰς τὸ ἔθνος μας». Τὸ γεγονός ἀναφέρει καὶ ὁ ἵδιος ὁ Γκίλφορντ τὴν ἵδια ἡμέρα στὸ λόγο του. Βλ. Παπαδόπουλος Βρετός, δ.π., σ. 111, 115. Γιὰ τὴν ἵδια δωρεά βλ. ἀνώνυμο ἄρθρο [C. H. Hartshorn?] «Lord Guilford and the University of Corfu», *New Monthly Magazine*, 1827, part II, p. 25: Among the latter (books) are the Flora Danica and the Scriptores Rerum Danicarum: with several valuable works from the royal typography at Copenhagen, recently presented by the King of Denmark (γράφει τὸν Ἰούνιο τοῦ 1826). Τὸ βιβλίο καταγράφεται στὸν χειρόγραφο κατάλογο τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας: ἀρ. 2649: Flora Danica seu Icones Plantarum sponte crescentium in Regno Daniae etc. edita a Chr. Oedere et Harneman, Havniae 1769-1818, in fol. Βλ. καὶ C. Soldatos, «La Bibliothèque publique de Corfou», *L'Hellenisme Contemporain* 1 (1947), σ. 380.

35. Βλ. ΑΘ. E. Καραθανάστης, «Ἀγωστες προσπάθειες τοῦ Γκίλφορδ γιὰ τὴ σύσταση τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας». Ο *Ἐργαστής* 13 (1975), σ. 7-16. Στὰ Κρατικὰ Ἀρχεῖα τῆς Βενετίας ἔχουν διασωθεῖ τὰ ἔγγραφα ποὺ ἀποκαλύπτουν αὐτές τὶς δημοστειὲς προσπάθειες τοῦ Γκίλφορντ γιὰ τὴν ἐπιστροφὴ τῆς περιουσίας Φλαγγίνη πρὸς ὅφελος τῶν Ἐπτανήσιων καὶ γιὰ τὸν πλουτισμὸ τῆς βιβλιοθήκης τῆς Ἀκαδημίας μὲ τὴν παραχώρηση τῶν διπλῶν ἀντιτύπων τῶν βιβλιοθήκῶν τοῦ Ἀγίου Μάρκου καὶ τῆς Ηάδοβρας. Αὗτες οἱ προσπάθειες καὶ ἐπαφὲς τοῦ Γκίλφορντ μὲ τὸν Μέττερνικ ἔρμηνεύουν τὰ κίνητρα τῆς προσφορᾶς τοῦ τελευταίου στὴ Βιβλιοθήκη τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας. Ἀναφέρεται πρῶτο τὸ δόνομά του στὸν κατάλογο τῶν 35 δωρητῶν ποὺ ἀναγράφεται στὰ πρῶτα φύλλα τοῦ χειρόγραφου καταλόγου τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ἀκαδημίας (χρ. EBE 3064)).

36. E. Glasgow, δ.π., σ. 12. «These (acquisitions) included a large collection of theological literature, presented on May 14, 1825 (U471C122). Among it were the Bible, in Italian, Dutch, German, Greek, Hebrew, French and Por-

είχε άρχισει τή συγκρότηση τής προσωπικῆς βιβλιοθήκης του, που στεγανώθηκαν στὸ σπίτι του στὸ Λονδίνο (24 St James's Place), ἀπὸ τὰ πρῶτα ταξίδια του στὴν Εὐρώπη.³⁷ Απὸ τὶς πολυτιμότερες συλλογές του ήταν ἐκείνη τῶν ἑλληνικῶν βιβλίων, γραμμένων στὴν ἀπλοελληνικὴ γλώσσα³⁸ καθὼς καὶ μιὰ σεβαστὴ συλλογὴ ἑλληνικῶν χειρογράφων. Τὴν βιβλιοθήκην αὐτὴν ἀποφάσισε νὰ μεταφέρει στὴν Κέρκυρα καὶ νὰ τὴν δωρήσει στὸ Ιόνιο Πανεπιστήμιο. "Ετοι ἀρχισαν νὰ φθάνουν ἀπὸ τὴν Ἀγγλία διαδοχικὰ κιβώτια μὲ τὰ βιβλία του. 'Η ἀλληλογραφία τοῦ Γκίλφορντ μὲ τὸν βιβλιοθηκάριο τῆς βιβλιοθήκης του στὸ Λονδίνο (24 St James's Place),³⁹ τὸν

tuguese, and editions of the N.T. in Swedish, Syriac, Armenian, Spanish, Turkish and Malay'. Ο I. Lowndes ἔχει ἐγκατασταθεῖ μόνιμα στὴν Κέρκυρα ἀπὸ τὸ 1822. Βλ. Γ. Δ. Μεταλληνός, «Ο Κόμης Φρειδ.-Δημήτριος Γκίλφορντ», σ. 10 καὶ σημ. 28 καὶ σ. 22, σημ. 73.

37. Στὸ 'Αρχεῖο Γκίλφορντ τοῦ Maidstone διασώζονται λογαριασμοὶ βιβλιοπωλῶν ἀπὸ τὰ χρόνια 1795-1801. Βλ. E. Glasgow, δ.π., σ. 11.

38. Βλ. σημ. 24. Στὴν ἀναφορά του (28 Φεβρουαρίου 1827), ὁ ἵδιος ὁ Γκίλφορντ κάνει λόγο γι' αὐτὴ τὴ συλλογή: «Δὲν ὑπαινίσσομαι τὸ παλαιὸν τμῆμα τῆς πολυαριθμού συλλογῆς μου, ἐξ ἐννεακοσίων βιβλίων τυπωμένων εἰς τὴν νεοελληνικήν, ὅπερ εἶναι μᾶλλον ἀντικείμενον περιεργείας». Σχετικὰ μὲ τὴ συλλογὴ αὐτή, γιὰ τὴν ὄποια ὁ Γκίλφορντ δίκαια ήταν ὑπερήφανος, βλ. ὅσα γράφει ὁ Κόμης Marcellus στὸ *Journal des Débats* τῆς 21 Σεπτεμβρίου 1854. Σὲ συνάντησή του μὲ τὸν Γκίλφορντ στὸ σπίτι του στὸ Λονδίνο, ὅπου τοῦ ἐπέδειξε τὴ βιβλιοθήκη του, παρατήρησε γιὰ τὴ συλλογὴ τῶν ἑλληνικῶν βιβλίων του: «Παρατηρήσατε, μοὶ εἴπε, διὰ τὰ ἄλλα μου βιβλία ἔχω ἄλλας θήκας· ἐδῶ ὅμως ἔχω μόνον ἑλληνικά». Εκεῖ εὑρίσκονται ὅχι ὅσα ἐγράφησαν ἑλληνιστὶ κατὰ τὸν τρισχιλιαῖη βίον τῆς γλώσσης, ἀλλ' ὅσα περιεσώθησαν ἀπὸ τοῦ 'Ομήρου μέχρι τῶν πατριωτικῶν ὕμνων τῶν Σουλιωτῶν καὶ τῶν κλεφτῶν. 'Ενταῦθα τὸ ἀρχαῖον καὶ τὸ νεώτερον ἑλληνικὸν ίδιωμα συμβιοῦσιν'. 'Η μεταφορὰ εἶναι τοῦ I. Γενναδίου ποὺ παραθέτει τὸ ἀπόσπασμα, δ.π., σ. 524. Σημειώνω ἐδῶ ὅτι στὸ χρ. BRL Add. 8220, ποὺ ἐκδίδω, ὁ κατάλογος τῶν ἑλληνικῶν βιβλίων εἶναι γραμμένος, ὅπως προέκυψε ἀπὸ τὴν παραβολή, ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ Σπυρίδωνα Τρικούπη πρὸ τὸ 1817, ὅταν περνοῦσε τὶς διακοπές του στὴν Ἀγγλία κοντά στὸν Γκίλφορντ. 'Ενας ἄλλος κατάλογος τῶν ἑλληνικῶν βιβλίων ἔχει διασωθεῖ στὸ 'Αρχεῖο τοῦ Γκίλφορντ στὸ Maidstone.

39. 'Εκτὸς ἀπὸ τὴν κατοικία του στὴν πόλη τοῦ Λονδίνου, 24 St. James's Place ποὺ πουλήθηκε τὸ χειμώνα τοῦ 1825-1826, ὁ Γκίλφορντ διέθετε δύο ἀκόμη κατοικίες: Στὸ Oxfordshire, στὸ Bamberg, τὸ Wroxton Abbey. Πρόκειται γιὰ ἔνα παλιὸ μοναστήρι Αὐγουστινιανῶν μοναχῶν ποὺ εἶχε ίδρυθεῖ τὴν ἐποχὴ τοῦ Ἐρρίκου III. Τὸ κτίριο χρονολογεῖται ἀπὸ τὰ πρῶτα χρόνια τοῦ 17ου αι. καὶ βρίσκεται μέσω σ' ἔνα θαυμάσιο καὶ πολὺ γραφικὸ δάσος. 'Εκεῖ ὁ Γκίλφορντ ζοῦσε τὸν περισσότερο καιρό, ὅταν βρισκόταν στὴν Ἀγγλία. 'Ο Z. D. Ferriman, δ.π., σ. 97, ποὺ δίνει τὴν περιγραφὴ παρατηρεῖ: "This "haunt of ancient peace" dreamoing amidst spreading oaks and the clouded tops of elms, in the lovely English countryside, al-

έπιμελητή και μορφωμένο Richard J. Robertson,⁴⁰ παρέχει πολλές πληροφορίες για τη διαδικασία και τὸ χρόνο τῆς μεταφορᾶς τῶν βιβλίων πρὸς τὴν Κέρκυρα.⁴¹ Ο βιβλιοθηκάριος τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ιονίου Ἀ-

ternated with the sunlit colonnades and sparkling waters of Corfu, in what was almost certainly the happiest period of Lord Guilford's life». To Wroxton Abbey εἶχε περιέλθει στοὺς North ἀπὸ τὴ σύζυγό του Francis North (1637-1685) τὴν πλουσιοτάτη Lady Francis Pope, ἡ ὁποία τὸ εἶχε κληρονομήσει ἀπὸ τὴ μητέρα τῆς Countesse of Dune. Βλ.. DNB: North Francis. Ἡ τρίτη κατοικία τοῦ Γκίλφορντ ἦταν στὸ Kent, τὸ Waldershare Park κοντὰ στὸ Dover, ὅπου ἦταν καὶ ἡ κτηματικὴ περιουσία του.

40. Ο E. Glasgow σημειώνει χαρακτηριστικά: «... it is fascinating and first hand record of the interplay of literary minds, on the one hand, in England, anxious not to deplete great collections of valuable books and manuscripts, for a distant goal, and on the other hand, in Corfu, anxious to make creditable and useful the Library of the Ionian University. The documents, moreover must illustrate very well the difficulties and dangers, involved in so transporting bulky packing-cases, of books and papers, by sea, between England and Corfu: a laborious business, in which the accidents of total loss did sometimes occur», δ.π., σ. 15. Ο Roberston, τὸ καλοκαίρι του 1824, διαδέχτηκε στὴ θέση του Βιβλιοθηκάριον τὸν Δημήτριο Σχινά, ὁ ὅποιος, ὑστερα ἀπὸ κάποια σοβαρὴ παρεξήγηση, ἀπομακρύνθηκε ἀπὸ αὐτὴ τὴ θέση. Ἀπὸ τὴν ἀλληλογραφία του μὲ τὸν Γκίλφορντ προκύπτει ὅτι ὁ Δ. Σχινάς εἶχε στενὸ δεσμὸ μὲ τὸν Γκίλφορντ. Τὸν εἶχε βοηθήσει οἰκονομικὰ γιὰ τὶς σπουδές του στὴν Παζίνα καὶ στὸ Λονδίνο καὶ τοῦ εἶχε ἀναθέσει ἀπὸ τὸ 1819 καὶ καθήκοντα βιβλιοθηκάριον στὸ Λονδίνο. Βλ. Παπαδόπουλος Βρετός, *Νεοελληνικὴ Φιλολογία*, Ἀθῆνα, τ. Β', 1857, σ. 338-339. Τὸ 1824/1825 ἀφορμὴ στὴ διακοπὴ τῶν σχέσεών του ἔδωσε μιὰ πλαστογράφηση ἐπιστολῆς τοῦ Γκίλφορντ γιὰ θέμα οἰκονομικό. Αὕτη φαίνεται ἦταν ἡ ἀφορμὴ τῆς δυστυχίας τοῦ Δ. Σχινᾶ, πού, ὅπως προκύπτει ἐπίσης ἀπὸ μεταγενέστερη ἀλληλογραφία τοῦ Γκίλφορντ, φιλακιστήκε γιὰ χρέον (1827), ἀπομονώθηκε ἀπὸ τοὺς γνωστούς του καὶ ἦταν κύνος θὰ ἦταν καὶ ὁ λόγος ποὺ τὸν ὀδήγησε καὶ στὸ θάνατο (1827). Βλ. Δ. Κυριάκη, «Κερκυραϊκὸν Ἀρχεῖο Γκίλφορντ», ὅπου ἀναφέρονται πλούσια στοιχεῖα γιὰ τὶς σχέσεις Γκίλφορντ-Δ. Σχινᾶ. Ο Robertson σὲ ἐπιστολὴ του τὸν Ἰανουάριο τοῦ 1825 ἀναφέρει ὅτι βρῆκε τὴ βιβλιοθήκη σὲ κακὴ κατάσταση.

41. Βλ. E. Glasgow, «Lord Guilford and the Ionian Academy», *Greek Gazette*, September 1977, p. 15-16, ὅπου παραθέτει τὰ κυριότερα ἀποσπάσματα ἀπὸ τὴ σχετικὴ ἀλληλογραφία Robertson-Γκίλφορντ, ἀπὸ τὸ Kent Country Archives Office στὸ Maidstone (U 471 / C 151 / 1, 8, 23, 25, 28, 32, 24, 34, 44). Σχετικὰ μὲ τὴ σταδιακὴ μεταφορὰ τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Λονδίνου στὴν Κέρκυρα μᾶς πληροφορεῖ, ὅπως σημειώσαμε παραπάνω, ἡ ἀλληλογραφία τοῦ Γκίλφορντ μὲ τὸν βιβλιοθηκάριο του: Στὶς 15 Σεπτεμβρίου τοῦ 1824, ὁ Robertson πληροφορεῖ τὸν Γκίλφορντ ὅτι παρέλαβε τὰ γερμανικὰ βιβλία καὶ τοῦ τὰ στέλνει καὶ ὅτι ἔδωσε τὴν παραγγελία στὸν Evans of Pall Mall καὶ θὰ στοιχίσουν £ 100. Τὸν Ἰανουάριο τοῦ 1825 ὁ Robertson ἀναφέρεται σὲ παραγγελία βιβλίων γιὰ τὴν Ἀκαδημία καὶ ζητεῖ τὴν ἄδεια νὰ ἐπιλέξει νεότερες, καλύτερες ἐκδόσεις. Τὸν Φεβρουάριο τοῦ 1825 ἀναφέ-

καδημίας Α. Παπαδόπουλος Βρετός⁴² μᾶς πληροφορεῖ ότι ο Γκίλφορντ, λίγες ήμέρες πρὶν ἀπὸ τὴν τελευταία ἀναχώρησή του ἀπὸ τὴν Κέρκυρα, παρακολούθησε τὸ ἄνοιγμα τῶν κιβωτίων μὲ τὰ βιβλία ποὺ εἶχαν φθάσει ἀπὸ τὸ Λονδίνο καὶ τοὺς βιβλιοπώλες τῆς Ἰταλίας. Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ βιβλία ποὺ μεταφέρονταν ἀπὸ τὸ Λονδίνο, ὁ Γκίλφορντ ταξίδευε συχνὰ στὸ Παρίσι, στὴ Βιέννη καὶ στὴν Ἰταλία ὅπου ἀγόραζε βιβλία⁴³ καὶ μεγάλο ἀριθμὸν χειρογράφων (διάλογοι ἀρχεῖα γνωστῶν ἴταλικῶν οἰκογενειῶν), μὲ τὰ ὅποια πλούτιες συνεχῶς τὴν Βιβλιοθήκη τῆς Ἀκαδημίας. Ἡ ἀλληλογραφία του⁴⁴ μᾶς ἔχει διασώσει στοιχεῖα ποὺ ἀποκαλύπτουν τὴν συνεχὴ

ρεῖ ὅτι ἔστειλε τὸν περασμένον Ἱανουάριο μιὰ μεγάλη ἀποστολὴ Λεξικῶν καὶ Γραμματικῶν. Τὸ καλοκαίρι τοῦ 1825 ὁ Γκίλφορντ παραγγέλλει νὰ σταλοῦν τὸ συντομότερο τὰ κιβώτια μὲ τὰ βιβλία. Τὸν Σεπτέμβριο τοῦ 1825 στέλνονται στὴν Κέρκυρα 14 κιβώτια μὲ χειρόγραφα. Στέλνει μὲ τὸ ταχυδρομεῖο τὴν καταγραφὴ τοῦ περιεχομένου τῶν κιβωτίων καὶ ἀκολουθεῖ καὶ ὁ κατάλογος τῶν χειρογράφων. Τὸν Ἱανουάριο τοῦ 1826 ὁ Robertson γράφει στὸν Γκίλφορντ ὅτι ἔχει ἔτοιμα 5 μεγάλα κιβώτια μὲ βιβλία καὶ περιμένει τὴν εὐκαιρία νὰ τὰ στείλει. Αὐτὰ εἶναι φανέται τὰ βιβλία ποὺ γράφει ὁ Παπαδόπουλος Βρετός τὸν Ἰούνιο τοῦ 1827 ὅτι «πρὸ ἐπτὰ μηνῶν» εἶχαν φθάσει στὴν Κέρκυρα ἀπὸ τὴν Βιβλιοθήκη τοῦ Λονδίνου, ἀρα εἶχαν φθάσει τὸν Δεκέμβριο τοῦ 1826.

42. Παπαδόπουλος Βρετός, δ.π., σ. 135.

43. Ἐνδεικτικὰ ἀναφέρω μιὰ σχετικὴ πληροφορία ἀπὸ τὴν ἀλληλογραφία τοῦ Ἱγνατίου Μητροπολίτη Οὐγγροβιλαχίας (δ.π., σ. 193): Γράφει στὸν Κόμη τοῦ Nes-selrode (Πίζα, 18/30 Ἀπριλίου 1824) νὰ προτείνει στὸν αὐτοκράτορα τῆς Ρωσίας γιὰ ἀγορὰ πέντε χειρόγραφα, γιὰ τὰ ὅποια ὁ Γκίλφορντ εἶχε προσφέρει παλαιότερα τὸ ποσὸ τῶν 150 χρυσῶν δουκάτων.

44. Ο μεγαλύτερος δύγκως τῆς ἀλληλογραφίας τοῦ Γκίλφορντ διασώζεται στὸ Ἀρχεῖο του ποὺ φύλασσεται στὸ Maidstone, Kent Country Archives Office. Πρόκειται γιὰ 4500 γράμματα, ἔνα μέρος ἀπὸ τὰ ὅποια ἀναφέρονται στὶς σχέσεις καὶ τὶς δραστηριότητές του τὶς σχετικὲς μὲ τὴν Ἰόνιον Ἀκαδημία. Ο λόγιος βιβλιόφιλος Σπάθης Φινόπουλος θέμεσε στὴ διάθεσή μου φωτοτυπίες ἀπὸ ἕνα μεγάλο ἀριθμὸν ἐπιστολῶν τοῦ Γκίλφορντ ἀπὸ αὐτὸν τὸ Ἀρχεῖο καὶ συζήτησε μαζὶ μου πολλὰ ἀπὸ τὰ προβλήματα αὐτῆς τῆς ἐργασίας. Τὸν εὐχαριστῶ ἐπίσης καὶ τὸν Νότη Καραβία ποὺ μοῦ παραχώρησε ἐπίσης μιὰ σειρὰ ἀπὸ φωτοτυπίες ἐπιστολῶν τοῦ Ἰδιου Ἀρχείου.

Ἀπὸ τὴν ἀλληλογραφία του τῆς τελευταίας ἐποχῆς τῆς ζωῆς του, ποὺ τὸν περισσότερο καιρὸν ζεῖ στὴν Κέρκυρα, ἔχει διασωθεῖ μεγάλος ἀριθμὸς ἐπιστολῶν καὶ 3 Copia Lettere, στὸ τμῆμα τοῦ Ἀρχείου του ποὺ ἀπέκτησε ἡ Ἀναγνωστικὴ Ἐταιρεία τῆς Κέρκυρας τὸ 1981 (βλ. Δάφνη Κυριάκη, «Κερκυραϊκὸν Ἀρχεῖο Guilford», *"Ἐκτάκτο Λελτίο Ἀναγνωστικῆς Ἐταιρείας Κέρκυρας*, Κέρκυρα 1984). Ἐνα τέταρτο Copia Lettere, ποὺ ἀνήκει στὴν ἴδια σειρά, σώζεται στὴ Γεννάδειο Βιβλιοθήκη. Βλ. B. Μπόμπου-Σταμάτη, Ἀνέκδοτα Γράμματα τοῦ Λόρδου Γκίλφορντ (1827), σὲ χειρόγραφο τῆς Γενναδείου Βιβλιοθήκης (MSS 108).

έπαφή του μὲν γνωστούς βιβλιοπώλες τῆς Εύρωπης ποὺ τοῦ προμήθευαν βιβλία ἡ ἔκτελοῦσαν σχετικές παραγγελίες του, καθὼς καὶ τὶς προσπάθειές του νὰ συγκεντρώσει ἐλληνικά χειρόγραφα.⁴⁵ Εἶναι ἄφθονες οἱ διάσπαρτες πληροφορίες οἱ σχετικές μὲν παραγγελίες βιβλίων, λογαριασμούς μὲν γνωστούς βιβλιοπώλες τῆς Βιέννης, Τεργέστης, Ρώμης κτλ. Προμήθευε ἐπίσης τὴν βιβλιοθήκη μὲν εἰδικὰ βιβλία γιὰ καθεμιὰ ἀπὸ τὶς ἐπιστῆμες ποὺ διδάσκονται στὴν Ἀκαδημία, σύμφωνα μὲν παραγγελίες τῶν καθηγητῶν,⁴⁶ ὅπως προκύπτει ἀπὸ τὴν ἀλληλογραφία του καὶ σχετικούς καταλόγους ποὺ διασώζονται στὸ ἀρχεῖο του.

’Απὸ τὴν ἀλληλογραφία τοῦ Γκίλφορντ μὲ τὸν Τζαΐημς Λουσινιάν⁴⁷ (Μάρτιο-Απρίλιο τοῦ 1824) ποὺ ὑπῆρξε στενὸς φίλος καὶ συνεργάτης του, προκύπτει ὅτι διὰ τότε εἶχε αὐτὸς τὴν φροντίδα τῆς τακτοποίησης τῆς βιβλιοθήκης. Θὰ ἐπρεπε νὰ σημειώσουμε ἐδῶ ὅτι ὁ Λουσινιάν, ποὺ βρισκόταν στὴν Δανία τὸ φθινόπωρο τοῦ 1824, γράφει στὸν Γκίλφορντ ἀπὸ τὸ Augsburg στὶς 24 ’Οκτωβρίου καὶ τὸν πληροφορεῖ ὅτι εἶχε τὴν ἐλπίδα

45. Βλ. Π. Καραγιώργος, «Ἡ συλλογὴ χειρογράφων καὶ σπανίων βιβλίων τοῦ λόρδου Γκίλφορντ», *Δελτίο Ἀναγνωστικῆς* *Ἐταιρείας* 17 (1980) 91-94. Τοῦ ίδιου: «Ἀγριωστα γράμματα τοῦ Κάλβου», *Δελτίον Ἀναγνωστικῆς* *Ἐταιρείας Κερκύρας* 19 (1982) 74 καὶ σημ. 43, 76-77. Βλ. Β. Μπόμπου-Σταμάτη, «Ἀνέκδοτα γράμματα», δ.π., σ. 63. Βλ. ἐπίσης ἀνέκδοτη ἐπιστολὴ τοῦ Ι. Σακελλαρόπουλου, δ.π., σημ. 11, ὃπου τὸν πληροφορεῖ ὅτι δὲν ἔφεραν ἀκόμη τὰ χειρόγραφα.

46. Βλ. γιὰ παράδειγμα ἐπιστολὴ τοῦ καθηγητῆ Γ. Χρ. Φιληπᾶ (’Ιούλιος 1824) πρὸς τὸν Γκίλφορντ στὴν Νεάπολη, ὃπου τὸν παρακαλεῖ νὰ φροντίσει γιὰ τὴν ἀποστολὴ βιβλίων ποὺ ἔχει παραγγείλει ἀπὸ τὴν Ἰταλία καὶ τὴν Γαλλία, καθὼς ἐπίσης καὶ ἐπιστολὴ τοῦ Θ. Φαρμακίδη (11 Σεπτεμβρίου 1827) πρὸς τὸν Γκίλφορντ στὴν Βιέννη(;) σχετικὰ μὲ παραγγελία θεολογικοῦ συγγράμματος στὸν γνωστὸ βιβλιοπώλη Schalbacher.

47. Βλ. E. Glasgow, «Lord Guilford», *The Greek Gazette*, September 1977, σ. 14-15. Βλ. ἐπίσης A. Παπαδόπουλος Βρετός, *Βιογραφικά*, σ. 42 σημ. β. Ὁ στενὸς δεσμὸς τοῦ Γκίλφορντ μὲ τὸν Lusignan προκύπτει καὶ ἀπὸ τὴν ἀλληλογραφία του. «Οταν ἀποφάσισε νὰ φύγει ἀπὸ τὴν Κέρκυρα, τὴν ἄνοιξη τοῦ 1827, ὁ Γκίλφορντ τοῦ δίνει τὸ ποσὸ στῶν 1000 λιρῶν καὶ ἐκφράζει σὲ ἐπιστολὴ του τὴν ἀνησυχία του γιὰ τὴν κατάσταση τῆς ὑγείας του (βλ. Β. Μπόμπου-Σταμάτη, «Ἀνέκδοτα γράμματα», δ.π., σ. 72). Ἀπὸ τὴν ἀλληλογραφία τοῦ Γκίλφορντ προκύπτει ὅτι ὁ Lusignan παντὸν ἔπισκεψτηκε στὸ Spa, ὃπου ἔμεινε κοντά του λίγες μέρες. Στὴ διαθήκη του ὁ Γκίλφορντ ἀφήνει στὴν μητέρα του, χήρα τοῦ Saviour Lusignan, ἵσδβια ἐπιχορήγηση 50 λιρῶν, καὶ στὸν δεύτερο κωδίκελλο ἀφήνει: to my private secretary James Lusignan Esquire the sum of one thousand pounds. Βλ. Π. Καραγιώργος, «Τρία γράμματα τοῦ γραμματέως τῆς Ιονίου Ἀκαδημίας Ἰακώβου Λουζινιάν πρὸς τὸν Πρύτανή της Λόρδο Γκίλφορντ», *Δελτίον Ἀναγνωστικῆς* *Ἐταιρείας Κερκύρας* 12 (1975) 75-82.

ὅτι ἡ Ἀγγλικὴ East India Company ποὺ ἐδώρισε βιβλία στὴν πανεπιστημιακὴ βιβλιοθήκη τῆς Κοπεγχάγης, μὲ τὸν κατάλληλο χειρισμὸ θὰ ἔδειχνε ὅσως τὴν ἵδια γενναιοδωρία καὶ γιὰ τὴν Ἰόνιον Ἀκαδημία. Καὶ οἱ ἐλπίδες του φαίνεται ὅτι πραγματοποιήθηκαν. Τὸν Ἀπρίλιο τοῦ 1825 ὁ Γκίλφορντ γράφει εὐχαριστήριο γράμμα στὸν Williams Astell, πρόεδρο of the Court of Directors of the Hon. East India Company γιὰ τὴ δωρεὰ τῶν βιβλίων, τὰ ὄποια «will form a most valuable part of our Collection, not only for the intrinsic merit of the works, but as a mark of the interest which such liberal and judicious Patrons take in our infant Establishment».

Στὶς 20 Ὁκτωβρίου 1824, ὁ Γκίλφορντ μὲ ἐπιστολὴ του πρὸς τὸν Ἀνδρέαν Παπαδόπουλο Βρετᾶ⁴⁸ τὸν κάλεσε νὰ ἔλθει στὴν Κέρκυρα, ἐπειδὴ ἐπρόκειτο νὰ ἀρχίσει «ἡ διάταξις τῆς Βιβλιοθήκης». Τὸν εἶχε γνωρίσει στὴ Νεάπολη, ὅπου ὁ Παπαδόπουλος ἐσπούδαζε ἱατρική, καὶ ἀποφάσισε νὰ τὸν διορίσει ἔφορο τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ἀκαδημίας, θέση ποὺ κράτησε ὧς τὸ 1830.⁴⁹

48. Α. Παπαδόπουλος Βρετᾶς, *Βιογραφικά*, σ. 61, σημ. α. 'Ο Α. Παπαδόπουλος Βρετᾶς (c. 1800-1876), Λευκάδιος, σπουδασε ἱατρικὴ στὴ Νεάπολη. Γλωσσομαθής, μὲ εὐρύτερη μόρφωση ἀφησε ἀξιόλογο συγγραφικὸ ἔργο. Τὸ ἔργο τῆς ζωῆς του ἦταν ἡ Βιβλιογραφία του, τὴν ὄποια ἀρχίσει νὰ συντάσσει ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς ὑπηρεσίας του στὴ Βιβλιοθήκη τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας. Μετὰ τὸν θάνατο τοῦ Γκίλφορντ γιὰ τὸν ὄποιον ἔτρεφε μεγάλο θαυμασμὸ καὶ ἀγάπη, ἔμεινε στὴ θέση τοῦ βιβλιοθήκηρού του ὧς τὸ 1830. Μὲ πρόσκληση τοῦ Καποδίστρια ἥλθε στὴν κυρίως Ἐλλάδα καὶ ὑπηρέτησε κοντά του «γενόμενος εἰς τὸν δλίγων ἐρμηνευτῶν καὶ προπαγανδιστῶν τῆς πολιτικῆς του». 'Η ἀφοσίωσή του στὸν Καποδίστρια καὶ ἡ ἀνάμειξη στὴν πολιτική, καθὼς καὶ ὁ ἐριστικὸς χαρακτήρας του ἔγιναν ἀφορμὴ πολλῶν περιπτετεῖῶν του. 'Απόδειξη τῆς εὐαίσθησίας του εἶναι νομίζω οἱ βιογραφίες τῶν δύο ἔξχων ἀνδρῶν τοὺς ὄποιους ὑπηρέτησε, τοῦ Γκίλφορντ καὶ τοῦ Καποδίστρια. Βλ. τὴν πληρέστερη βιογραφία του: Φ. Μιχαλόπουλος, 'Ἀνδρέας Παπαδόπουλος Βρετᾶς (1800-1876)', *Νέα Εστία* 12 (1938) 1300-1307. 'Εκεῖ καὶ ἡ σχετικὴ βιβλιογραφία. Βλ. ἐπίσης, Σ. Μακρυμίχαλος, 'Τὸ "Παναρμόνιον" καὶ οἱ συντάκτες του', 'Ο Ἔργοντος 6 (1968) 65-72.

49. Βλ. Παπαδόπουλος Βρετᾶς, *Βιογραφικά*, σ. xvii, xix: «...ἐκλέξας με ὡς Ἐφόρον τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας καὶ τῆς ἰδιοκτηρᾶς αὐτοῦ Βιβλιοθήκης, ἐπειδὴ ὡς θέλομεν ἰδεῖ ἐν τῷ δέοντι καιρῷ, τὸ πλεῖστον μέρος τῶν βιβλίων ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ τῆς Ἀκαδημίας ἥτον ἰδιοκτησίᾳ του». 'Ως τότε ἐπιμελητής τῆς Βιβλιοθήκης ἦταν ὁ J. Lusignan, ὅπως προκύπτει ἀπὸ τὴν ἀλληλογραφία του μὲ τὸν Γκίλφορντ. Βλ. Π. Καραγιώργος, 'Τρία γράμματα τοῦ Γραμματέως τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας Ἰακώβου Λουζινάν', δ.π. Πρόκειται γιὰ ἐπιστολὲς Μαρτίου-Απριλίου 1824 γραμμένες στὰ ἀγγλικά. Δημοσιεύονται σὲ ἐλληνικὴ μετάφραση. 'Ο Lusignan γράφει στὸν Γκίλφορντ ποὺ βρίσκεται στὴ Ζάκυνθο καὶ τὸν πληροφορεῖ ὅτι ἔλαβε

‘Η ἐπίσημη ἔναρξη τῆς λειτουργίας τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας ἔγινε στὶς 21 Φεβρουαρίου 1825. Περιλάμβανε τότε 6.000 τόμους βιβλίων, τὸ μεγαλύτερο μέρος τῶν ὅποιων ἀνῆκε στὸν Γκίλφορντ. Τὴν παλιότερη πληροφορία γιὰ τὴ βιβλιοθήκη μᾶς τὴ δίνει ὁ ἔδιος ὁ Γκίλφορντ σὲ ἐπιστολή του πρὸς τὸν ἔξαδελφό του λόρδο Bathurst, ὑπουργὸ τοῦ πολέμου καὶ τῶν ἀποικιῶν.⁵⁰ Σὲ ἐπιστολή του τῆς 14ης Φεβρουαρίου 1825, ὅπου τὸν πληροφορεῖ γιὰ τὰ ἔκπαιδευτικὰ πράγματα καὶ τὴν πρόσοδο καὶ λειτουργία τῆς Ἀκαδημίας, γράφει σχετικὰ μὲ τὴ βιβλιοθήκη: «The arrangements for the library are made, and the library itself containing about six thousand volumes of useful books, will be open to the public, in a week's time, you would be edified by the neatness and simplicity of our Deal Desks, Rust-bottomed chairs, and tin inkstands. Indeed I can assure you that no inattention has been shown to Economy of any part of the Establishment... Adieu my Dear Bathurst I must repeat my thanks for the kind interests which you take in the prosperity of this favourite child of my old age». Ξεχωριστὴ μνεία πρέπει νὰ γίνει γιὰ τὴ συλλογὴ τῶν βιβλίων σὲ ἀπλοεληνικὴ γλώσσα γιὰ τὴν ὅποια ὁ Γκίλφορντ ἤταν ὑπερήφανος.⁵¹ Η συλλογὴ αὐτῆ

τόμους τοῦ Πλαύτου, ἔνα κιβώτιο μὲ βιβλία ἀπὸ τὸν Di Romano ἀπὸ Τεργέστη. Στὸ ἐπόμενο γράμμα τοῦ διευκρινίζει ὅτι τὰ βιβλία ἤταν ἀπὸ τὸν Σαλμπάχερ (βιβλιοπάλη) ἀπὸ τὴ Βιέννη καὶ περιμένει ἔνα ἀκόμη κιβώτιο. ‘Ἔχει λάβει ἐπιστολὴ τοῦ βιβλιοπάλη Μπετράντ ἀπὸ τὸ Παρίσι, γράφει ὅτι παρέδωσε στοὺς Λαφφιέτ (ἐννοεῖ ἀσφαλῶς τοὺς Laffitte et Co., τράπεζα μὲ τὴν ὅποια εἶχε τὶς συναλλαγές του ὁ Γκίλφορντ στὸ Παρίσι καὶ ἐκεῖ ἔπαιρνε καὶ τὴν ἀλληλογραφία του, ὅταν βρισκόταν στὴν Εύρωπη) τὰ *Memoires de l'Académie* καὶ πληρώθηκαν 800 φράγκα. Δὲν ἔλαβε ἀκόμη τὰ ἀγγλικὰ βιβλία ποὺ παραγγέλθηκαν στὴν Τεργέστη. Τὸν πληροφορεῖ ὅτι πρόσθεσε ἔνα ράφι στὴ βιβλιοθήκη, ποὺ δὲν ἐπαρκεῖ οὔτε γιὰ τὰ μισὰ καινούρια βιβλία. Η βιβλιοθήκη ἔπαιψε νὰ βρίσκεται στὴ χαώδη κατάσταση, προσπάθησε νὰ τοποθετήσει ὅλα τὰ βιβλία στὰ ράφια ὡπως ἤταν, μερικὰ ἀπ’ αὐτὰ μᾶλλον ἀλλὰ δὲν εἶχε ἄλλη ἐπιλογὴ.

50. The third Earl Bathurst (1762-1834). ‘Απὸ τὸ 1812-1827: Secretary of War and the Colonies in Lord Liverpool's Ministry ...able and useful minister. Βλ. DNB καὶ B. Μπόμπου Σταμάτη, «'Ανέκδοτα γράμματα», δ.π., σ. 63-64. ‘Η ἀλληλογραφία τοῦ Γκίλφορντ μὲ τὸν Bathurst ἀποκαλύπτει πόσο τὸν ἐμπιστευόταν καὶ πόσο ὑπολόγιζε στὴ βοήθεια καὶ τὴν συμπαράστασή του.

51. Βλ. I. Γενναδίου, *Βιογραφικὰ δοκίμια*, σ. 524. ‘Αναφέρει ἐκεῖ ὅτι ὁ Κόμης Marcellus, «ἐπὶ τινα χρόνον Γάλλος πρέσβυς ἐν Κωσταντινουπόλει, διηγεῖται (ἐν *Journal des Débats* τῆς 21 Sept. 1851) συνάντησιν τινὰ μετ' αὐτοῦ ἐν Λονδίνῳ». «Τί νὰ σοι εἴπω, φίλε, δυστυχῶς δὲν εἴμαι ὅμοιος πρὸς οὐδένα τῶν συμπολιτῶν μου καὶ ἐντὸς τῆς Ἀγγλίας αὐτῆς εἴμαι κατὰ τὸ ἥμισυ “Ἐλλην... Μετὰ ταῦτα εἰσήλθομεν

ἀριθμοῦσε, κατὰ πληροφορία τοῦ Α. Παπαδόπουλου Βρετοῦ, 600 τόμους⁵² καὶ ἀποτέλεσε τὴ βάση τῆς πρώτης βιβλιογραφίας του. Ὁ ἔδιος ὁ Γκίλφορντ τὸν Φεβρουάριο τοῦ 1827 τὰ ἀνεβάζει σὲ 900.⁵³

Ἄλλες πηγές τῆς ἐποχῆς μᾶς πληροφοροῦν γιὰ τὴ διαμόρφωση τοῦ χώρου τῆς βιβλιοθήκης. Στεγαζόταν σὲ μιὰ μεγάλη αἴθουσα τοῦ Παλαιοῦ Παλατιοῦ, ὅπου τὰ βιβλία ἦταν τοποθετημένα σὲ ἑρμάρια ὅμοια μὲ ἐκεῖνα τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Ὀξφόρδης. Ἡ αἴθουσα εἶχε δύο δρόφους «μὲ μιὰ στενὴ γαλαρία διλοτρόγυρα στὴ μέση τῶν τοίχων τῆς σάλας». Τὰ ἐπάνω ράφια ἦταν ἀνοικτά, τὰ κάτω ἔκλειναν μὲ ξύλινα φύλλα καὶ τὰ μεσαῖα φύλλα εἶχαν δίχτυ σιδερένιο. Ἀνάλογη πληροφορία ἔχουμε δημοσιευμένη στὴν ἐφημερίδα τῆς Κέρκυρας *Gazetta* τῆς 21 Φεβρουαρίου/5 Μαρτίου 1824: «Ἡ μεγάλη αἴθουσα τῆς Βιβλιοθήκης ἔχει τὴ μορφὴ τῆς ἀντίστοιχης αἴθουσας τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Ὀξφόρδης καὶ εἶναι ἐπιπλωμένη μὲ δλες τὶς ἀνέσεις ποὺ μπορεῖ νὰ εἶναι ἐπιθυμητὲς ἀπὸ τοὺς σπουδαστές». Ἡ συλλογὴ τῶν χειρογράφων, ποὺ τὸ 1827 εἶχαν φθάσει τὶς 3.000, ἦταν τοποθετημένη σὲ ράφια στὸ δωμάτιο τοῦ Γκίλφορντ, ὅπως μᾶς πληροφορεῖ ὁ Παπαδόπουλος Βρετὸς καὶ ὅσοι τὸν ἐπισκέψηκαν στὴν Κέρκυρα, στὸ διαμέρισμά του στὸ Παλαιὸ Παλάτι.⁵⁴

εἰς τὴν παρακειμένην βιβλιοθήκην. Παρατηρήσατε, μοὶ εἰπε, διὰ τὰ ἄλλα μου βιβλία ἔχω ἄλλας θήκας, ἐδῶ δύμως ἔχω μόνον ἐλληνικά. Ἐκεῖ εὑρίσκονται ὅχι δσα ἐγράφησαν ἐλληνιστὶ κατὰ τὸν τρισχιλιετὴ βίον τῆς γλώσσης, ἀλλ' δσα περιεσώθησαν ἀπὸ τοῦ Ὁμήρου μέχρι τῶν πατριωτικῶν ὅμινων τῶν Σουλιωτῶν καὶ τῶν Κλεφτῶν. Ἐνταῦθα τὸ ἀρχαῖον καὶ τὸ νεώτερον ἐλληνικὸν ἰδίωμα συμβιοῦσιν».

52. Βλ. Παπαδόπουλος Βρετός, *Βιογραφικά*, σ. xix, σημ. α. Βλ. Παπαδόπουλος Βρετός, «Φιλολογικά», *Παναρμόνιον*, τεύχη 10-20 (10 Φεβρουαρίου -30 Απριλίου 1845), ὅπου δημοσιεύθηκαν μόνο 247 λόγματα. Ἡ βιβλιογραφία διοκληρώθηκε ἀργότερα: *Κατάλογος τῶν ἀπὸ τὴν πτώσεως τῆς Κωνσταντινούπολεως μέχρι τοῦ 1821 τυπωθέντων βιβλίων... συντεθεῖς ὑπὸ Ἀγδρέου Παπαδοπούλου-Βρετοῦ*, πρώην ἐπιστάτου τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ἰονίου Ακαδημίας, Αθῆναι 1945, ὅπου ὁ προϊγούμενος κατάλογος συμπληρώθηκε μὲ ἄλλα 371 λόγματα.

53. Βλ. Κ. Σολάδατος, «Ἡ Ἑθνικὴ γλῶσσα», σ. 153: «δὲν ὑπαινίσσομαι τὸ παλαιὸν τμῆμα τῆς πολυαριθμοῦ συλλογῆς μου, ἐξ ἐννεακοσίων βιβλίων τυπωμένων εἰς τὴν νεοελληνικήν, ὅπερ εἶναι μᾶλλον ἀντικείμενον περιεργείας».

54. Α. Παπαδόπουλος Βρετός, *Βιογραφικά*, σ. 165: «... ὅλα τὰ πολύτιμα χειρόγραφα συμποσοῦντα τὸν ἀριθμὸν τριῶν καὶ ἐπέκεινα χιλιάδων, τὰ ὅποια, σφολισμένα εἰς θήκας, ἐστόλιζαν τὰ ἰδιαίτερα δωμάτια τοῦ "Ἀρχοντος Γυῆλφορδ, καὶ τὴν συλλογὴν 20.000 δειγμάτων ἐκ θείου 'Ελληνικῶν νομισμάτων κατὰ τὴν περιγραφὴν τοῦ περιφήμου Μιονέτη». Βλ. καὶ σημ. β. Βλ. ἐπίσης James Emerson, *A picture of Greece in 1826*, London 1826, vol. 1, p. 10: «Ather winding through the intricate and apparently endless passages of the old palace, where this lordship resides, we were ushered into an antiquated room surrounded by shelves, con-

‘Η Ἰόνιος Βουλὴ κατὰ τὸ τέλος τῆς Συνόδου τοῦ 1825 ἐξέδωκε τὸ Ψήφισμα ἀρ. 45 (δημοσιεύτηκε στὶς 31 Μαΐου 1825), μὲ τὸ δόποιο ἐπικυρωνόταν τὸ διάταγμα τῆς καθίδρυσης τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας καὶ πρόσθεταν μερικὰ ἀκόμη ἔρθρα. Τὸ ἔρθρο 4 ἀφοροῦσε τοὺς ὄρους λειτουργίας τῆς βιβλιοθήκης: «Art 4: L'amministrazione della pubblica Biblioteca sarà affidata ad un Comitato di Professori, che saranno nominati dal Governo sopra la proposizione del Cancelliere. A tale Comitato sarà attaccato il Bibliotecario, e si l'uno che l'altro agiranno secondo le istruzione e di amministrazione dell'Università stessa qui appresso menzionato».⁵⁵ ‘Ο Παπαδόπουλος Βρετός δημοσιεύει ἔγγραφη πρόσκληση τοῦ Γκιλφορντ, μὲ ήμερομηνία 28 Φεβρουαρίου 1825, πρὸς τὸ ἐφορεῖο τῆς βιβλιοθήκης. Τὸ παραθέτω δόλοκληρο γιατὶ ἀποτελεῖ σημαντικὴ πηγὴ πληροφοριῶν γιὰ τοὺς κανόνες τῆς λειτουργίας τῆς:

Toīs Δ. Ἰακώβῳ Λουσιγγάνῳ Προέδρῳ, Πανοσιωτάτῳ Θεοκλήτῳ Φαρμακίδῃ, Φραγκίσκῳ Βέλφορῳ, Στυλιανῷ Σπάθῃ, Νικολάῳ Πίκολῳ ἐκ τῶν δοτίων συνίσταται τὸ Ἐφορεῖον ὅπερ ἔχει τὴν ἐπιστασίαν καὶ δόηγίαν τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ἀκαδημίας.

Σᾶς ἐκάλεσα νὰ συναχθῆτε ἵνα λάβητε τὴν ἐπιστασίαν τῆς ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ Βιβλιοθήκης καὶ ἐξαιρέτως ἵνα ἑτοιμάσητε τοὺς ἀναγκαίους Κανόνας διὰ τὴν μέλλονταν δόηγίαν τῆς ορθείσης Βιβλιοθήκης, τὸ δόποιον εἶναι ἔργον εὐχῆς ἀξιον ἵνα ποιήσητε ὅσον τάχιστα.

Αἱ βίβλοι αἰτιωες εἶναι καθαντὸ ἴδιαι τῆς Ἀκαδημίας, εἶναι δλιγάταται. Αἱ ἀσυγκούτως περισσότεραι εἶναι ἐδικαί μον ἀλλὰ καθ' ὅσον θέλονσι μείνει εἰς ταντὴν τὴν Βιβλιοθήκην, θέλει ὑπόκεινται εἰς τοὺς ἰδίους Κανόνας, ὡς ἐκεῖναι τῆς Ἀκαδημίας.

‘Ο Δ. Παπαδόπουλος ἔδειξε πολλὴν ἀξιέπαινον ἐμπειρότητα εἰς τὴν ἑτοιμασίαν τῶν βιβλίων ἐν δλίγας ἡμέραις. Συσταίνω εἰς τὴν ενθεῖαν προσοχήν σας τὴν σύνθεσιν ἐνὸς Καταλόγου πρὸς χρῆσιν τῶν ἐν τῇ Ἀκαδημακῇ Βιβλιοθήκῃ ἐπαγγελματικῶν, ἵνα εὐκολνθῇ ἡ εἴρεσις τῶν βιβλίων.

‘Ο Κύριος Ἰώς θέλει συμπαρενοίσκεται εἰς τὴν Βιβλιοθήκην κάθε πρωὶ

taining a valuable collection of oriental and other manuscripts. Here, seated at a table covered with papers and placed before a blazing wood fire, we found Lord Guilford, dressed in the ancient robes of Socrates; his mantel pendant from the shoulder by a golden clasp and his head bound by a fillet embroidered with the olive and the owl of Athens».

55. Α. Παπαδόπουλος Βρετός, *Βιογραφικά*, σ. 195-196.

ἀπὸ τὰς ὀκτὼ ἔως τοῦ μεσημερίουν. Ὁ Κύριος Φαλεραῖος ἀπὸ τὴν μίαν
ἔως τῶν πέντε καὶ ὁ Κύριος Παραμνιώτης ἀπὸ τὰς ἑξ ἔως τὰς δέκα
εἰς τὸ ἐσπέρας.

Ο πρῶτος (ἐπὸ τὴν ἐπιστασίαν τοῦ Βιβλιοθηκαρίου) θέλει ἐπιμεληθῆ
ἰδιαιτέρως τῶν Γεωμανικῶν, Γαλλικῶν καὶ Λατινικῶν Βιβλίων: ὁ δεύ-
τερος θέλει ἐπιμεληθῆ ἐκείνων τῶν βίβλων αἵτινες εἶναι γεγραμμέναι
εἰς τὴν Ἑλληνικήν καὶ ἀπλοελληνικήν γλῶσσαν καὶ ὁ τρίτος τῶν Ἀγ-
γλικῶν καὶ Ἰταλικῶν.

Ο Κύριος Νικόλαος Οἰκονομίδης, ὁ φύλαξ, θέλει συμπαρενοίσκεται
κατὰ τὰς δώδεκα ὥρας εἰς τὰς ὄποιας ἡ Βιβλιοθήκη θέλει μείνει ἀνοι-
κτή καὶ τοῦτο καθ' ἡμέραν, ἐξαιρουμένων τῶν Κυριακῶν καὶ ἐπισή-
μων ἑορτῶν. Τὰ ἴδιαίτερα χρέη τον θέλοντι συστηθῆ παρ' ἡμῖν

"Ἐχω τὴν τιμὴν κτλ. Γνίλφορδ Ἀρχων

Κέρκυρα τῇ 28 Φεβρουαρίου 1825.⁵⁶

Στὴν δύμιλία του, κατὰ τὴν τελετὴν τοῦ τέλους τοῦ σχολικοῦ ἔτους
1825, ὁ καθηγητὴς τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας Χριστόφορος Φιλητᾶς ἀνα-
φέρει σχετικά μὲ τὴν βιβλιοθήκην: «Τὸ μεγαλοπρεπὲς δῶμα τὸ διορισμένον
εἰς Βιβλιοθήκην ἐγεμίσθη μὲ χιλιάδας βίβλων ἀρχαίας ἢ νεωτέρας ὅσαι
φρενὸς γεννήματα καὶ μὲ ἐκδόσεις αὐτῶν ἀκριβεῖς καὶ τὰς ὄποιας λαμπρο-
τέρας ποτὲ ἡ τυπογραφικὴ προήγαγε πολυτέλεια».⁵⁷

Μιὰ ἄλλη πληροφορία περιέχεται στὴν ἀνταπόκριση τοῦ Α. Κάλβου
στὸ γνωστὸ γαλλικὸ περιοδικὸ *Revue Encyclopédique*, τὸν Ἀπρίλιο
τοῦ 1827, λίγους μῆνες μετὰ τὴν ἀφιξήν του στὴν Κέρκυρα.⁵⁸ Παράλληλα
μὲ τὸ διδακτικὸ ἔργο του στὴν Ἀκαδημία ὁ Γκίλφορντ τοῦ εἶχε ἀναθέσει
καὶ τὴν τακτοποίηση τῶν βιβλίων τῆς προσωπικῆς συλλογῆς του καθὼς
καὶ τῶν χειρογράφων τῆς συλλογῆς, νὰ τὰ ἐγγράψει σὲ εἰδικὸ κατάλογο
καὶ νὰ ὑποδείξει ἐκεῖνα ποὺ ἔχονται ὅτι ἐπρεπε νὰ δημοσιευθοῦν.⁵⁹ Ἀνα-

56. Α. Παπαδόπουλος Βρετός, ὅ.π., σ. 213-214.

57. Α. Παπαδόπουλος Βρετός, ὅ.π., σ. 204-205.

58. Βλ. *Revue Encyclopédique*, Avril 1827, p. 264. Βλ. σχετικά: Βασιλικὴ
Μπόμπου Σταμάτη, «Ἀπὸ τὴν ἀλληλογραφία τοῦ Γκίλφορντ μὲ τὸν Κάλβο καὶ τὸν
Σολωμό», Δελτίο τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας, Κέρκυρα 2 (1986) 188-205.

59. Βλ. "Ἐκθεση τοῦ ἐφόρου τῆς Ἀκαδημίας Ι. Καρανδινοῦ, τῆς 26 Νοεμ-
βρίου 1827, πρὸς τὸν ἀρμοστὴν Adam: «Τῆς Α. Ἐξοχότητος ἐπιθυμούσης νὰ πληρώ-
σῃ εἰς αὐτὸν ἑξ ἰδίων ἔτερα τριάκοντα τάλληρα κατὰ μῆνα καὶ τοῦτο διότι ὁ Καθηγη-
τὴς κ. Κάλβος διετέλει ὑπὸ τὴν ἀμεσον αὐτοῦ ἐποπτείαν καὶ ἐτακτοποίει τὰ χειρό-
γραφα, ὅτινα ἀνήκον εἰς τὸν Μακαρίτην Ἀρχοντα ἐκλέγοντα ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν

φέρει δέ Κάλβος ότι «ή Βιβλιοθήκη, πού ἔχει ζωὴ δύο μόλις ἑτῶν, περιέχει 30.000 τόμους διαλεχτῶν ἔργων, τὸ μεγαλύτερο μέρος τῶν ὅποιων ἀνήκει στὸν εὐεργέτη μας. Εεχωρίζει κανεὶς τὴ σπάνια συλλογὴ τῶν ἔργων ποὺ ἔχουν γραφτεῖ σὲ νεοελληνικὴ γλώσσα ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ποὺ ἔρχεται νὰ γράφεται ὡς τὶς μέρες μας, καθὼς καὶ μιὰ ἄλλη συλλογὴ, δχι λιγότερο πολύτιμη, ἵτακῶν χειρογράφων, ὅπου περιλαμβάνονται χειρόγραφα ἴστορικα ἀρκετὰ μεγάλου ἐνδιαφέροντος». Στὸ ἔδιο περιοδικό, ἔνα χρόνο ἀργότερα (Ίανουάριος 1828)⁶⁰ δημοσιεύεται ἡ ἀκόλουθη πληροφορία: «Τὸ 1826 ἡ Βιβλιοθήκη περιελάμβανε 9000 τόμους, οἱ μισοὶ ἀπὸ τοὺς ὅποιους ἀνήκαν στὸν Λόρδο Γκίλφορντ. Λίγο πρὶν ἀπὸ τὸν θάνατό του πρόσθεσε 8000 τυπωμένα ἔργα σ' αὐτὰ ποὺ ἔλειψε δωρήσει καὶ 3000 χειρόγραφα, τὸ μεγαλύτερο μέρος τῶν ὅποιων ἀναφέρεται στὴν ἴστορία ἀπὸ τὸν 12ο αἰ. ὡς τὶς μέρες μας. Ἡ Βιβλιοθήκη περιέχει τώρα 21000 τόμους. Εἶναι ἀνοικτὴ στὸ κοινό».

Στὸ Ἀρχεῖο τοῦ Παπαδόπουλου-Βρετοῦ (ΓΑΚ Κ. 20 288) διασώζεται σημείωμα ποὺ τοῦ ἔχει ἀπευθύνει δὲ Γκίλφορντ, λίγο πρὶν ἀναχωρήσει ἀπὸ τὴν Κέρκυρα τὸν Ιούνιο τοῦ 1827, καὶ τὸν παρακαλεῖ νὰ δώσει τὴν ἀδεια στὸν Α. Κάλβο: «ἀνὰ μεταχειρισθῆ ὁποιοδήποτε βιβλίον ὃποῦ θέλει τὸν χρειασθεῖ, ἐπειδὴ μέλλει νὰ ἐνασχοληθῇ εἰς ἔργα ὡφέλιμα διὰ τὴν Ἀκαδημίαν, φυλάττων ὡς πρὸς τοῦτο τοὺς αὐτοὺς κανόνας καθὼς καὶ οἱ ἐλλογιμότατοι Διδάσκαλοι».⁶¹ Σὲ γράμμα του τῆς 6 Αὐγούστου 1827, δέ Α. Κάλβος πληροφορεῖ τὸν Γκίλφορντ ὅτι ἔτοιμάζει τὸ βιβλιόσημο ποὺ πρόκειται νὰ μπεῖ στὰ βιβλία του.⁶²

Γιὰ τὴν κατάσταση τῆς Βιβλιοθήκης καὶ τὸν ἀριθμὸ τῶν βιβλίων ἀξίζει νὰ παραθέσουμε καὶ τὴν πληροφορία τοῦ συντάκτη ἐνὸς πολὺ σημαντικοῦ ἔργου, δημοσιευμένου ἀνώνυμα στὸ περιοδικὸ τοῦ Λονδίνου *New Monthly Magazine and Literary Journal*, July, vol. XX (1827) Lon-

ᾶσα δὲ Καθηγητής κ. Κάλβος ἡδύνατο νὰ θεωρῇ χρήσιμα νὰ τυπωθῶσι», Κ. Σολδάτος, «Ἀνδρέας Κάλβος», *Ἐπτανησιακή Πρωτοχρονιά*, 1960, σ. 23.

60. Βλ. Z. D. Ferriman, σ.π., σ. 102.

61. Τὸ γράμμα ἔχει δημοσιευθεῖ ἀρκετὲς φορὲς παλαιότερα. Βλ. Π. Καραγιώργος, «Ἄγνωστα γράμματα τοῦ Κάλβου», *Δελτίον Ἀναγνωστικῆς Εταιρείας Κεφαλονίας* 19 (1982) σ. 76 καὶ σημ. 48.

62. Τὰ βιβλιόσημα (ex libris) τοῦ Γκίλφορντ εἶναι δύο: αὐτὸ ποὺ χρησιμοποιοῦσε πρὶν ἀπὸ τὸ 1817 καὶ ἐκεῖνο ποὺ χρησιμοποιοῦσε ὡς Κόμης τοῦ Γκίλφορντ. Στὸ δεύτερο ἀναγράφεται ἡ φράση τοῦ Γουβενάη στὰ γαλλικά: *La vertu est la seule noblesse*. «Ἔχει ἐπισημανθεῖ καὶ ἔνα ἐλληνικό ex libris, σὲ βιβλίο ποὺ ἀνήκει στὴ βιβλιοθήκη τοῦ Γκίλφορντ (σήμερα σὲ ίδιωτικὴ συλλογή): 'Ο Ἀρχων τῆς Ιονικῆς Ἀκαδημίας Κόμης Γυλφωρδ. Βλ. παρακάτω.

don, σ. 25: «The number of books which the University library contained in June 1826, amounted to upwards of nine thousand: of these one half belong to Lord Guilford, the other to the Ionian Government... To all this Lord Guilford has recently made a splendid addition of eight thousand printed works, besides three thousand, highly valuable manuscripts, illustrative of modern history, from the twelfth century down to the present time. There are now, therefor, upwards of twenty-one thousand volumes at Corfu; and I need scarcely add, that T.G.s (as travelling gentlemen in these parts are usually termed) will find this library a most delightful and profitable resource. It contains every book of travels to which they can wish to refer; besides affording facilities, at a moment when it is often most wanted, of making progress in the Italian, Greek and Arabic tongues». ⁶³

Στις 12/24 Φεβρουαρίου 1827, στήν ἐφημερίδα τῆς Κέρκυρας *Gazetta* δημοσιεύεται μιὰ ἐντυπωσιακὴ εἰδήση. 'Ο Κόμης Γεώργιος Μοτσενίγο, εὐγενής ἀπὸ τὴ Ζάκυνθο, ἀντιπρόσωπος τῆς Ρωσίας στήν ἄλλοτε 'Επτανησιακὴ Δημοκρατίᾳ καὶ τώρα στὸ Τουρίνο, ἐδώρισε στὴ Βιβλιοθήκη τῆς 'Ακαδημίας 2000 τόμους ἐκλεκτῶν ἔργων τῆς προσωπικῆς συλλογῆς του. 'Ο ἔφορος πρότεινε στὴ συνεδρίαση τῆς 'Ακαδημίας νὰ τιμήσουν τὸν δωρητὴ καὶ νὰ στήσουν τὴν προτομή του στὴν αίθουσα τῆς Βιβλιοθήκης.⁶⁴ Δὲν γνωρίζουμε πότε ἔφθασαν αὐτὰ τὰ βιβλία στὴν Κέρκυρα. 'Ο Παπαδόπουλος-Βρετός τὸν ἀναφέρει στὸν κατάλογο τῶν δωρητῶν, δὲν δίνει ὅμως ἄλλη σχετικὴ πληροφορία.⁶⁵ 'Ο ἵδιος μᾶς πληροφορεῖ καὶ

63. 'Η σχετικὴ ἔρευνα μὲ ὁδηγεῖ στὴν ὑπόθεση ὅτι συντάκτης τοῦ ἄρθρου εἶναι δ C. H. Hartshorne (βλ. *Dictionary of National Biography*), φίλος τοῦ Γκίλφορντ, ποὺ ἐπισκέφτηκε τὰ Ίνια νησιά τὸ 1825 καὶ ἔδειξε μεγάλο ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν 'Ακαδημία. 'Ο στενὸς φιλικὸς δεσμός του μὲ τὸν Γκίλφορντ προκύπτει καὶ ἀπὸ πληροφορία ποὺ ἔχουμε ἀπὸ τὸ 'Αρχεῖο Γκίλφορντ τῆς Κέρκυρας, ὃπου ἀναφέρεται ὅτι ὁ Hartshorne μαζὶ μὲ τὸν Φορέστη ἤταν μάρτυρες σὲ διεθήκη ποὺ συνέταξε δ Γκίλφορντ στὴν Κέρκυρα. 'Απὸ τὴν ἀλληλογραφία του μὲ τὸν Γκίλφορντ καὶ τὸν γραμματέα του Lusignan γνωρίζουμε ὅτι ἐτοίμαζε ἔνα ἄρθρο γιὰ τὴν 'Ιόνιο 'Ακαδημία, μὲ σκοπὸν νὰ τὸ δημοσιεύσει στὸ περιοδικὸ τοῦ Λονδίνου *Quarterly Review*. 'Ισως πρόκειται γιὰ τὸ ἄρθρο αὐτὸν ποὺ δημοσιεύσε καὶ ἐδῶ. 'Επισημαίνω ἀπόσπασμα ἀπὸ ἐπιστολὴ τοῦ Hartshorne (Σμύρνη, 10 Φεβρουαρίου 1826) πρὸς τὸν Γκίλφορντ: «How go the dear Manuscripts, and all the strange, d e l i g h t f u l books?». Εἶναι οἱ ἴδιες λέξεις ποὺ χρησιμοποιεῖ γιὰ νὰ χρακτηρίσει τὴ σύλλογη καὶ στὸ ἄρθρο του. βλ. E. Glasgow, «Lord Guilford», *Greek Gazette*, September 1977, p. 13.

64. Γ. Τυπάλδος-'Ιακωβάτος, δ.π., σ. 57.

65. βλ. [C. H. Hartshorn?], «Lord Guilford and the University of Cor-

γιὰ μιὰ ἄλλη μεγάλη δωρεὰ ἀπὸ τὴν οἰκογένεια τοῦ Γκίλφορντ, τὸν Κόμη καὶ τὴν Κόμισσα Bute, οἱ ὄποιοι ἐδώρισαν τὸ 1825 στὴ Βιβλιοθήκη 100 τόμους, σχ. 120, μὲ ἔργα τῶν "Ἀγγλῶν ποιητῶν".⁶⁶ Μιὰ ἄλλη δωρεὰ ἀπὸ τὴν Ἀκαδημία τῆς Πετρούπολης, τὸ 1826, ἀξίζει νὰ σημειωθεῖ. Ὁ Γ. Τυπάλδος-Ιακωβάτος μᾶς πληροφορεῖ σχετικά: «Ἐστειλε χάρισμα ἀκόμη καὶ τῆς Πετρούπολης ἡ Ἀκαδημία τές πράξεις τῆς διὰ μέσου τοῦ προξένου τοῦ Ρούσου, ἀλλ' ἡ κυβέρνηση τὸ εἶδε μὲ κακὸ μάτι καὶ τόσο ἀργησε νὰ τὸ δεχτεῖ, ποὺ ἐρώτησ' ἀποφασιστικὰ ὁ πρόξενος ἀν τὸ θέλουν ἢ νὰ τὸ στείλει ὀπίσω. Μόλις τὸ ἐδέχτηκαν ἔπειτ' ἀπὸ καιρό, χωρὶς ὅμως νὰ τὸ κοινοποιήσουνε μὲ τὴν ἐφημερίδα, καθὼς ἐκάμανε σ' ὅλα τ' ἄλλα».⁶⁷

Τὸν Ἰούνιο τοῦ 1827, ὁ Γκίλφορντ, μετὰ ἀπὸ μιὰ περίοδο ἐντονης ἀνησυχίας γιὰ τὴν τύχη τῆς Ἀκαδημίας, ὑστερα ἀπὸ τὴν ἀπόφαση τοῦ Νομοθετικοῦ Σώματος γιὰ τὴν αὐξήση τῆς ἐπιχορήγησης, ποὺ πληροφορήθηκε ποὺν εἰσέτι δημοσιευθῆ διὰ τοῦ τύπου,⁶⁸ μετέβαλε διάθεση.⁶⁹ Στὸ

fu», *The new monthly magazine*, Vol. XX, No. 69, σ. 25: (Ἰούνιος 1826) «A thousand books are also now in their way to the Island from Count Mocenigo, a Zaniote nobleman, envoy from Russia to the court of Tourin. Bλ. ἐπίσης Γ. Τυπάλδος-Ιακωβάτος, *Ιστορία*, σ. 57 καὶ K. Soldatos, *La Biblioθéque*, σ. 377.

66. Α. Παπαδόπουλος Βρετός, δ.π., σ. 171: «τὴν πολύτιμον συλλογὴν ὅλων τῶν "Ἀγγλῶν ποιητῶν εἰς ἑκατὸν τόμους πλουσίων δεμένους καὶ δωρηθέντας παρὰ τοῦ Μαρκίωνος καὶ τῆς Μαρκιωνίσσης τοῦ Βιούτε, ἐξαδέλφων τοῦ μακαρίου "Ἄρχοντος τῆς Ἀκαδημίας". Πρόκειται γιὰ τὴν ἀνεψιὰ τοῦ Γκίλφορντ, κόρη τοῦ μεγαλύτερου ἀδελφοῦ του George Augustus (1757-1802), 3d Earl of Guilford, τὴν Μαρία (1793-1802), ποὺ εἶχε παντρευτεῖ τὸν John Bute (2d Marquis).

67. Γ. Τυπάλδος-Ιακωβάτος, *Ιστορία*, σ. 52. "Ἐχω ἐντοπίσει στὸν χειρόγραφο κατάλογο τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας: Accademiae Scientiarum Imperialis Petropolitanae. Commentarii a 1726 ad 1746, 14 vol. Petrop. 1728-1751 in 4o. Accademiae Scientiarum Imperialis Petroplitanæ. Novi Commentarii a 1747 ad 1775, 20 vol. Petrop. 1750-1776 in 4o. Στὸν πλειστηριασμὸ τοῦ οἴκου Evans πουλήθηκαν καὶ οἱ 34 τόμοι μαζί. Bλ. Evans IV, 6, 106. 'Αγοράστηκαν ἀπὸ τὸν Misnard £ 9,9.

68. Α. Παπαδόπουλος Βρετός, δ.π., σ. 133: Δημοσιεύει ἐκεῖ τὴν ἀπόφαση τοῦ Νομοθετικοῦ Σώματος ποὺ ἀφορᾶ τὴν ἐπιχορήγηση: «Ἐν Κερκύρᾳ, 5 Ἰουνίου 1827. Θεωρηθέντος τοῦ ἀρθρου ιγ' τοῦ ὕν' ἀριθ. μερὸνίσματος τῆς παρούσης περιόδου τῆς Βουλῆς, δι' οὗ δηλοῦται ὅτι ἐτήσιος δαπάνη τῆς Ἀκαδημίας δὲν θέλει ὑπερβῆ τὰς δεκαεξή χιλιάδας ταλλήρων. Παρατηρηθέντος ὅτι εἶναι ἐπιθυμία καὶ γνώμη τῆς Κυβερνήσεως νὰ γίνη πᾶσα ἐνδεχομένη καὶ δρθῇ ἀπόπειρα περὶ τῆς ὥφελείας αὐτοῦ τοῦ καταστήματος. Θεωρηθέντος τοῦ Διαγρέλματος τῆς Α.Ε. τοῦ Λόρδ Μεγάλου 'Ἄρμοστοῦ διὰ τοῦ ὅποιου εἰδοποιεῖ ὅτι τὸ Κεφάλαιον τῶν ἑτησίων 16 χιλιάδων ταλλήρων κατὰ τὴν ἀναφορὰν τοῦ "Ἄρχοντος τῆς Ἀκαδημίας εἶναι πολὺ περιωρισμένον καὶ ἐπομένως δὲν ἡμπορεῖ νὰ προξενήσῃ ὅσα καλὰ ἐπιθυμοῦνται, τὸ Νομοθετικὸ Σῶμα

κλίμα αύτης τῆς αἰσιοδοξίας ὁ Γκίλφορντ ἀναθεώρησε τὴν ἀπόφασή του νὰ μεταφέρει τὴν Βιβλιοθήκη καὶ τὸ Πανεπιστήμιο στὴν Ἀθήνα σὲ περίπτωση ποὺ ἡ κυβέρνηση δὲν εἶχε ἀποφασίσει εὐνοϊκά⁷⁰ γιὰ τὴν Ἀκαδημία καὶ εἰδοποίησε τὸν βιβλιοθηκάριό του Α. Παπαδόπουλο Βρετό νὰ ἀνοίξει τὰ κιβώτια μὲ βιβλία ποὺ περίμεναν κλειστὰ στὸ χῶρο τῆς Βιβλιοθήκης καὶ τοῦ Ἐφορείου. Ἐπρόκειτο γιὰ βιβλία ποὺ εἶχαν φθάσει, ὅπως γράφει, πρὸ ἐπτὰ μηνῶν ἀπὸ τὴν βιβλιοθήκη τοῦ Λονδίνου (γνωρίζουμε ἀπὸ τὴν ἀλληλογραφία Γκίλφορντ-Robertson ὅτι ἡ τελευταία ἀποστολὴ βιβλίων εἶχε ζεκινήσει τὸν Ὁκτώβριο τοῦ 1826: 5 large cases), καθὼς καὶ ἀποστολὲς ἀπὸ τοὺς βιβλιοπώλες τῆς Ἰταλίας.⁷¹ Ὁ ἔδιος ὁ Γκίλφορντ, σὲ ἐπιστολὴ του τῆς 17 Μαρτίου 1827, πρὸς τὸν λόρδο Bathurst, ἀναφέρει ὅτι ἔχει 26 μεγάλα κιβώτια μὲ βιβλία ἀπὸ τὴν Ἰταλία στὸ χῶρο τῆς Ἀκαδημίας.⁷² Ὁ Παπαδόπουλος ἀναφέρει ὅτι ὁ Γκίλφορντ παρακολούθησε ὁ ἔδιος τὴ διαδικασία τῆς ἔξαγωγῆς τῶν βιβλίων ἀπὸ τὰ κιβώτια καὶ: «εἰς τὸ βραχὺ διάστημα τῶν ἔξι ἡμερῶν, ὅσας εἰσέτι ἔμελλε νὰ διατρίψῃ εἰς Κέρκυραν, ἐπειδὴ τὸ Ἰονικὸν Ἀτμόπλοιον ἀνεψάρει εἰς τὴν Ἀγκώνα τὴν 16 Ἰουνίου, δὲ Ἀρχων Γυνλφορδ ἐθεώρησε τὴν προμετωπίδα πέντε καὶ ἐπέκεινα χιλιάδων βιβλίων». Ἡταν μιὰ ἀπασχόληση ποὺ τοῦ προξενοῦσε ζεχωριστὴ εὐγαρίστηση. Ὁ Παπαδόπουλος ἀναφέρει ἐπίσης ὅτι

ἀπεφάσισε: «Οτι ἡ δαπάνη τῆς Ἀκαδημίας διὰ τοῦ παρόντος, ἥγουν ἐκ τοῦ προσεχοῦς Σεπτεμβρίου 1827 μέχρι 31 Ιανουαρίου 1828, νὰ μὴν ὑπερβῇ τὰς 18 χιλιάδας ταλλήρων».

69. Στὶς 13 Ἰουνίου, τρεῖς μόλις ἡμέρες πρὶν ἀπὸ τὴν ἀναχώρησή του, ὁ Γκίλφορντ στέλνει νέα ἔκθεση στὴν κυβέρνηση καὶ ζητεῖ νὰ ἔξασφαλίσει τὸν διορισμὸν τῶν καθηγητῶν ποὺ εἶχε προτείνει, μεταξὺ αὐτῶν καὶ τοῦ Α. Κάλβου. Βλ. Κ. Σολδάτος, «Α. Κάλβος», Ἐπτανησιακὴ Πρωτοχορονία, Ἀθήνα 1960, σ. 17-18.

70. Α. Παπαδόπουλος Βρετός, δ.π., σ. 135-137. Βλ. ἐπίσης Βασιλικὴ Μπόμπου Σταμάτη, «Ἀνέκδοτα γράμματα», δ.π., σ. 63-69, δύο στὰ γράμματά του πρὸς τὸν ἔξαδελφό του λόρδο Bathurst, ὑπουργὸν τοῦ πολέμου καὶ τῶν ἀποικιῶν ἀπὸ τὸ 1812 ὥς τὸ 1827, ἐκφράζει ὅλη του τὴν πίκρα καὶ τὰ παράπονά του γιὰ τὴ στάση τῆς κυβέρνησης.

71. Σὲ ἐπιστολὴ του πρὸς τὸν Lord Bathurst τῆς 17 Μαρτίου 1827, ἀφοῦ διατυπώσει τὰ παράπονά του γιὰ τὴν κυβέρνηση καὶ τὶς ἀνησυχίες του γιὰ τὸ θέμα τοῦ Σεμιναρίου ποὺ πρόκειται νὰ ίδρυθεῖ, γράφει: «and while I am every day expecting some regulation which may me to go away, all that I acquire for use of it must be of a portable nature. Indeed I have six and 20 large cases of books from Italy, being in the hall, which I do not intend to unpack till I know a little more of my fate from the answer which I expect to my Dispatch to Government».

72. Βλ. Μπόμπου Σταμάτη, δ.π., σ. 66.

δέ Γκίλφορντ τὸν πληροφόρησε πώς τὸν προσεχὴ χειμώνα θὰ ἔφθαναι ἀπὸ τὸ Λονδίνο καὶ τὰ ὑπόλοιπα βιβλία τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Λονδίνου, τὰ διποῖα, ὅπως τὸν εἶχε πληροφορήσει ὁ ἐκεῖ ἐπιτετραμμένος τῶν ὑποθέσεών του, ἦταν ἔτοιμα νὰ σταλοῦν μὲ τὴν πρώτην εὐκαιρία.

Εἶναι εὔκολο νὰ φανταστεῖ κανεὶς τὴν κατάσταση τῆς βιβλιοθήκης μετὰ τὴν ἀφίξην ἐνὸς τόσο μεγάλου ἀριθμοῦ βιβλίων καὶ τὰ πρακτικὰ προβλήματα ποὺ πρόκυψαν. Γιὰ τὸ λόγο αὐτό, λίγες μόλις ἡμέρες πρὶν ἀπὸ τὴν τελευταίαν ἀναχώρησή του γιὰ τὶς καλοκαιρινὲς διακοπές του, στὶς 14 Ἰουνίου 1827, δέ Γκίλφορντ συνεκάλεσε τὴν ἀρμόδιαν ἐπιτροπὴν τῆς βιβλιοθήκης καὶ προγραμμάτισε τὴν τακτοποίηση τῶν βιβλίων κατὰ τὸ διάστημα τοῦ καλοκαιριοῦ. Τὸ πρακτικὸν αὐτῆς τῆς συνεδρίασης διασώζεται στὸ Ἀρχεῖο τοῦ Α. Παπαδόπουλου Βρετοῦ. Δικῇ του ἦταν ἡ ἰδέα τῆς σύγκλησης τῆς Ἐπιτροπῆς, ὅπως σημειώνει σὲ ἄλλη εὐκαιρία ὁ Ἰδιος. Ἀναφέρονται ἐκεῖ τὰ ἀκόλουθα: «Παρρησιασθεὶς ὁ Κ. Βιβλιοθηκάριος Δ. Βρετός Παπαδόπουλος ἀνέφερεν ὅτι, ἐπειδὴ μέλει μὲ τοὺς συνεργούς του νὰ ἐνασχοληθῇ εἰς τὴν ἔρευναν καὶ ἐξέταξιν τῶν νεωστὶ ἀποκτηθέντων καὶ φερθέντων εἰς τὴν Βιβλιοθήκην Βιβλίων, τὸν ἥτο πολλὰ ἀναγκαῖον πρὸς ἔξοικον μησιν τοῦ χρειαζομένου ἐπὶ τούτῳ καιροῦ ὥστε ἡ Βιβλιοθήκη νὰ κλεισθῇ ἀπὸ τῆς αὔριον 15 Ἰουνίου ἀντὶ ἀπὸ τὶς 15 τοῦ Ιουλίου καὶ νὰ ἀνοιχθῇ τὴν πρώτην Ὀκτωβρίου. Καὶ ἐὰν εἰς τὰς διορισμένας διακοπὰς διὰ τὴν Βιβλιοθήκην, αἱ διποῖαι ἀρχίζουν ἀπὸ τὰς 15 Ἰουλίου καὶ τελειώνουν εἰς τὰς 15 Σεπτεμβρίου, θήθειε χρειασθῇ εἰς αὐτὸν τὸ ἀναμεταξύ νὰ δουλεύουν οἱ συνεργοὶ μετὰ τοῦ Βιβλιοθηκαρίου — νὰ ἡμποροῦν οἱ αὐτοὶ νὰ δουλεύουν χωρὶς νὰ προφασίζωνται τὰς διακοπάς. Προσέτι ἀνέφερε ὁ αὐτὸς Κ. Βιβλιοθηκάριος ὅτι ἐπειδὴ εὑρίσκονται πολλὰ διπλᾶ σώματα τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Κοραῆ διὰ [νὰ] δώσουν τόπον εἰς ἄλλα τόσον ἀναγκαῖα — διὰ τὰ πολλὰ βιβλία ὅπου ἐπισωρεύονται εἰς τὴν Βιβλιοθήκην, ἥτον καλὸν τὰ ἀνωθεν διπλᾶ σώματα νὰ δίδωνται δωρεὰν εἰς τοὺς εἰς ἐξετάσεις εὐδοκιμήσαντας νέους, ὡς καὶ ἐξ ἀρχῆς ὁ σκοπὸς ἦτον τῶν Ζωσιμάδων⁷³ — ὅπου τὰ ἔστειλαν, διὰ τοῦτο νὰ μένωσι εἰς ἔνα τόπον

73. Βλ. S. Soldatos, «La Bibliothèque», σ. 376. Ἀναφέρει ἐκεῖ ὅτι ἡ βιβλιοθήκη τοῦ δημοσίου σχολείου τῆς Κέρκυρας τὴν ἐποχὴ τῆς Ἰονίου Πολιτείας, ποὺ στεγαζόταν στὸ Μοναστήρι τῆς Τενέδου, πλουτίστηκε ἀπὸ προσφορὲς τῶν ἑλληνικῶν παροικιῶν τοῦ ἐξωτερικοῦ σε ἐκδόσεις, μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν Ζωσιμάδων. Αὕτη ἡ βιβλιοθήκη περιῆλθε στὴν Ἰόνιο Ἀκαδημία. Ἰσως νὰ πρόκειται γιὰ τὰ βιβλία αὐτῆς τῆς δωρεᾶς. Στὰ Kent Archives, Cat. No U 471, C. 125, στὸ Ἀρχεῖο τοῦ Γκίλφορντ, διασώζεται ἔνας χειρόγραφος κατάλογος: Books of Coray

χωριστὸν ἔως οὗ γενομένων ἐξετάσεων νὰ δίδωνται ὡς ἀνωτέρω. 'Ο Κ. Πολίτης εἶπεν ὅτι ἡτον ὡφελιμώτερον καὶ διὰ τὴν βιβλιοθήκην καὶ διὰ τοὺς νέους, ἀντὶ τῶν τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Κοραῆ νὰ δίδωνται δῶρον συγγραφεῖς ἄλλων ἐκδόσεων εὐθηνοτέρων, ἐκεῖνα δὲ τῆς ἀνωτέρω ἐκδόσεως νὰ πωλοῦνται. 'Ο Ἐκλαμπρότατος Πρόεδρος εἶπεν ὅτι ὁ ῥαβδοῦχος τοῦ ἄρχοντος νὰ στέκῃ εἰς τὰς διαταγὰς τοῦ Βιβλιοθηκαρίου διὰ τὰς ὑποθέσεις τῆς Βιβλιοθήκης. ('Πυογραφὴ) Γκίλφορδ Πρόεδρος'.⁷⁴

'Ο Γκίλφορον ἀναχωρησε ἀπὸ τὴν Κέρκυρα μὲ τὸ ἀτμόπλοιο στὶς 16 Ιουνίου 1827, ὑποσχόμενος: «νὰ μὴν ἀναχωρήσῃ πλέον ἀπὸ Κέρκυραν μετὰ τὸ ταξίδιον ἐκεῖνο». Τὸ γράμμα τοῦ Γκίλφορντ πρὸς τὸν Παπαδόπουλο ἀπὸ τὸ Λοιμοκαθαρτήριο τῆς Ancona (28 Ιουνίου 1827) ἀποκαλύπτει τὴ φροντίδα του γιὰ τὰ θέματα τῆς βιβλιοθήκης: «Ἐργασθῆτε καλῶς νὰ βάλετε εἰς τάξιν τὰ βιβλία καὶ κάμετε νὰ ἐργάζονται καλῶς οἱ ὑμέτεροι συμβοηθοί. Ἐλπίζω ὅτι ὁ Σιεβελὺν ἐντὸς δλίγου θέλει τελειώσῃ τὰ ὅσα ἔχει νὰ κάμη ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ».⁷⁵ Τὸ ἴδιο ἀποκαλύπτει καὶ τὸ γράμμα τοῦ Κάλβου στὸν Γκίλφορντ τῆς 6ης Αὐγούστου 1827, ὁ δόποιος τὸν ἐνημερώνει γιὰ τὶς σχετικὲς ἐργασίες ποὺ τοῦ ἔχει ἀναθέσει.⁷⁶ Μᾶς ἔχει

Edition of Θεοφράστου	v.1 8vo French
Ἡλιοδόρου Αἰθιοπικῶν	v.2 8vo Ἑλληνικὸν
Πρόδρομος Ἑλληνικῆς Βιβλιοθήκης	τόμ: α' περιέχων
Ποικίλην Ἰστορίαν τοῦ Αἰλιανοῦ, μερ... Ἡρακλείδου	
Ποντικοῦ καὶ Νικολάου Δαμασκηνοῦ.	
Ἴσοικράτους λόγοι καὶ ἐπιστολαῖς	τόμ: β' Ἑλλην:
Πλουτάρχου Βίοι Παραλληλοι	τόμ: β' Ἑλλην:
Ποιουανού στρατηγῆματα	τόμ: α' Ἑλλην:
Συλλογὴ μάθων Ἑλληνικῶν	τόμ: α' Ἑλλην:
Geography of Στράβων	v4 4o in French.

74. Βλ. Ἀρχεῖο Α. Παπαδόπουλου Βρετοῦ, ΓΑΚ, Κ. 20, 278.

75. Α. Παπαδόπουλος Βρετός, δ.π., σ. 141, 142. 'Ο Σιεβελὺν εἶναι δ ἔυλουργός.

76. Βλ. Π. Καραγιᾶργος, "Ἄγνωστα γράμματα τοῦ Κάλβου", Δελτίο Ἀναγνωστικῆς Ἐταιρείας, 19 (1982), σ. 73-77. Στὸ γράμμα αὐτὸν ἀναφέρει δ Κάλβος τὴν προετοιμασία οἰκοσήμου ποὺ σκοπεύει νὰ τοποθετήσει στὰ βιβλία τοῦ Γκίλφορντ. 'Ο Δ. Ι. Πολέμης μὲ πληροφόρησε ὅτι ἔχει ἐπισημάνει σὲ βιβλίο τῆς συλλογῆς του, ποὺ ἀνῆκε στὴν βιβλιοθήκη Γκίλφορντ: Λέοντος Ἀλλατίου, Περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ Ἀγίου πνεύματος, 1658, ἐνα ἑλληνικὸν βιβλιόσημο 'Ο Ἀρχων τῆς Ἰονικῆς Ἀκαδημίας Κόμης Γυλλιφωρδ, γεγονός ποὺ μὲ διδηγεῖ στὴν ὑπόθεση δὲ πρόκειται γι' αὐτὸ ποὺ ἔχει ἐτοιμάσει δ Κάλβος. Θὰ ἔθελα ἀκόμη νὰ ἐπισημάνω ἔνα στοιχεῖο ἀπὸ τὴν ἴδια ἐπιστολὴ τοῦ Κάλβου, ποὺ ἔχει περάσει ἀπαρατήρητο ἀλλὰ ἵσως ἔχει ξεχωριστὴ σημασία. Γράφει: 'Σᾶς στέλνω τὴν Πράξη τῆς Γερουσίας ποὺ ἀφορᾷ τὸ Σεμινάριο'. 'Αναφέρεται ἀσφαλῶς στὴν Πράξη τῆς Γερουσίας ἀρ. 89 τῆς 5ης Ιουνίου 1827, ποὺ δημοσιεύτηκε στὸ φύλλο τῆς ἐφημερίδας τῆς Κέρκυρας *Gazzetta* 495,

διασωθεῖ ἐπίσης ἡ σχετικὴ ἀλληλογραφία τῆς Ἐπιτροπῆς μὲ τὸν ὑπεύθυ-

11/23 Ἰουνίου 1827 (ὁ Γ. Τυπάλδος, *Ιστορία*, σ. 58, ἀναφερόμενος στὴν ἵδια Πράξη δίνει ἡμερομηνία δημοσίευσης: 24 τοῦ Θεριστοῦ Ε.Ν.) καὶ ἔθεσπιζε τὴ σύσταση τοῦ Ἱεροσπουδαστηρίου, γιὰ τὴν ἰδρυσην τοῦ ὅποιου καὶ τὴ σχέση του μὲ τὸ πανεπιστήμιο ἐνδιαφερόταν καὶ ἀνησυχοῦσε πολὺ ὁ Γκίλφορντ. Αὐτὸ προκύπτει καὶ ἀπὸ τὶς ἐπιστολές του πρὸς τὸν λόρδο Bathurst. Στὶς 17 Μαρτίου 1827 διατυπώνει τὴν ἀνησυχία του γιατὶ δὲν ἐνημερώνεται ἀπὸ τὴν κυβέρνηση γιὰ τὸ θέμα τοῦ σεμιναρίου. Διατυπώνει τὶς θέσεις του, ὑποστηρίζει ὅτι τὸ σεμινάριο πρέπει νὰ συνδεθεῖ μὲ τὸ Πανεπιστήμιο, καὶ ἐκφράζει τοὺς φόβους του καὶ τὴν ἀγανάκτησή του: «Under these circumstances I think that I may remain quiet. It only grieves me that I can not do many things at my own expense which would be of use to the Clergy, to the University and to the State... And while I am every day expecting some regulation which may oblige me to go away, all that I acquire for the use of it must be of a portable nature». Καὶ στὸ ἐπόμενο γράμμα τῆς 8ης Ἀπριλίου ἀναφέρει: «And the regulation to be adopted (ἡ σχετικὴ μὲ τὸ σεμινάριο) will probably be such as will obliged me to resign my employment». Ενδὸ στὸ γράμμα του τῆς 29 Μαΐου εἶναι αἰσιόδοξος: «I have made up matters with the Government, and I am remain here. The young seminarists are to be entirely subject to the Academical authorities while attending their Lectures in the University. The choice to those Lectures however, the regulation of their Seminary and the direction of their conduct, is to be in the hands of a Commission of three persons of whom I am to be one». Σημειώνω ἔδω ὅτι ὁ Γκίλφορντ ἔχει ἐκφράσει πολὺ ἐνωρὶς τὸ ἐνδιαφέρον του γιὰ τὴν μόρφωση τοῦ κλήρου. Βλ. τὶς ἐπιστολές του πρὸς τὸν Ἀσπώπιο, ὅταν ἐκεῖνος σπουδάζει στὴ Γερμανία, τὸ 1823: «καὶ παντὶ τρόπῳ θὰ προσπαθήσω, δισον ἔνεστι τάχιον, νὰ ἀναθρέψω καλῶς τὸ Ἱερατεῖον... ἔχω ἔλειψιν πολλῶν τῆς θεολογίας καθηγητῶν, ἀπορῶ δὲ πῶς νὰ τοὺς εὕρω. Καλῶς γνωρίζεις ὅτι οἱ ἐνταῦθα κληρικοὶ στεροῦνται ἀνατροφῆς». Αλλὰ εἴμαι βέβαιος ὅτι θὰ ἐργασθῆς μετὰ ζήλου ν' ἀναπληρώσῃς ταύτην τὴν ἔλειψιν». Παρακάτω τοῦ ἐκφράζει τὴ στενοχώρια του γιατὶ δὲν θέλει ὁ Ἀσπώπιος νὰ «εἰσέλθῃ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Ἐν τῇ ἀθλίᾳ καταστάσει εἰς ἥν εὑρίσκεται ξήτο δυνατὸν νὰ βοηθήσῃς αὐτὴν μεγάλως. Ὑπάρχουσι δὲ ἱερεῖς πεπαιδευμένοι ἀλλὰ παραγνωρίζουσι τὰ καθήκοντά τους τοῦ Ἱερατικοῦ αὐτῶν ἐπαγγέλματος». Ἐνδεχόμενον ὅμως εἶναι ἡ πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν κλίσις νὰ διεγερθῇ πάλιν ἐν σοὶ, θὰ χαρῶ δὲ τότε καθ' ὑπερβολήν», Γ. Ζώχιος, «Κωνσταντῖνος Ἀσπώπιος», *Ἀττικὸν Ἡμερολόγιον* 8 (1874).

Ἄπὸ τὸ δημοσιευμένο κείμενο τῆς Πράξεως 89 τῆς Γερουσίας (*Gazetta* 495, 11/23 Ἰουνίου 1827) δὲν προκύπτουν δσα, σύμφωνα μὲ τὶς πληροφορίες, περίμενε ὁ Γκίλφορντ. Δὲν δρίζεται δὲ ἵδιος δημοκαστικὰ ὡς τὸ τρίτο μέλος τῆς Ἐπιτροπῆς ἀλλὰ ἀπλῶς ἀναφέρεται ὅτι τὸ τρίτο μέλος θὰ τὸ διορίζει δὲ ἀρμοστής. Τὸ σεμινάριο δὲν θὰ ἔχει καμιὰ ἐξάρτηση καὶ σχέση ἀπὸ τὴν Ἀκαδημία. Αὐτὴ ἡ πράξη δημοσιεύτηκε μετὰ τὴν ἀναχώρηση τοῦ Γκίλφορντ ἀπὸ τὴν Κέρκυρα (16 Ἰουνίου). Εἶναι αὐτὴ τὴ δημοσιευση ποὺ τοῦ στέλνει δὲ Κάλβος. Τὸ γράμμα τοῦ Κάλβου εἶναι τῆς 6 Αὔγουστου 1827, ἔφθασε ὅμως στὰ χέρια τοῦ Γκίλφορντ στὶς 4 Ὁκτωβρίου, δπως μᾶς πληροφορεῖ ἡ σημείωση τοῦ παραλήπτη ἐπάνω στὸ ἵδιο τὸ γράμμα (ΑΓΚ, Φ VII, 40). Εἶναι πολὺ πιθανὸ κάτω ἀπὸ τὸ κράτος τῆς πικρίας καὶ τῆς ἀπογοήτευσης ποὺ θὰ αἰσθάν-

νο βιβλιοθηκάριο Α. Παπαδόπουλο Βρετό⁷⁷ ἀπὸ τὴν ὁποίᾳ προκύπτει ὅτι ἥλθαν σὲ σοβαρὴ ρήξη καὶ διαφωνία, ποὺ ὁδήγησε σὲ καταγγελίες τῆς ἐπιτροπῆς πρὸς τὸν Γκίλφορντ ἀλλὰ καὶ ἐπιστολὲς διαμαρτυρίας τοῦ Παπαδόπουλου. Τὰ στοιχεῖα αὐτὰ προέρχονται ἀπὸ τὸ ἀρχεῖο τοῦ Γκίλφορντ τῆς Κέρκυρας καὶ παρουσιάζουν μεγάλο ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν ἱστορία τῆς βιβλιοθήκης.⁷⁸

Στὶς 21 Ιουλίου τοῦ 1827, ὁ ἔφορος τῆς Ἀκαδημίας Ι. Καραντηνὸς σ' ἓνα μακροσκελὲς γράμμα του στὸν Γκίλφορντ ἐπισυνάπτει ἀντίγραφα δύο ἐπιστολῶν ποὺ τοῦ ἔχει ἀπευθύνει ὁ Α. Παπαδόπουλος στὶς 16 καὶ 19 Ιουλίου 1827 ἀντίστοιχα καὶ μιὰ τρίτη τοῦ καθηγητῆ τῆς ἀρχαιολογίας Κωνσταντίνου Σακελλαρόπουλου, ἀντιπροέδρου τῆς ἐπιτροπῆς τῆς βιβλιοθήκης, τῆς 21 Ιουλίου 1827.

‘Ο Καραντηνὸς στὴν ἐπιστολή του ἀναφέρεται σὲ δύο προηγούμενες ἀναφορές του γιὰ τὸ ἴδιο θέμα: τὶς διαφωνίες καὶ τὶς παρεξηγήσεις ποὺ ἔχουν δημιουργηθεῖ μεταξὺ τῆς ἐπιτροπῆς τῆς βιβλιοθήκης καὶ τοῦ βιβλιοθηκαρίου Α. Παπαδόπουλου Βρετοῦ. ‘Ο τελευταῖος δὲν θέλει νὰ ἀκολουθήσει τὶς ὑποδείξεις τῆς ἐπιτροπῆς γιὰ τὸν τρόπο τῆς ὄργανωσης τῆς ἐργασίας μεταφορᾶς τῶν βιβλίων ἀπὸ τοὺς ἔκτος τῆς βιβλιοθήκης χώρους

Θηκε ὁ Γκίλφορντ, ὅταν γιὰ πρώτη φορὰ ἀσφαλῶς μελέτησε τὴν πράξη τῆς Γερουσίας στὸ σύνολό της, ἐννέα ἡμέρες ἀργότερα (13 Οκτωβρίου) μία μέρα πρὶν ἀπὸ τὸν Θάνατό του, καὶ συνέταξε τὸν κωδίκελλο μὲ τοὺς γνωστοὺς ὄρους γιὰ τὴν κυβέρνηση σχετικὰ μὲ τὴν ἐτήσια ἐπιχορήγηση καὶ τὶς ὑποτροφίες. Βλ. Τυπάλδος, *Ιστορία*, σ. 58, ὅπου ἀναφέρεται στὴ δημοσίευση τῆς ἰδιαῖς ἀπόφασης τῆς Συνέλευσης, δίνει ὅμως ἡμερομηνία: 24 τοῦ Θεριστοῦ 1827 (Ε.Ν.), δηλαδὴ 24 Ιουνίου. Τὴν ὑπόθεση αὐτὴ ἐνισχύει καὶ ἡ ἀγνωστὴ διὰ τῶρα πληροφορία, ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὴν κατάθεση τοῦ γραμματέα τοῦ Γκίλφορντ, γιατροῦ του Ρόχκου Πυλαρίνου, ὅτι ὁ Γκίλφορντ στὸ Spa, πρὶν ἀναχωρήσει γιὰ τὸ Λονδίνο, ἔσχισε τὴ διαθήκη του, ἢ κωδίκελλο, ποὺ εἶχε συντάξει στὴν Κέρκυρα. Δὲν ἀποκλείεται νὰ εἴχε τὶς πρῶτες πληροφορίες ἀπὸ τὸν Ασώπιο, ποὺ τὸν ἐπισκέφθηκε στὸ Spa. Κέρκυρα, *Ἀναγνωστικὴ Εταιρεία*, Φ VIII, 6.

77. Στὸ Ἀρχεῖο Γκίλφορντ τῆς Ἀναγνωστικῆς *Ἐταιρείας Κέρκυρας* ἔχει διασωθεῖ ὀλόνληρος ὁ φάκελος τῆς ἀληλογραφίας. Μὲ τὴν εὐχαρίστια αὐτὴ θὰ κρέλα νὰ ἐκφράσω τὶς εὐχαριστίες μου στὴν *Ἀναγνωστικὴ Εταιρεία Κέρκυρας* καὶ στοὺς ἀνθρώπους τῆς βιβλιοθήκης της ποὺ μὲ ἔξυπρητησαν μὲ ἔξαιρετη πάντοτε προθυμία καὶ εὐγένεια. Ή φίλη Δάφνη Κυριάκη παλαιότερα καὶ ὁ νέος συνάδελφος Γ. Πουλημένος πρόσφατα είναι αὐτοὶ στοὺς ὁποίους ὀφείλω πολλά, γιατὶ ἀναζήτησαν γιὰ μένα καὶ μοῦ ἔστειλαν στοιχεῖα ἀπὸ τὸ παραπάνω Ἀρχεῖο.

78. Κέρκυρα, *Ἀναγνωστικὴ Εταιρεία*, *Ἀρχεῖο Γκίλφορντ*, Φ IV, 45.

όπου είναι άποθηκευμένα, και τήν καταλογογράφησή τους. Δέν δέχεται υποδείξεις, και διατυπώνει παράπονα για τους συνεργάτες του, ίδιως τὸν Παραμυθιώτη ποὺ έργάζεται και στή Γερουσία. Θεωρεῖ άπαραδεκτό νὰ δίνει άναφορὰ καθες έβδομαδα για τὴν πορεία τῶν ἐργασιῶν στὴν ἐπιτροπὴ και δυσκαρεστημένος ζήτησε δίμηνη ἄδεια για νὰ ἐπισκεψθεὶ τὴν πατρίδα του Ἀγία Μαύρα. Σὲ πρόσκληση τῆς ἐπιτροπῆς ἀπάντησε ὅτι δὲν ἔκτελεῖ τὶς ἐργασίες ποὺ τοῦ ἔχει ἀναθέσει ή ἐπιτροπὴ γιατὶ δὲν ἀναγνωρίζει ἀλλη ἀρχὴ ἀπὸ τὴν κυβέρνηση και τὸν Γκίλφορντ στὸν ὅποιον ἀνήκουν τὰ βιβλία και ὁ δόποιος, ὅπως προκύπτει και ἀπὸ πρόσφατη ἐπιστολή του (ἀναφέρεται στὴν ἐπιστολὴ ποὺ τοῦ ἀπήθυνε ὁ Γκίλφορντ ἀπὸ τὴν Ancona στὶς 28 Ἰουνίου 1827 και ἔλαβε στὶς 18 Ἰουλίου), τοῦ ἔχει ἀναθέσει νὰ ἐργαστεῖ ὅπως νομίζει. Κατὰ συνέπεια δὲν είναι υποχρεωμένος νὰ υπακούει σὲ καμιὰ ἐπιτροπή. Κατόπιν αὐτοῦ ή ἐπιτροπὴ υποβάλλει τὴν παραίτησή της ή ὅποια ἐπισυνάπτεται. Ο Καραντηνὸς θεωρεῖ ὅτι ή ἐπιτροπὴ ἔχει ἀπόλυτο δίκαιο και περιμένει τὴ γνώμη τοῦ Γκίλφορντ προκειμένου νὰ προχωρήσει σὲ ὅποιαδήποτε ἑνέργεια.

‘Ακολουθεῖ ή ἀναφορά του Α. Παπαδόπουλου Βρετοῦ, 16 Ιουλίου 1827, στὰ ἵταλικά (μὲ τὸ στοιχεῖο Α): ζητάει ἀδεια γιὰ νὰ τακτοποιήσει οἰκογενειακὲς ὑποθέσεις του στὴν Ἀγία Μαύρα καὶ τὴν Ἰθάκη. Διατυπώνει τὰ παράπονά του γιὰ τὶς ὑποδείξεις τῆς ἐπιτροπῆς, ὕστερα ἀπὸ τόσα χρόνια ἐπιτυχημένης ἐργασίας του γιὰ τὴν τακτοποίηση τῆς βιβλιοθήκης, καθὼς καὶ γιὰ τὸν συνεργάτη του (Α. Παραχυμιώτη) δ ὄποιος ἐργάζεται παράλληλα στὴν Γραμματεία τῆς Γερουσίας. ‘Ακολουθεῖ ἐπιστολὴ τοῦ Α. Παπαδόπουλου Βρετοῦ πρὸς τὸν ἔφορο Ι. Καραντηνὸ τῆς 19 Ιουλίου 1827, ἑλληνικὰ (μὲ τὸ στοιχεῖο Β). ‘Ο Παπαδόπουλος ἐνημερώνει τὸν Καραντηνὸ ὅτι δ Παραχυμιώτης ἔξακολουθεῖ «δεικνύων διάγον ζῆλον διὰ τὸ ἐπάγγελμά του». Ἀναφέρει ὅτι οἱ ὄλλοι συνεργάτες του ἐργάζονται καλά. Τὸ τρίτο συνημμένο εἶναι ἐπιστολὴ τοῦ ἀντιπροέδρου Κωνσταντίνου Σακελλαροπούλου (21 Ιουλίου 1827) πρὸς τὸν Ι. Καραντηνό, ἑλληνικὰ (μὲ τὸ στοιχεῖο Σ). Παραπονεῖται κατὰ τοῦ βιβλιοθηκάριον Α. Παπαδόπουλον Βρετοῦ, τὸν ὄποιον ἐκάλεσε καὶ ἐρώτησε ἀν προχωροῦσε τὸ ἔργο του σύμφωνα μὲ τὶς ὑποδείξεις τῆς ἐπιτροπῆς. Τοῦ ἀπῆκητησε ὅτι «ἀδὲν εἶχε κανένα χρέος νὰ δώσῃ λογαριασμὸν εἰς τινὰ περὶ τούτου, ἐπειδὴ αὐτὸς ἥτον δ Βιβλιοθηκάριος καὶ ἀκολούθως εἰς αὐτὸν ἀνῆκεν νὰ λάβῃ διοικήστοτε μέτρα ἥθελε κρίνη συμφερώτερα, ὅτι τὰ βιβλία περὶ ὃν δ λόγος, ἐπειδὴ εἶναι τοῦ Κόμητος καὶ πληρώνεται ἐπίτηδες ὑπὸ τῆς ἐνδοξότητός του, εἰς τὸν Κόμητα μόνον ἥτον ὑπόχρεως νὰ ἀποκριθῇ περὶ τοῦ ὅσον ἥθελεν ἐνεργήσῃ ως πρὸς τὰ βιβλία ταῦτα ... ὅσον δὲ διὰ τὸ σγέδιον τῆς Ἐπιτο-

πῆς δὲν ἡμπορεῖ νὰ τὸ βάλῃ εἰς πρᾶξιν ἐπειδὴ τοῦ φαίνεται πάρα πολὺ γελοιώδες καὶ φανταστικόν». Παρακαλεῖ νὰ δοθῇ διαταγὴ νὰ παύσουν οἱ συνελεύσεις τῆς ἐπιτροπῆς γιατὶ δὲν ἔχει λόγο ὑπαρξῆς. ‘Ἡ ἀναφορὰ καὶ τὰ συνημμένα ἔφθασαν στὸ Λονδίνο, ὅπως σημειώνεται στὸ φ. 2^v, στὶς 24 Σεπτεμβρίου, μία μόλις ἡμέρα πρὶν ἀπὸ τὴν σύνταξη τῆς διαθήκης τοῦ Γκίλφορντ καὶ 20 ἡμέρες πρὶν ἀπὸ τὸ θάνατό του.

’Απὸ τὸ ἵδιο Ἀρχεῖο (Φ. VII, 3) ἔχουμε τὴν σχετικὴ μὲ τὸ θέμα ἐπιστολὴ τοῦ Α. Παπαδόπουλου Βρετοῦ πρὸς τὸν Γκίλφορντ, γραμμένη μία μέρα πρὶν ἀπὸ τὴν προηγούμενη ἐπιστολὴ τοῦ Ι. Καραντηνοῦ, στὶς 20 Ἰουλίου 1827. ‘Ο Παπαδόπουλος ἔκθέτει τὰ γεγονότα ἀπὸ τὴ δική του πλευρά. ’Ελπίζει νὰ ἔχει ὀλοκληρώσει τὴν τακτοποίηση τῆς βιβλιοθήκης ὅταν θὰ ἐπιστρέψει ὁ λόρδος, ἀν ὁ ἔυλουργὸς τελειώσει τὶς ἔργασίες του τουλάχιστον ὅς τὸ τέλος Αὔγουστου καὶ ἀν ἀντέξει δὲν ἴδιος le manovre segrete del Sigr Carandino ποὺ ἐπιδιώκει νὰ τὸν συκοφαντεῖ. Τοῦ ὑπενθυμίζει ὅτι δὲν ἴδιος ὁ Παπαδόπουλος τὸν εἶχε παρακαλέσει νὰ συγκαλέσει πρὶν ἀπὸ τὴν ἀναχώρησή του τὴν ἐπιτροπὴ γιὰ νὰ πάρει τὰ σχετικὰ μέτρα γιὰ τὶς ἔργασίες τοῦ καλοκαιριοῦ καὶ δὲν Πυλαρινός, ἐξ ὀνόματός του (τοῦ Γκίλφορντ), τοῦ ἀνέθεσε ὅλη τὴ φροντίδα⁷⁹ τῶν βιβλίων του ποὺ ἥταν διασκορπισμένα σὲ διάφορα μέρη. Θεώρησε προσβλητικὴ τὴν ἀπαίτηση τῆς ἐπιτροπῆς νὰ λογοδοτεῖ κάθε ἑβδομάδα γιὰ τὸ ἔργο του, καὶ τὶς ὑποδείξεις τῆς νὰ μεταφέρει ὅλα τὰ βιβλία στὸ χῶρο τῆς βιβλιοθήκης καὶ ἔκει νὰ τὰ τοποθετήσει σὲ σωρούς κατὰ ὅλη, νὰ τὰ καταλογογραφήσει καὶ ὑστερα νὰ τὰ τοποθετήσει στὰ ράφια. Αὐτὸς εἶχε ἀρχίσει νὰ μεταφέρει πρῶτα τὰ ἐπιστημονικὰ καὶ ἀφοῦ τὰ τακτοποιήσει στὰ ράφια σκοπεύει νὰ μεταφέρει καὶ τὰ ἄλλα, κάθε ἐνότητα ὅλης χωριστά. «Μὲ ὅλα αὐτὰ εἶχε ἀρχίσει νὰ κρυώνει ὁ ζῆλος μου», γράφει, «καὶ ἀποφάσισα νὰ ζητήσω ἄδεια γιὰ νὰ παρακολουθήσω τὶς οἰκογενειακές μου ὑποθέσεις, ποὺ τὶς εἶχα παραμελήσει γιὰ δύο χρόνια. ”Οταν ἥλθε τὸ γράμμα ἀπὸ τὴν Ancona μὲ ἔπεισε ὅτι δὲν εἴχατε δώσει ἐσεῖς τὶς ἐντολές στὴν Ἐπιτροπή, ἔτσι, ὅταν μὲ ἐκάλεσαν νὰ μὲ ρωτήσουν ἀν ἐσκόπευα νὰ ἐργασθῶ σύμφωνα μὲ τὶς ὑποδείξεις τους, ἀπάντησα ὅτι, ἀφοῦ μὲ πληρώνετε γιὰ τὴν τακτοποίηση τῶν βιβλίων σας, εἶχα δλόκληρη τὴν εὐθύνη καὶ λογοδοτῶ μόνο σὲ σᾶς». Παρακάτω ἐκφράζει τὴ λύπη του ποὺ ἀναγκάζεται νὰ τὸν στεναχωρήσει. ”Οταν γυρίσει μὲ τὸ καλὸ στὴν Κέρκυρα ὁ λόρδος, πρέπει νὰ καθοριστοῦν τόσο οἱ ὑποχρεώσεις του ὅσο καὶ οἱ ἀρμοδιότητες τῆς ἐπιτροπῆς «καὶ ἀν δὲν εῖμαι καλὸς Βιβλιοθηκάριος προτιμῶ νὰ μὲ ἀπολύσετε

79. Κέρκυρα, Ἀναγνωστικὴ Ἐταιρεία, Ἀρχεῖο Γκίλφορντ, Φ VII, 3.

παρὰ νὰ μὲ ἔξυβρίζει μιὰ ὁ ἔνας καθηγητὴς καὶ μιὰ ὁ ἄλλος». Τὸ γράμμα ἔφθασε στὸ Λονδίνο τὴν ἔδια μέρα μὲ τὸ προηγούμενα: στὶς 24 Σεπτεμβρίου. Στὸ verso τῆς ἐπιστολῆς σημειώνεται ὅτι ἀπαντήθηκε στὶς 9 Ὁκτωβρίου, πέντε ἡμέρες πρὶν ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ Γκίλφορντ. Ἀναζήτησα καὶ βρῆκα τὴν ἀπάντηση στὸ Copia Lettere αὐτῆς τῆς ἐποχῆς.⁸⁰ Εἶναι ἔνα ἀπὸ τὸ τελευταῖα γράμματα τοῦ Γκίλφορντ, τὸ προτελευταῖο πρὸς τὴν Κέρκυρα. Τὸ παραθέτω ὀλόκληρο:

Londra 9 Ottobre 1827

Ornatissimo Signore.

Son troppo ammalato per poter respondere in detaglio alla lettera de V. S. Ornatissima in data 20 Luglio passato, mi è pero molto necessario de rimarcare che non è stata mai la mia intenzione de prender(;) V. S. indipendente della Commissione riguardo ai miei libri equali devono esser collocati nella biblioteca, per uso dell'Università, e perciò devete sottomettervi relativamente a questi, intieramente a tutti gli ordini emessi dalla Commissione, la quale come vi ha veramente informato il Signor Eforo, è stata nominata da me prima della mia partenza, colla nomina del Sigr. Professor Sackellaropulo qual Presidente. Ho l'onore d'essere di V.S. ornat(isssi)ma.

*Um(ilissi)m Dev(otissi)mo Servitore
(firmato) C(on)te di Guilford*

All'Ornatissimo Signore

Il Sig r Dottor Andrea Papadopulo Vreto.

Στὸ Copia Lettere K3, τὴν ἔδια ἡμέρα μὲ τὸ προηγούμενο (9 Ὁκτωβρίου 1827) ἀκολουθεῖ γράμμα τοῦ Γκίλφορντ στὸν Καραντηνό, τὸ τελευταῖο πρὸς τὴν Κέρκυρα. Τοῦ γράφει ἔνα σύντομο γράμμα καὶ μάλιστα τὸ ὑπαγορεύει ὅπως ἀναφέρει, γιατὶ δὲν τοῦ ἐπιτρέπει ἡ κακὴ κατάσταση τῆς ὑγείας του νὰ γράψει. Τὸν πληροφορεῖ ὅτι ἔγραψε στὸν Παπαδόπουλο καὶ ἐλπίζει ὅτι θὰ ὑπακούσει στὴν ἐπιτροπὴ καὶ θὰ τακτοποιηθεῖ ἡ κατάσταση χωρὶς νὰ ὑποχρεωθεῖ νὰ λάβει ἄλλα μέτρα.

‘Η δυσάρεστη αὐτὴ κατάσταση ποὺ δημιουργήθηκε δὲν γνωρίζουμε ἀν καθυστέρησε τὶς σχετικὲς ἐργασίες τὸ καλοκαίρι τοῦ 1827. Ο θάνατος τοῦ Γκίλφορντ στὶς 14 Ὁκτωβρίου τοῦ 1827 στὸ Λονδίνο εἶναι φυσικὸ νὰ

80. Κέρκυρα, ‘Αναγνωστικὴ ‘Εταιρεία, ‘Αρχεῖο Γκίλφορντ, K 3, σ. 39.

ἀνέστειλε δριστικὰ τὰ προγραμματισθέντα. "Αλλωστε δὲν ἀργησε πολὺ νὰ σημάνει ἡ ἔναρξη τῆς κακῆς μοίρας τῆς βιβλιοθήκης.

'Ο θάνατος τοῦ Γκίλφορντ⁸¹ θεωρήθηκε ἀπὸ τοὺς "Ελληνες τῶν Επτανήσων βαριὰ συμφορά.⁸² Ο Παπαδόπουλος Βρετός, στὸ κλίμα αὐτοῦ τοῦ γενικοῦ πένθους, γράφει:⁸³ «'Ανελήφθη ἀπὸ τοῦτον τὸν κόσμον τῶν ἀχαρίστων καὶ ἀνέβη εἰς τὴν οὐράνιον διαμονὴν τῶν θυητῶν διὸς νὰ λάβῃ τὴν ἀμοιβὴν τῶν ἀρετῶν του, ἐκ τῶν ὁποίων ἀναμφιβόλως ἥτο καὶ ἡ ἀκριβῆς ἐκπλήρωσις τῶν θρησκευτικῶν χρεῶν του... 'Ο θάνατος ἐνὸς τοσοῦ-

81. Γιὰ τὸν Γκίλφορντ καὶ τὴν προσφορά του στοὺς "Ελληνες εἶχε γράψει ὁ Sheridan: «'Ο ἀνὴρ οὗτος, τοῦ δόποιου αἱ ἐκ καρδίας καὶ μωσικαὶ προσπάθειαι διὸ νὰ πλουτίσωσι τὸ ἥθικὸν τῶν Ἐλλήνων μὲ τὴν πανιδείαν... πρὸ πολλῶν ἐτῶν εἶναι ὁ κρίκος τῆς εὐνοίας μεταξὺ τῆς Ἐλλάδος καὶ τῆς Ἀγγλίας». Βλ. *Thoughts of the Greek Revolution*, London 1822, σ. 21. Τὸ παράθεμα μεταφρασμένο παραθέτει ὁ Α. Παπαδόπουλος Βρετός, δ.π., σ. 69, σημ. α. Στὸ σημεῖο αὐτῷ ἀξίζει νὰ ἀναφέρουμε ἀρθρὸ δημοσιεύμένο στὴν *Γενικὴ Ἐφημερίδα τῆς Ἐλλάδος* (11 Νοεμβρίου 1825) μὲ τὸν τίτλο «Περὶ τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας». Ο συντάκτης του (πρόκειται μᾶλλον γιὰ τὸν Θ. Φαρμακίδη ποὺ ἔχει ἀναλάβει τὴν ἐφημερίδα ἀπὸ τὸν Μάιο τοῦ 1825) ἀναδημοσιεύει ἄρθρο ἀπὸ τὴν ἐφημερίδα τῆς Κέρκυρας σχετικὸ μὲ τὴν πανηγυρικὴ ἔναρξη τῶν μαθημάτων τῆς Ἀκαδημίας καὶ συνεχίζει μὲ τὸ ίστορικὸ τῆς ἰδρυσῆς τῆς καὶ ἔξυμνεῖ τὸ ἔργο τοῦ Γκίλφορντ, τὶς προσπάθειες, τὶς θυσίες καὶ τὶς συνεχεῖς φροντίδες του. Ἐπισημάνει τὴν φροντίδα του γιὰ τὴν μόρφωση τῶν διδασκάλων, τὴν πατρικὴν φροντίδα του γιὰ τοὺς φοιτητές, καθὼς καὶ τὴν μόρφωση τοῦ ιερατείου. Βλ. Αἰκ. Κουμαριανοῦ, *"Ο Τύπος στὸν Ἀγώνα, τόμος Γ"*, σ. 217-220.

82. Τὸν ἀντίκτυπο τῆς εἰδησῆς τοῦ θανάτου τοῦ Γκίλφορντ στὴν κυρίως Ἐλλάδα φανερώνει νεκρολογία ποὺ δημοσιεύθηκε στὴν *Γενικὴ Ἐφημερίδα*, Αἴγινα 10 Δεκεμβρίου 1827, ἀρ. 84, σ. 333-334. «Ο συγγραφέας δὲν ἀποκαλύπτει τὸ ὄνομά του. Ισως θὰ μπορούσαμε νὰ ὑποθέσουμε ὅτι εἶναι ὁ Θ. Φαρμακίδης, ἢ δὲν ἡταν γνωστὸ διτὶ «μεσοῦντος τοῦ 1827» ἔφυγε ἀπὸ τὴν ἐφημερίδα. Δὲν ἀποκλείεται βέβαια παρ’ ὅλα ταῦτα νὰ εἶναι ὁ συντάκτης τοῦ ἀρθροῦ, ὅπως τὸ ἴδιο πιθανὸ εἶναι νὰ εἶναι ὁ Σ. Τρικούπης, γιατὶ ὁ συντάκτης θὰ πρέπει νὰ εἶχε στενὸ δεσμὸ μὲ τὸν Γκίλφορντ, ἀφοῦ γνωρίζει καὶ ἀναφέρει διτὶ ὁ Γκίλφορντ ἐσκόπευε νὰ μεταφέρει τὸ πανεπιστήμιο στὴν Ἀθήνα, μόνο ποὺ δὲν ἀποκαλύπτει, σκόπιμα νομίζω, διτὶ στὴν ἀπόφαση αὐτὴ τὸν εἶχε δόηγήσει ἡ ἀγανάκτησή του γιὰ τὴν κυβέρνηση τῶν Ἰονίων νήσων ποὺ δὲν ἀπαντοῦσε στὶς προτάσεις του. Αὐτὴ τὴν πρόθεσή του τὴν ἀναθεώρησε ποὺ φύγει ἀπὸ τὴν Κέρκυρα τὸ καλοκαίρι τοῦ 1827. Βλ. Α. Παπαδόπουλος Βρετός, δ.π., σ. 135 καὶ τὴν ἐπιστολὴ του πρὸς τὸν Bathurst. Τὴν ὑπόθεση διτὶ συντάκτης εἶναι ὁ Σ. Τρικούπης ἐνισχύει τὸ γεγονός διτὶ, διποὺ παρατηρεῖ ὁ βιογράφος του, «έπι πάσης μεγάλης θλίψεως ἡ χαρᾶς δι Τρικούπης ἐπωφελεῖτο ἐκ τῆς περιστάσεως, ἵνα ἐκφωνήσῃ λόγους παραινετικούς ἐμπνέοντας διμόνοιαν, ἀγάπην καὶ ἀληθῆ ἀφοσίωσιν εἰς τὰ συμφέροντα τῆς πατρίδος». Εἶναι γνωστοὶ οἱ ἐπικήδειοι λόγοι του στὸν θάνατο τοῦ λόρδου Βύρωνος, τοῦ Καραϊσκάκη, τοῦ Ζαΐμη, τοῦ Μαυρομιχάλη καὶ τοῦ Νοταρᾶ. Βλ. Α. Γούδας, *Bίοι παραλληλοι*, τ. Ζ', 'Αθήνα 1875, σ. 181-182.

83. Α. Παπαδόπουλος Βρετός, δ.π., σ. 145 κ.ε.

τον ἔξοχου καὶ σπανίου ἀνδρὸς ἀνηγγέλθη ἀπ' ὅλας τὰς πολιτικὰς καὶ φιλολογικὰς ἐφημερίδας τῆς Εὐρώπης.⁸⁴ ἀλλά, κατὰ τὴν ἐμὴν γνώμην, οὐδεμία μεταξὺ τῶν πρώτων ἐπέφερε πλέον ὄρθιοτέραν κρίσιν περὶ τῆς ἀθεραπεύτου στερήσεως τοιούτου εὑεργέτου τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας, ὡσον ἡ ἐφημερὶς τῶν Ἰονίων νήσων (Κέρκυρα, 3 Νοεμβρίου 1827, ἀρ. 514): "Ἐφθασεν ἡ Θλιβερὴ ἀγγελία ὅτι ὁ ἐντιμότατος Κόμης Γυλλφορδ, "Αρχων τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας, μετὰ ἀσθένειαν ὀλίγων ἡμερῶν ἀπεβίωσεν ἐν Λονδίνῳ ἑτῶν σχεδὸν 61 κατὰ τὴν ἡδὲ τοῦ παρελθόντος μηνὸς περὶ τὰς 11 καὶ πέντε λεπτὰ πρὶν μεσημβρίας. Ἡ παιδεία ἐστερήθη ἐνὸς ἐκ τῶν ἴσχυροτάτων προστατῶν τῆς, ἡ Ἀγγλία ἐνὸς ἐκ τῶν πολυμαθεστάτων αὐτῆς Ὁμοτίμων, ἡ κοινωνία ἐνὸς ἐκ τῶν εὐεργετικωτάτων καὶ ἀμωμήτων μελῶν τῆς, ἡ ἀπαρηγόρητος Ἑλληνικὴ νεολαία τὸν πλέον φιλόστοργον πατέρα καὶ εὐεργέτην τῆς. Εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην ἀντηχεῖ ἡ φήμη τοιούτου ἐνδόξου ἀνδρός, τοῦ ὁποίου αἱ τόσαι καὶ σπάνιαι ἀρεταὶ εἴλυσαν καθ' ὅλα τὰ μέρη καὶ εἰς πάντα καιρὸν τὴν ὑπόληψιν καὶ τὸ σέβας ὅλου τοῦ κοινοῦ». Στὴν ἵδιαν ἐφημερίδα, στὸ ἐπόμενο φύλλο (ἀρ. 515), περιγράφεται ἡ τελετὴ τοῦ μνημοσύνου, ποὺ ἔγινε στὶς 7 Νοεμβρίου στὴν ἐκκλησίᾳ τῆς Σπηλιώτισσας, σὲ ἀτμόσφαιρα βαθιᾶς θλιψίης:

«Οἱ Καθηγηταὶ ἔθρήνουν φίλον εὐεργέτην,⁸⁵ ἡ νεολαία γενναῖον προ-

84. Ἀναφέρω τὶς νεκρολογίες γιὰ τὸν Γκίλφορντ: στὸ γαλλικὸν περιοδικὸν *Revue Encyclopédique* καθὼς καὶ στὸ ἴταλικὸν *Antologia di Firenze*, 1828, ἀρ. 86. Βλ. καὶ τὸ περιοδικὸν τοῦ Λονδίνου *Gentelman's Magazine*, November 1827, vol. 87, II, p. 461, ὅπου σημειώνεται χρακτηριστικά: «Whether the infant institution will fall with its founder, or obtain other patrons, remains to be proved. Applications will probably be made to the liberality of the British Government». Στὸ Ἄδιο τεῦχος, σ. 648 δημοσιεύεται καὶ μιὰ ἐκτενὴς ἐπιστολὴ ἀπὸ τὴν Κέρκυρα, μὲ ήμερομῆνα 20 Νοεμβρίου 1827 ποὺ ἀναφέρεται στὸ θάνατο τοῦ Γκίλφορντ. Τὶς πληροφορίες ἔχω ἀπὸ τὸ ἄρθρο τῆς ἐφημ. τοῦ Λονδίνου *The Greek Gazette*, ὅ.π., σ. 8.

85. Ἀπὸ τὶς ἐκδηλώσεις εὐγνωμοσύνης τῶν καθηγητῶν τῆς Ἀκαδημίας ὡσοῦσε ὁ Γκίλφορντ εἶναι καὶ οἱ δύο προτομές του ποὺ ἔγιναν στὴν Κέρκυρα καὶ τοποθετήθηκαν στοὺς χώρους τῆς Ἀκαδημίας. Ἡ μίκη, ἔργο τοῦ Κερκυραίου γλύπτη Πλαύλου Προσαλέντη (1784-1837), τοποθετήθηκε στὴν αἴθουσα τῆς Βιβλιοθήκης μὲ τὴν ἐπιγραφή: Τῷ "Ἄρχοντι τῆς Ἀκαδημίας, οἱ Λιδάσκαλοι, ΑΩΚΖ". Ἡ ἀλλη, ἔργο του ἐπίσης Κερκυραίου Ἰωάννη Καλοσγούρου (1794-1878), τοποθετήθηκε στὴ μεγάλη Αἴθουσα τοῦ Πανεπιστημίου μὲ ἐπιγραφὴ δύος ἀναφέρονται τὰ ὀνόματα τῶν καθηγητῶν. Θεωρήθηκε ἡ πιὸ ἐπιτυχημένη. Ὁ Γκίλφορντ δὲν τὴν εἶδε ποτέ, τοῦ τὴν περί-έγραψε ὄμως ὁ ἔφορος Καραντηρὸς σὲ ἐπιστολὴ του τῆς 23ης Ἰουλίου 1827, ΑΓΚ, ΦVII, 13. Ὁ Γ. Τυπάλδος, *Ιστορία*, σ. 59-60, συγχέει τὰ πράγματα καὶ ἀποδίδει στὸν Καλλιστούρο (sic) τὴν προτομὴ τῆς Βιβλιοθήκης. Μιὰ ἀλλη προτομὴ ἔγινε στὴν

στάτην, δύστις τὴν ὀδήγει εἰς τὸ πολύπονον στάδιον τῆς παιδείας καὶ τὸ κοινὸν συνεμερίζετο τὴν λύπην ταύτην ἐνεκα ἐκείνου τοῦ αἰσθήματος τὸ δύον μόνον δύναται νὰ ἔμπνευσωσιν αἱ μεγάλαι ἀρεταῖ, δταν ἔχωσιν ὡς μόνον σκοπὸν τὴν παντοτινὴν εὐτυχίαν τῶν ἔθνων, ἀποκτησάντων αὐτὴν διὰ τῆς καλλιεργείας τῆς ἀνθρωπίνης νοήσεως».

‘Ο Γ. Τυπάλδος Ἰακωβάτος στὴν Ἰστορίᾳ του (σ. 60) ἀναφέρεται στὸ γεγονός τοῦ θανάτου τοῦ Γκίλφορντ καὶ παρέχει ἄγνωστες ἀπὸ ἄλλη πηγὴ πληροφορίες: «Τὲς 20 τοῦ Ὁκτωβρίου (ἐ.π.) ἔφεραν τοῦ ἔφορου τ’ ἀπόφωνα τοῦ μιλόρδου· ὅλους τῆς Ἀκαδημίας τοὺς ἐπλάκωσ’ ἡ πίκρα καὶ τοὺς ἐπῆραν τὰ δάκρυα. Μὲ τὸν θάνατόν του ἔνα νέο καὶ μεγάλο κατάστημα ἔμεν’ ἀπροστάτευτο, νέοι στὴν ἄλλη Εὐρώπη χωρὶς μισθὸ καὶ νέοι στοὺς Κορφοὺς παρομοίως· ἡ ἀγάπη τῶν ἐπιστημῶν καὶ τὸ μερικὸ συμφέρο ἐμεγαλώνανε τὸν πόνο τοῦ θανάτου του. Αὐτὸς ἀρρώστησε στὴν πατρίδα του καὶ λίγες ἡμέρες ἥταν ἡ ἀρρώστια του· τές δύο τοῦ Ὁκτωβρίου (ἐ.π.) ἐπαράδωκε μὲ γαλήνη τὸ πνεῦμα του προφέροντας ἀκαδημία καὶ παιδιά του». Παρακάτω δίνει τὴν περιγραφὴ τῶν ἐκδηλώσεων ποὺ ἔγιναν στὴ μνήμη τοῦ Γκίλφορντ.

Μέσα στὴ βαριὰ ἀυτὴ ἀτμόσφαιρα τοῦ πένθους ἔγινε ἡ ἔναρξη τῶν μαθημάτων τοῦ σχολικοῦ ἔτους 1827-1828. ‘Ο ἔφορος Ι. Καραντηνός στὸν ἐναρκτήριο λόγο του, μὲ πολλὴ συγκίνηση προσπάθησε νὰ δώσει ἔνα τόνο αἰσιοδοξίας γιὰ νὰ ἐνθαρρύνει τόσο τοὺς καθηγητὲς ὅσο καὶ τοὺς μαθητές. Διατύπωσε τὴν ἐλπίδα ὅτι στὴ θέση τοῦ προστάτου τῆς Ἀκαδημίας θὰ εἰναι τώρα ὁ ἀρμοστὴς Adam καὶ ἡ κυβέρνηση θὰ θελήσει νὰ διαφυλάξει τὴ λαμπρότητα τῆς Ἀκαδημίας.

‘Αθήνα ἀπὸ τοὺς εὐεργετηθέντες ἀπὸ τὸν Γκίλφορντ, ὕστερα ἀπὸ ἔρανο, τὸν Σεπτέμβριο τοῦ 1836. Τοποθετήθηκε στὸν Ἐθνικὸ Κῆπο. Ἀπὸ τίς προσωπογραφίες του εἶναι γνωστὲς οἱ ἀκόλουθοι: 1) Ἐκείνη ποὺ προτάσσει ὁ A. Παπαδόπουλος στὴν ἐπανέδοση τῆς Ὡδῆς εἰς Αἰκατερίνη. “Οπως μᾶς πληροφορεῖ ὁ Ἰδιος ὁ Παπαδόπουλος, εἰναι σχέδιο καὶ χαρακτικὸ τοῦ γνωστοῦ χαράκη τῆς Βενετίας Natal Sciavoni. Εἶναι· ἵσως ὁ Ἰδιος ποὺ φιλοτέχνησε καὶ τὴν προσωπογραφία τοῦ ἀρμοστῆ Adam, καὶ βρίσκεται στὴν Ἀναγνωστικὴ Ἐταιρεία Κέρκυρας. Ἐκεῖ ἀναφέρεται ὁ καλλιτέχνης ὃς Νατάλης Ξιαβέρης. Βλ. Μαρίνος Καλλιγάρας, «Τὸ ἔκινημα τῆς κοσμικῆς χαρακτικῆς στὰ Επτάνησα», Κερκυραϊκά Χρονικά, τόμος XXVI, Πρακτικὰ Δ’ Πανιονίου Συνεδρίου Β’, Κέρκυρα 1982, σ. 391. 2) Ἡ λιθογραφία ποὺ προτάσσει ὁ Παπαδόπουλος στὰ Biougrapika εἶναι σχεδιασμένη ἀπὸ τὸν N. Στερογιάννη καὶ παριστάνει τὸ ἔργο του Προσαλέντη ποὺ εἶχε στηθεῖ στὴν αἴθουσα τῆς Βιβλιοθήκης (A. Παπαδόπουλος, Biougrapika, σ. 101). Βλ. Ντίνος Κονόμος, ‘Η Ἰόνιος Ἀκαδημία, Ἀθήνα 1965, σ. 12. Ἐκεῖ ὑπάρχει πορτραΐτο τοῦ Γκίλφορντ μὲ τὴν ἐπιγραφή: «Φρειδερίκος Νόρθ Κόμης Γκίλφορντ, Ἐλαιογραφία Παύλου Προσαλέντη». Δὲν δίνει στοιχεῖα γιὰ τὸ ποὺ βρίσκεται σήμερα.

‘Η πραγματικότητα ήταν έντελως διαφορετική. Στις 14 Νοεμβρίου 1827, ή Γερουσία ἀποφάσιζε: καμιά καινούρια δαπάνη γιὰ τὴν Ἀκαδημία. Ο ἀριθμὸς τῶν νέων ἑδρῶν καθηγητῶν ποὺ εἶχε ὑποσχεθεῖ ὁ ἀρμοστὴς στὸν Γκίλφορντ δὲν ἐπικυρώθηκαν. Συγχρόνως ὁ τραπεζίτης τοῦ Γκίλφορντ στὴν Κέρκυρα, Sr David Brown, κατὰ διαταγὴ τοῦ αἰληρονόμου τοῦ Γκίλφορντ λόρδου Sheffield, γιοῦ τῆς ἀδελφῆς του, ἔπαψε νὰ πληρώνει τοὺς καθηγητές, τὸ βιβλιοθηκάριο καὶ τοὺς ὑποτρόφους καθὼς καὶ κάθε σχετικὸ μὲ τὴν Ἀκαδημία λογαριασμό.

‘Η διαθήκη τοῦ Γκίλφορντ δὲν ἔγινε γνωστὴ παρὰ μόνο στὸν στενὸ κύκλο τοῦ ἀρμοστῆ. Στοὺς κύκλους τῆς Ἀκαδημίας καὶ τὸ κοινὸ τῆς Κέρκυρας διαδόθηκε ὅτι: «ὅ μακαρίτης Ἀρχων τῆς Ἀκαδημίας ἥψηνεν εἰς αὐτὴν τὴν ἰδιαιτέραν του περιουσίαν ἐπὶ ὄρων τινῶν, τοὺς ὄποιους ἐὰν δὲν ἐδέχετο ἡ Ἰόνιος Κυβέρνησις τότε ἥθελε τὴν αἰληρονομήσῃ ὁ ἔξ ἀδελφῆς ἀνεψιός του Κόμης Σέφιελδ».⁸⁶

‘Ο ἀρμοστής, στὸν ἐπίσημο λόγο του τῆς 8 Μαρτίου 1828 στὴ Βουλὴ κατὰ τὴν ἔναρξη τῶν συνεδριάσεων τῆς Γ’ βουλευτικῆς περιόδου, διατύπωσε τὴ Θλίψη του γιὰ τὸ θάνατο τοῦ Γκίλφορντ καὶ τοῦ ἔπλεξε τὸ ἐγκώμιο γιὰ τὴν προσφορά του: «ὑμεῖς τὸν εἴδετε θυσιάζοντα τὸν καιρόν του, τὰ πλούτη του καὶ τὴν ὑγείαν του εἰς τὸν ἀξιέπαινον καὶ φιλάνθρωπον σκοπὸν τῆς διαδόσεως τῆς παιδείας». Συνέχισε ὑποσχόμενος ὅτι τὸ Νομοθετικὸ Σῶμα, τὸ Ἐκτελεστικὸ καὶ ὁ Ἰδιος θὰ συντρέξουν νὰ διατηρηθεῖ «κάθε πρᾶγμα ποὺ ἔλαβε ἀρχὴ μ’ ἐκείνας ὅμως τὰς τροποποιήσεις καὶ μεταρρυθμίσεις τὰς ὄποιας ἀπαιτοῦσιν αἱ ἡμέτεραι περιστάσεις καὶ ἡ κατάστασις τοῦ Ταμείου μας».⁸⁷ Σύμφωνα μὲ τὶς παραπάνω παρατηρήσεις

86. “Ο.π., σ. 159.

87. “Ο.π., σ. 163. ‘Ο Παπαδόπουλος σημειώνει ὅτι αὐτὲς οἱ προτάσεις τοῦ Adam ἐνισχύουν τὶς θέσεις ποὺ εἶχε διατυπώσει ὁ Ἰδιος σχετικὰ μὲ τοὺς λόγους τῆς σιωπῆς τῆς κυβέρνησης καὶ τῆς ἀναβολῆς τῆς ἀπάντησης στὶς ἀναφορὲς καὶ τὶς προτάσεις τοῦ Γκίλφορντ κατὰ τὸ 1826 καὶ 1827. Εἶχε παρατηρήσει (σ. 121) ὅτι «ὅ σὲρ Φριδερίχος” Αδαμ δὲν εἶχε τόσους ἀδικον, ἐὰν δὲν ἥτον συγκαταβατικὸς εἰς ὅλας τὰς προτάσεις τοῦ κόμητος Γκίλφορντ (τὸν ὄποιον ἐσέβετο διὰ τὰς ἰδιωτικὰς ἀρετάς του). ‘Ο Λόρδος Μέγας Ἀρμοστής εἶχε παρατηρήσει, ὅτι ὁ “Ἀρχων αὐτῆς, ὁρμώμενος ἀπὸ τὸν μέγιστον ἐνθουσιασμὸν του περὶ τῆς Ἑλληνικῆς Παιδείας καὶ ἀπὸ τὴν ἄκραν του ἐπιθυμίαν νὰ ἰδῃ τὴν Ἰόνιον Ἀκαδημίαν ἀμιλλωμένην κατὰ τὰς ἑδρας τῶν μαθημάτων μὲ τὰ πλέον περίφημα Πανεπιστήμια τῆς Εὐρώπης, διλίγον ἐφρόντιζε περὶ τῆς Οἰκονομίας τοῦ δημοσίου Ταμείου, ὡς δὲν ἐφρόντιζε καὶ περὶ τοῦ ἴδιου του. Καὶ τῷ ὄντι αἱ ἰδέαι τοῦ Κόμητος Γκίλφορδ ἥσαν πολὺ ἐκτεταμέναι καὶ ὅχι καλῶς ἐφηρμοσμέναι εἰς τὰς ἀνάγκας νεοσυστάτου καταστήματος διὰ τὴν ἀνωτέραν παιδείαν τῆς Ἑλληνικῆς καὶ μάλιστα τῆς Ἰονίου νεολαίας, τῆς ὄποιας τὸ πλεῖστον μέρος ἦτο στερημένον τῶν στοιχειωδῶν γνώσεων». Επιφυλάξεις γιὰ τοὺς σκοοποὺς καὶ τὰ ἀποτε-

τοῦ ἀρμοστῆ "Ανταμ, ἡ Βουλὴ ἐξέδωκε τὸ ις' ψήφισμα, σύμφωνα μὲ τὸ ὅποῖο κατηργεῖτο ἡ Ἰατρικὴ Σχολή, ίδρυετο τὸ Ἱεροσπουδαστήριο καὶ ἐτακτοποιοῦντο τὰ σχολεῖα στὰ νησιά,⁸⁸ ἐνῶ διελύετο τὸ Γυμνάσιο τῆς Κεφαλληνίας.⁸⁹ Στὴ θέση τοῦ ἄρχοντα τῆς παιδείας Γκίλφορντ διορίστηκε τριμελής ἐπιτροπὴ μὲ πρόεδρο πάντοτε μέλος τῆς Γερουσίας. Γιὰ τὶς δαπάνες τῆς δημόσιας παιδείας ὥριζόταν τὸ ποσὸν τῶν 6.300 λιρῶν.

'Ο Α. Παπαδόπουλος Βρετός μᾶς πληροφορεῖ ὅτι, ἀμέσως μετὰ τὴ δημοσίευση τοῦ ψηφίσματος τοῦ Νομοθετικοῦ Σώματος, τοῦ διατάγματος τῆς Γερουσίας καὶ τὴν σύσταση τῆς γενικῆς ἐπιτροπῆς μὲ πρόεδρο τὸν γερουσιαστὴν Ἀγγελο Κόνδαρη, ὁ γενικὸς γραμματέας τῆς Γερουσίας John Craufurd ἐνήργησε ὡς ἐκπρόσωπος τοῦ κληρονόμου τοῦ Γκίλφορντ, αόμητος Sheffield: «Ἐβαλεν εἰς δημοπρασίαν ὅλα τὰ σκεύη καὶ ἐπιπλα τούτου, καὶ τὴν ἴδιαν αὐτοῦ Ἀκαδημαϊκὴν στολὴν θαυμάζοντος τοῦ κοινοῦ.⁹⁰ Ἔπειψε δὲ εἰς Λονδίνον ὅλα τὰ πολύτιμα χειρόγραφα συμποσοῦντα

λέσματα τῆς Ἀκαδημίας ἔχει διατυπώσει καὶ ὁ Γ. Τυπάλδος-'Ιακωβάτος στὴν Ἰστορία τῆς Ἰόνιας Ἀκαδημίας (σ. 62): «Κρίμα ὅμως ποὺ κατὰ τὴ γενναιότητά του δὲν ἤταν ὅρθιον καὶ οἱ σκοποὶ του (τοῦ Γκίλφορντ) ἦ δὲν ἀκολουθήσανε τ' ἀποτελέσματα. Τίς ἡ ὀφέλεια νὰ μουσκεύουνε τῷρα τρεῖς χρόνους στὰ ἐλληνικὰ μαθητάδες καὶ μαθητάδες ἡλικιωμένοι! Οἱ ἄλλες καθήδρες δὲν εἴχανε τόση ἐμψύχωση ἀπὸ λόγου του, καθὼς τὰ συντακτικά καὶ οἱ ἴστοριες, μήτ' ἔδειξ; ἡ ναυτικὴ πῶς νὰ πλέουν οἱ νησιῶτες τὰ πέλαγα, τὸ στοιχεῖο τους».

88. Βλ. Γ. Τυπάλδος-'Ιακωβάτος, ὅ.π., σ. 73-74, ὅπου ἀναφέρεται στὰ δευτερεύοντα σχολεῖα ποὺ ἐπανδρώθηκαν μὲ δασκάλους τοὺς καθηγητές τῆς Ἀκαδημίας, ποὺ τοὺς πιὸ πολλοὺς εἶχε σπουδάσει μὲ ἔξοδα καὶ φροντίδες του στὰ καλύτερα πανεπιστήμια τῆς Εὐρώπης: «Ἀφοῦ ἡ Βουλὴ ἐπικύρωσε διάταγμα τοῦ σπουδαστηρίου καὶ διάταγμα τῶν λυκείων, τὰ ὅποια ὀνομάζαμε δευτερεύοντα σχολεῖα, ἐπρεπε νὰ διορισθοῦν δάσκαλοι δι' αὐτὰ κι ἀπὸ καλύτερο μέρος δὲν ἐμπορούσανε νὰ τοὺς πάρουνε παρ' ἀπὸ τὴν Ἀκαδημία». Ἀφοῦ ἀπαριθμήσει τοὺς καθηγητές ποὺ μετέθεσαν: τὸν καθηγητὴ τῆς ἀρχαιολογίας Σακελλαρόπουλο στὴν Κεφαλλονία, τὸν Φιλητὰ στὴ Ζάκυνθο, τὸν καθηγητὴ τοῦ δικαίου Μανιάκη στὸ Θιάκι, καὶ στὸ Λύκειο τῶν Κορυφῶν τοὺς Γρασσάτη καὶ Ἀσώπιο, παρατηρεῖ «κατιώντας κχαμώγια μὲ τὰ μάρμαρα τοῦ παλαιοῦ!»

89. Μετὰ τὴ διάλυση αὐτοῦ τοῦ λυκείου ποὺ τόσο καμάρωνε ὁ Γκίλφορντ, μετετέθη στὴν Κέρκυρα ὁ διευθυντής του W. Thistlthwaite (B.A. τοῦ Trinity College τοῦ Cambridge, τὸν ὅποιον εἶχε ὁ Γκίλφορντ μετακαλέσει γι' αὐτὴ τὴ θέση ἀπὸ τὴν Ἀγγλία, μὲ ἐτήσιο μισθὸ 400 λιρῶν), καὶ τοποθετήθηκε στὴ θέση τοῦ γραμματέως τῆς Γενικῆς ἐπιτροπῆς Παιδείας. 'Ο καθηγητὴς τοῦ ἔδιου σχολείου, ὁ γνωστὸς λόγιος N. Βάζιβας, τοποθετήθηκε στὴ θέση τοῦ διευθυντῆ τοῦ Ἱεροσπουδαστηρίου στὴν Κέρκυρα.

90. Α. Παπαδόπουλος Βρετός, ὅ.π., σ. 165. 'Ο Ferriman (ὅ.π., σ. 107) παρατηρεῖ σχετικὰ μὲ τὴ συμπεριφορὰ τῆς οἰκογένειας: The attitude of Lord Guilford's family towards their illustrious relative's action in Greece lacked sympathy,

τὸν ἀριθμὸν τριῶν καὶ ἐπέκεινα χιλιάδων, τὰ ὅποια σφαλισμένα εἰς τὰς θήκας, ἐστόλιζον τὰ ἴδιαίτερα δωμάτια τοῦ "Αρχοντος Γυναικορδ καὶ τὴν συλλογὴν 20.000 δειγμάτων ἐκ θείου νομισμάτων κατὰ τὴν περιγραφὴν τοῦ περιφήμου Μιονέτ.⁹¹ Ἐζήτησε συγχρόνως παρὰ τοῦ Βιβλιοθηκαρίου τῆς Ἀκαδημίας (ἐννοεῖ τὸν ἔκτον του), τοὺς Καταλόγους τῶν εὑρισκομένων βιβλίων ἐν τῇ Ἰονίῳ Βιβλιοθήκῃ, ἐπειδὴ τόσον τὰ ἀνήκοντα βιβλία εἰς τὴν Ἀκαδημίαν, ὅσον ἐκεῖνα τοῦ Κόμητος Γυναικορδ ἦσαν, κατὰ τὴν τούτου διαταγήν, καταγεγραμμένα εἰς τὸν αὐτὸν Κατάλογον».

"Οπως σημειώσαμε παραπάνω, τὸ περιεχόμενο τῆς διαθήκης τοῦ Γκίλφορντ δὲν ἔγινε γνωστὸ στὴν Κέρκυρα, ἀπὸ φῆμες ποὺ κυκλοφόρησαν καὶ ἀπὸ τὰ γεγονότα προέκυπτε ὅτι δὲν ἐκπληρώθηκαν οἱ ὄροι. Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ κληρονόμος τῶν ὑπαρχόντων τοῦ Γκίλφορντ ποὺ βρίσκονταν στὴν Κέρκυρα ἦταν ὁ Sheffield. Δέκα χρόνια ἀργότερα, τὸ 1837, ὁ A. Παπαδόπουλος Βρετός, ὅταν ταξίδεψε στὸ Λονδίνο, ἐζήτησε καὶ ἔλαβε ἐπίσημο ἀντίγραφο τῆς διαθήκης καὶ ἔτοι ἔγιναν γιὰ πρώτη φορὰ γνωστοὶ οἱ ὄροι ποὺ εἶχαν διατυπωθεῖ στὸν κωδίκελλο τὸν ὅποιον εἶχε συντάξει στὶς 13 Ὁκτωβρίου, μία μόλις ἡμέρα πρὶν ἀπὸ τὸ θάνατό του.⁹²

to say the least. And certainly one member of it, Lord Sheffield, was openly hostile. The measures he took in Corfu speak for themselves. When he caused Lord Guilford's academic dress to be put up for auction, he not only insulted the Greeks, but his uncle's memory as well.

91. Σχετικὰ μὲ τὴ συλλογὴ αὐτὴ τῶν ἀντιγράφων τῶν νομισμάτων ὁ A. Παπαδόπουλος, δ.π., σ. 165, σημ. β., παραπέμπει στὴ σχετικὴ δημοσίευση τοῦ γαλλικοῦ περιοδικοῦ *Revue Encyclopédique*, Νοέμβριος 1823, φύλλο 59: «Iles Ioniennes. Corfu. L'Université de cette ville devra encore à Lord Guilford un nouveau bienfait. Ce protecteur généreux et éclairé outre les livres qu'il fait venir de Paris, vient d'acquérir, pour cette Université, une belle suite de 20.000 empreintes de médailles grecques, avec leur description par Mionnet. Dumerson». Στὴ συλλογὴ αὐτὴ ἀναφέρεται καὶ ἡ ἀκόλουθη πληροφορία: Στὴ συνεδρίασὴ τους στὸ Λονδίνο στὶς 19 Ἰουλίου 1823, οἱ Ἐπίτροποι τοῦ Βρεττανικοῦ Μουσείου, μὲ πρόεδρο τὸν ἀρχιεπίσκοπο τοῦ Canterbury, ἀποφάσισαν νὰ ἐπιτρέψουν στὸν Λόρδο Γκίλφορντ ὡς Chancellor of the University now establishing in the Ionian Islands, μὲ διαπάνη του, νὰ λάβει ἐκμαχεῖται θείου ἀπὸ τὴ συλλογὴ τῶν νομισμάτων τοῦ Μουσείου. Ἀπὸ ἐπιστολὴ τοῦ George Augustus Herbert, Earl of Pembroke, τὸν Αὔγουστο τοῦ 1823 προκύπτει ὅτι ὁ Γκίλφορντ τοῦ εἶχε ζητήσει ἀντίγραφα καὶ ἀπὸ τὴ δική του συλλογὴ νομισμάτων. Τοῦ ἀπαντᾶ ὅτι ἔχει παραδώσει τὴ συλλογὴ του στοὺς Governors of the Bank of England καὶ τοῦ γράφει ὅτι: «I am afraid the funds of your Ionian University will not yet admit of a Purshase of them. Bk. *The Greek Gazette*, δ.π., σ. 12.

92. Ὁ A. Παπαδόπουλος δημοσίευσε τὸ περιεχόμενο τοῦ κωδίκελλου σὲ μετάφραση τὸ 1847, δ.π., σ. 175, 177.

’Από τὴν ἔρευνα στὸ Ἀρχεῖο Γκίλφορντ Κέρκυρας καὶ κυρίως ἀπὸ τὴν ἀλληλογραφία του τῆς τελευταίας περιόδου τῆς ζωῆς του προέκυψε μιὰ σειρὰ πληροφοριῶν ποὺ δίνουν ἀπαντήσεις ἡ συμπληρώνουν ἀρκετὰ ἀπὸ τὰ κενὰ καὶ τὶς ἀπορίες σχετικὰ μὲ τὶς κινήσεις καὶ τὶς ἐνέργειες τοῦ Γκίλφορντ αὐτὴ τὴν ἐποχή.

’Ο Γκίλφορντ, σύμφωνα μὲ τὸ ἀρχικὸ πρόγραμμά του, ἔφθισε στὸ Spa γιὰ τὴν ἑτήσια ὑδροθεραπεία του. Μαζί του εἶναι ἡ ἀδελφή του Anne Shelfield καὶ ἡ κόρη τῆς Anne μὲ τὸν ἄνδρα τῆς Charles Legge.⁹³ Τὸν ἐπισκέπτεται στὶς 30 Ιουλίου ὁ Lusignan καὶ μένει κοντά του δις τὶς 13 Αὔγουστου.⁹⁴ ’Ο Γκίλφορντ ξεκίνησε τὸ ταξίδι τῆς ἐπιστροφῆς στὶς 19 Αὔγουστου. Πρῶτος σταθμός του οἱ Βρυξέλλες. Στὶς ἐπιστολές του ὥς τὶς 24 Αὔγουστου ἀναφέρει ὅτι ἐπιστρέφει στὴν Κέρκυρα, σύμφωνα μὲ τὰ ἀρχικὰ σχέδιά του. ’Ωστόσο, στὶς 25 Αὔγουστου γράφει στὸν ’Ασώπιο ὅτι ἡ κατάσταση τῆς ὑγείας του ἐπιβάλλει νὰ πάει στὸ Λονδίνο νὰ συμβουλευθεῖ τὸ γιατρό του. ’Ετσι δὲν θὰ εἶναι στὸ Παρίσι πρὸ τὸν ἀπὸ τὶς 14 Σεπτεμβρίου καὶ δὲν θὰ παραμείνει ἐκεῖ περισσότερο ἀπὸ τρεῖς ἡμέρες. Δὲν χρειάζεται νὰ βρίσκεται ὁ ’Ασώπιος στὸ Παρίσι πρὸ τὸν ἀπὸ τὶς 15 Σεπτεμβρίου.⁹⁵

Οἱ λογαριασμοὶ τῶν ξενοδοχείων ποὺ διασώζονται στὸ Ἀρχεῖο,⁹⁶ διαγράφουν τὸ ταξίδι πρὸς τὸ Λονδίνο: Bruxelles: 19-26 Αὔγουστου, Gand: 26-27 Αὔγουστου, Ypres: 27-28 Αὔγουστου, Calais: 28-29 Αὔγουστου. Σὲ γράμμα του, στὶς 25 Αὔγουστου, γράφει στὴν Κέρκυρα στὸν Καραντηνὸ ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ φύάσει στὴν Κέρκυρα πρὸ τὸ τέλος τοῦ ’Οκτωβρίου, γι’ αὐτὸν νὰ κάμει ἐκεῖνος τὶς ἔξετάσεις μὲ τὴ βοήθεια τῶν καθηγητῶν.⁹⁷ ’Απὸ τὶς 29 Αὔγουστου δις τὶς 7 Σεπτεμβρίου

93. ’Ο Lusignan στὸ γράμμα του τῆς 17 Αὔγουστου 1827, στὸν Γκίλφορντ στὸ Spa γράφει: With most remembances to the Ladies and to Mr Legge and to miei amici Grimalcin and Pellory Nose, ΑΓΚ, ΦVII, 52. Οἱ λογαριασμοὶ τῶν γευμάτων στὸ ξενοδοχεῖο τῶν Βρυξέλλων γιὰ 7 πρόσωπα ἐπιβεβιώνουν ὅτι τὸν Γκίλφορντ συνόδευαν, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Πυλαρινὸ καὶ τὸν ὑπηρέτη του Γιάννη Κατσιώτη, ἡ ἀδελφή του Anne, τὸ ζεῦγος Legge καὶ προφανῶς καὶ οἱ δύο ἄλλοι φίλοι.

94. ’Ο Γκίλφορντ γράφει στὸν Καραντηνό, στὶς 14 Αὔγουστου, καὶ τὸν πληροφορεῖ ὅτι ὁ Lusignan ἔμεινε στὸ Spa 15 ἡμέρες καὶ ἔφυγε τὴν προγραμμένη, ΑΓΚ, K3.

95. ΑΓΚ, K3.

96. ΑΓΚ, Φ VII, 65-69α, β: Bruxelles, Hôtel Bellevue, 19-16 Αὔγουστου, Gand, Hôtel de la Poste, Place d'Armes, 26-27 Αὔγουστου, Ypres, Loge à la Châtelennie, 27-28 Αὔγουστου, Calais, Albergo Rignole, 28-29 Αὔγουστου.

97. ΑΓΚ, K3. In tanto gli exami non devon riferissi. Spero ben esservi prima di fine d'Ottobre. Potete bene condur gli esami coll'ajuto de' professori.

δὲν ὑπάρχει ἀντίγραφο ἐπιστολῆς στὸ Copia Lettere. Στὶς 7 Σεπτεμβρίου δὲ Γκίλφορντ γράφει στὸν Ἀσώπιο νὰ μὴν τὸν περιμένει στὸ Παρίσι καὶ νὰ γυρίσει μόνος του στὴν Κέρκυρα.⁹⁸ Ο ἕδιος δὲν θὰ μπορέσει νὰ φύγει πρὶν ἀπὸ τὶς ἀρχές τοῦ Ὁκτωβρίου. Στὶς ἐπιστολὲς τοῦ Σεπτεμβρίου καὶ τοῦ Ὁκτωβρίου (9 Ὁκτωβρίου εἶναι τὸ τελευταῖο γράμμα) ἀναφέρει τὴν κακὴν κατάστασην τῆς ὑγείας του, ποὺ ἐπιδεινώθηκε ἀπὸ τὸ ἐπίπονο ταξίδι. Ἀποφάσισε νὰ ἀλλάξει τὰ ἀρχικὰ σχέδιά του καὶ νὰ ἔλθει στὸ Λονδίνο νὰ συμβουλευθεῖ τοὺς γιατροὺς του, τὸν παλιὸ του φίλο Holland καὶ τὸν νέο φημισμένο γιατρὸ Armstrong,⁹⁹ οἱ ὅποιοι, ὅπως καὶ ὁ γιατρὸς του Πυλαρινός, συμφώνησαν ὅτι πάσχει ἀπὸ ἔναν ἐρεθισμὸ τοῦ βλεννογόνου τοῦ στομάχου καὶ τῶν ἐντέρων, ὁ ὅποιος ἀπαιτεῖ χρόνο, φάρμακα καὶ φροντίδα γιὰ νὰ θεραπευθεῖ. Ἀκολουθεῖ αὐστηρὴ δίαιτα καὶ μέσα στὸ σπίτι.¹⁰⁰ Τὸ ταξίδι του πρὸς τὴν Κέρκυρα πρέπει νὰ γίνει σὲ ποὺ βραδὺ ρυθμὸ καὶ θὰ διαρκέσει διπλάσιο χρόνο ἀπὸ τὸ συνηθισμένο, ἔτσι θὰ φθάσει στὴν Ancona γύρω στὰ μέσα Νοεμβρίου. Τὶς λεπτομέρειες αὗτές ἀναφέρει σὲ γράμμα του στὸν ἀρμοστὴν Adam (10 Σεπτεμβρίου 1827). Τὴν ἕδια ἡμέρα γράφει καὶ στὸν γραμματέα τῆς Γερουσίας Sidney Osborne, ἀναφέρει τοὺς λόγους ποὺ τὸν ἐμποδίζουν νὰ βρίσκεται στὴν Κέρκυρα πρὶν ἀπὸ τὰ μέσα Νοεμβρίου, ζητεῖ συγγνώμη ἀπὸ τὴν κυβέρνηση γιὰ τὴν ἀπουσία του καὶ παρακαλεῖ νὰ γίνουν οἱ ἔξετάσεις τῶν φιλολόγων καὶ ἡ ἔναρξη τοῦ σχολικοῦ ἔτους.

Στὸ τελευταῖο Copia Lettere (K3), στὰ πρῶτα φύλλα (1-11) ὑπάρχει μιὰ ἐπιστολὴ-ἀναφορὰ τοῦ Γκίλφορντ, ἀγνωστη ὥς τώρα, γραμμένη, ὅπως ὅλα τὰ ἀντίγραφα τῶν ἐπιστολῶν, ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ Ρόκκου Πυλαρινοῦ. Τὸ περιεχόμενό της ἀποκαλύπτει πόσο δὲ Γκίλφορντ, παρὰ τὰ σοβαρὰ προβλήματα τῆς ὑγείας του, εἰλές μόνιμα στὴ σκέψη του τὰ προβλήματα τῆς Ἀκαδημίας καὶ τῆς ἐκπαίδευσης στὰ Ἐπτάνησα γενικότερα, ἕδιαίτερα τῆς ἐκπαίδευσης τοῦ ὄρθοδόξου κλήρου.¹⁰¹ Απευθύνεται στὸν Lord Viscount Goodrich ὁ ὅποιος, ὅπως τὸν ἔχει πληροφορήσει ὁ ἀρμοστὴς F. Adam, εἶναι ὑπεύθυνος γιὰ πολλὰ ποὺ σημαντικά θέματα τοῦ Ἰονίου Πανεπιστημίου. Πρόκειται νὰ τοῦ ἔκθέσει τοὺς λόγους ποὺ τοῦ ὑπαγο-

98. ΑΓΚ, K3.

99. Οἱ δύο αὐτοὶ γιατροὶ μαζὶ μὲ τὸν Πυλαρινὸν καὶ τὸν Μάτων ὑπογράφουν τὴν ἔκθεση τῆς νεκροτομῆς τοῦ Γκίλφορντ. Βλ. Α. Παπαδόπουλος, *Βιογραφικά*, σ. 149.

100. Εἶναι ἡ πρώτη φορὰ ποὺ ἔχουμε συγκεκριμένη πληροφορία γιὰ τὴν ἀσθένεια τοῦ Γκίλφορντ, καὶ μάλιστα ἀπὸ τὸν ἕδιο. Δὲν ἀναφέρει πουθενά γιὰ πτώση του ἀπὸ τὴν ἄμαξα (βλ. Α. Παπαδόπουλος Βρετός, *Βιογραφικά*, σ. 143). "Ισως γιατὶ δὲν ξταν αὐτὸ τὸ γεγονός ἡ κύρια αἰτία τῆς ταλαιπωρίας του.

ρεύουν τις διαφωνίες του γιά τὰ θέματα αύτά μὲ τὴν κυβέρνηση τῶν Ἰονίων Νήσων. Ἀναφέρεται στὴν τελευταίᾳ ἐπιχορήγηση στὸ Πανεπιστήμιο (₤ 18000-£ 3.900) ὃς τὸ τέλος Ἰανουαρίου 1828, μὲ τὴν ὁπία συμφώνησε. Πρότεινε νὰ ἐπιβληθεῖ στοὺς φοιτητὲς ἔνα μικρὸ ποσὸ γιὰ τὰ δίδακτρα, ποὺ δὲν θὰ συγκεντρώσει μεγάλο ποσὸ (₤ st. 325), ἀφετὸ δῆμως γιὰ τὸν μισθὸ δύο καθηγητῶν, and the want of two Professors may occasion the ruin of the University. Ἐλπίζει τὸν ἐπόμενο χρόνο νὰ αὔξηθεῖ στὶς £ 4.550. Ἐπισημαίνει τὴν σημασία τοῦ Πανεπιστημίου γιὰ τὴν Ἑλλάδα γενικότερα, καὶ ἀναφέρει τὶς ἀπόψεις του σχετικὰ μὲ τὶς συζητήσεις ποὺ ἔχουν προκύψει, ὅπως γιὰ τὸν μεγάλο ἀριθμὸ νομικῶν καὶ λατρῶν, δυσανάλογο γιὰ ἔνα τόσο μικρὸ κράτος, τὸ ὁποῖο χρειάζεται περισσότερο γεωπόνους, ἐμπόρους, μηχανικούς καὶ ναυτικούς.¹⁰¹ Ὁ Γκίλφορντ πιστεύει ὅτι αὐτοὶ οἱ ἐπιστήμονες θὰ εἶναι χρήσιμοι στὴν πατρίδα τους ὅταν ἐλευθερωθεῖ καὶ γίνει κράτος, γιατὶ θὰ ἀργήσει βέβαια νὰ συστηματοποιήσει ἔνα ἑκπαιδευτικὸ πρόγραμμα καὶ νὰ ἴδρυσει ἔνα πανεπιστήμιο. Παρακάτω ἀναφέρεται γενικὰ στὴν δργάνωση τοῦ Πανεπιστημίου καὶ ἀναφέρεται ἀναλυτικὰ στὴ Θεολογικὴ Σχολὴ καὶ τὸν καθηγητές. Ἐπιμένει στὶς προσπάθειές του γιὰ τὴν ἔξασφάλιση μορφωμένων καθηγητῶν τῆς θεολογίας, οἱ ὁποῖοι εἶναι ἀπαραίτητοι γιὰ τὴ μόρφωση τοῦ κλήρου, ποὺ τὸ μορφωτικὸ ἐπίπεδό του εἶναι χαμηλό, ἀλλὰ εἶναι ἀξιοθάμαστο τὸ ὅτι κάτω ἀπὸ τὴν τουρκικὴ καταπίεση καὶ τὴν βενετικὴ ἀποθάρρυνση διατηρήθηκε ἐπὶ τετρακόσια χρόνια ἔτσι ώστε νὰ εἶναι ἡ πιὸ ἀκμαία καὶ ἀνεξάρτητη Ἐκκλησία τῆς Εύρωπης. Ἀναφέρεται στὸν Θεόκλητο Φαρμακίδη, τὸν ὁποῖον ἐγνώρισε στὴ Βιέννη καὶ τὸν ἔστειλε στὴ Γοττίγη γιὰ νὰ διδαχθεῖ τὸν τρόπο ποὺ θὰ δργανώσει τὰ μαθήματά του τῆς θεολογίας στὸ Πανεπιστήμιο. Δίδαξε ἔνα χρόνο μὲ μεγάλη ἐπιτυχία, δυστυχῶς δῆμως ἔφυγε γιὰ τὴν ἐπαναστατημένη Ἑλλάδα,¹⁰² ὅπου ἐκδίδει ἐφημερί-

101. Βλ. καὶ Γ. Τυπάλδος, *Ιστορία*, σ. 19, 62.

102. Μὲ τὴν εὐκαιρία αὐτῆς θὰ ἤθελα νὰ ἀναφέρω ἄγνωστες ἀπὸ δὲλλη πηγὴ πληροφορίες σχετικὰ μὲ τοὺς πραγματικοὺς λόγους τῆς ἀναχώρησης τοῦ Φαρμακίδη ἀπὸ τὴν Κέρκυρα. Στὸ Ἀρχεῖο Γκίλφορντ τοῦ Maidstone, Kent, διασώζεται μιὰ σειρὰ ἐπιστολῶν ποὺ ἀντήλλαξαν ὁ Φαρμακίδης μὲ τὸν Γκίλφορντ στὸ διάστημα 30 Μαΐου-30 Ιουνίου 1825 καὶ ἀπὸ ὅπου προκύπτουν τὰ παραπάνω στοιχεῖα. Στὶς 18 Μαΐου 1825, ὁ Φαρμακίδης ἀπευθύνει ἐπιστολὴ στὸν Γκίλφορντ, σὲ ὄφος ἔντονο, καὶ ζητεῖ αὔξηση τοῦ μισθοῦ του ἀπὸ 60 σὲ 90 τάλιρα, γιατὶ ἔχει ἀνάγκη ἀλλὰ καὶ «ἐπειδὴ ἡ καθέδρα τῆς θεολογίας εἶναι ἡ πλέον ἐπίπονος καὶ ἐπικινδυνος καὶ ἐγὼ ἡξεύρω, πόσον πόνον καὶ πόσην προσοχὴν ἔπρεπε νὰ καταβάλω ἔφέτος γιὰ νὰ κάμω τὸ μάθημά μου καλὸν... καὶ ἐνδικάλιστα λαμβάνουσι καὶ ἀλλοι τὸν μισθὸν τοῦτον, πλὴν ὅπο διάφορα δινόματα καὶ δι' ἄλλους λόγους. Ἐὰν τὸ πρόβλημά μου θέλει φανῆ ἀδικον ...»

δα¹⁰³ ἐνῶ παράλληλα δίνει δείγματα τῆς γενναιότητός του καὶ σὲ πολεμικὲς ἐπιχειρήσεις. ’Αναφέρει τὸν Κωνσταντίνο Τυπάλδο (ποὺ διαδέχτηκε τὸν

παρακαλῶ νὰ θεωρήσῃτε τὸ παρόν μου καὶ ὡς ἀπόδειξιν τακτικῆς παραπτήσεως ἀπὸ τῆς θεολογικῆς μου καθέδρας). ’Ο Γκίλφορντ τοῦ ἀπαντᾶ αὐθημερὸν ὅτι ἡ Διοίκηση ἀποφάσισε νὰ μὴν παίρνει κανεὶς μισθὸ περισσότερο ἀπὸ 60 τάλιρα καὶ ἔτοι δὲν μπορεῖ νὰ προβάλει τέτοια ἀπαίτηση. ’Ο Φαρμακίδης ἀπαντᾶ ἀμέσως, τὴν ἵδια ἡμέρα, φωνερά ἐκνευρισμένος: «’Απὸ τῆς ἀπαντήσεώς σας βλέπω ὅτι δὲν ἐγκρίνετε τὸ αἰτημά μου περὶ τῆς αὐξήσεως τοῦ μασθοῦ καὶ ὡς λόγον φέρετε ὅτι ἡ Διοίκησις ἔκοψε τὴν πληρωμὴν τῶν ἀξιωματικῶν τῆς ’Ακαδημίας, καὶ ὅτι εἰς τὸ ἔξῆς δὲν θέλει ἔχει τις περισσότερον τῶν ἔξηκοντα ταλήρων μισθὸν. ’Εγὼ οὔτε ἀξιώματα ἔξητησα, οὔτε πληρωμὴν ἀξιώματος, ἀλλὰ μηνυάνον μισθὸν ἐνενήκοντα τάληρα, ὡς διδάσκαλος τῆς θεολογίας, καὶ ἀν τοῦτο δὲν γίνηται, ἐγὼ εἴμαι παρηγορός, καθὼς καὶ σᾶς ἔγραψα καὶ πρότερον καὶ εἰς ἀποφυγὴν πάσης ἀμφιβολίας ἐπαναλαμβάνω πάλιν τὸ αὐτὸν καὶ φροντίσατε νὰ εύρητε τῆς θεολογίας διδάσκαλον καὶ εἰς τοῦτο ἐμμένω καὶ εἰς περισσότεραν τῆς ἀποφάσεώς μου πίστωσιν, ἐγὼ δίδω τὴν παραίτησίν μου καὶ εἰς αὐτὴν τὴν σεβαστὴν Διοίκησιν, προσθέτων ἐνταυτῷ καὶ τοὺς λόγους, οἱ ὅποιοι μ' ἐκληνησαν εἰς τοῦτο». Τὴν ἐπομένη δὲ Γκίλφορντ μὲ σημειώματα τοῦ τὸν πληροφορεῖ ὅτι διαβιβάσει τὴν ἐπιστολήν του στὴ Βουλή, γιὰ νὰ λάβει τὰ ἀνήκοντα μέτρα. Τὴν ἵδια μέρα δὲ Φαρμακίδης στέλνει στὸν Γκίλφορντ πρόσθετες σημειώσεις φοβούμενος μὴ γένη καμία παρεξήγησις καὶ τὸν παρακαλεῖ νὰ τὶς στείλει καὶ αὐτὲς στὴ Βουλή. Στὶς 30 Ιουνίου ἐπανέρχεται δὲ Φαρμακίδης μὲ τὴν ἀναφορά του διορθωμένη κατὰ τὶς ὑποδείξεις τοῦ Καραντηγοῦ, ἐπειδὴ δὲν ἥπτον τακτικῶς ἐπιγεγραμμένη καὶ ἀφοῦ ζητάει συγγνώμη ἀπὸ τὸν Γκίλφορντ γιὰ τὴν ἐνόχληση, τὸν παρακαλεῖ νὰ τὴν διαβιβάσει. ’Απὸ τὸ παραπάνω ἀποκαλύπτεται δὲ πραγματικὸς λόγος τῆς ἀποχώρησης τοῦ Φαρμακίδη καὶ εἶναι ἀσφαλῶς βέβαιο πόσο αὐτὴ ἡ συμπεριφορά του θὰ ἐπικρανε τὸν Γκίλφορντ, δὲν διπούος ἔτρεφε γι' αὐτὸν ἰδιαίτερη ἐκτίμηση. Τὸν εἶχε στείλει μὲ ἔξοδά του στὴ Γοτίγγη: «πρὸς συστηματοποίησιν τῶν ἰδεῶν του καὶ πρὸς εὐρυτέραν ἀνάπτυξιν τῶν θεολογικῶν γνώσεών του», ὅπως ἀναφέρει σὲ ἔκθεσή του τὸν Μάρτιο τοῦ 1825. Στὴν ἔκθεσή του τοῦ Νοεμβρίου τοῦ 1825, ἀφοῦ τὸν ἐπανεῖ, καταλήγει: «Λυποῦμαι ἀληθῶς διὰ τὴν παραίτησιν τοῦ ιερέως Θεοκλήτου, διότι ἔνεκα ταύτης στερούμεθα τοῦ σπουδαίου μαθήματος τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἴστορίας». Βλ. Γ. Σαλβάνος-Β. Σαλβάνου, «Η ’Ιόνιος ’Ακαδημία», σ. 51. ’Απόδειξη τῆς μεγαλοψυχίας τοῦ Γκίλφορντ ἀσφαλῶς εἶναι τὸ ὅτι δὲν ἔξεφρασε ποτὲ δημόσια τὴν πικρία του γιὰ τὴν συμπεριφορὰ τοῦ Φαρμακίδη καὶ ἔτοι δὲν ἔγινε γνωστὸ τὸ γεγονός. Δὲν τὸ ἐγνωριζε φαίνεται οὔτε δ. Γ. Τυπάλδος, δὲν διπούος τὸν ἀναφέρει ὡς ἀποτυχημένο διδάσκαλο καὶ ὅτι «μήτε ἔχοντος τῆς διδασκαλίας του δὲν ἀφήκε» (*Iστορία*, σ. 35-36). Σχετικά μὲ τὴν ἀναχώρησή του περιορίζεται νὰ ἀναφέρει ὅτι κατὰ τὸ σχολικὸ ἔτος 1825-1826: «δὲ Φαρμακίδης, δὲ Πίκκολος καὶ δὲ Βέλφωρ ἔγιναν ἀφαντού», χωρὶς ἄλλο σχόλιο (*Iστορία*, σ. 43).

103. ”Οπως εἶναι γνωστό, δὲ Φαρμακίδης ἥταν ὁ ὑπεύθυνος συντάκτης δύο ἐλληνικῶν ἐφημερίδων: τῆς πρώτης ἐπιτυπητῆς ἐφημερίδας *Σάλπιξ* ἐλληνικὴ στὴν Καλαμάτα τὸν Αὔγουστο τοῦ 1821 καὶ τοῦ ἐπίσημου φύλλου τῆς Διοίκησης *Γενικὴ Ἐφημερίδης τῆς Ἑλλάδος* τὸ 1825. ’Απεχώρησε καὶ ἀπὸ τὶς δυὰς γιὰ λόγους ἀρχῆς. Βλ. Αἰκ. Κουμαριανοῦ, ‘Ο Τύπος στὸν ’Αγώνα, ’Αθήνα 1971, τόμ. Α, σ. κ', κα'.

Φαρμακίδη) γιατί τὸν ὅποῖν μιλάει μὲ μεγάλο ἐνθουσιασμό. Οἱ παραδόσεις του ἐπὶ δύο σχολικὰ ἔτη, γράφει, τῆς δογματικῆς καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας εἶναι πολὺ ὑψηλοῦ ἐπιπέδου. 'Ο Ἰδιος σχεδιάζει νὰ ἰδρύσει ἔνα 'Ινστιτοῦτο Κανονικοῦ Δικαίου, πολὺ ἀπαραίτητο τόσο γιὰ τὴν Ἑλληνικὴ ὅσο καὶ γιὰ τὴν Ρωσικὴ Ἐκκλησία. 'Ο Γκίλφορντ ἀναφέρει ἐπίσης ὅτι ἔχει στείλει ἔναν ἵκανότατο διάκονο ἀπὸ τὴ Θεσσαλία, γιὰ δύο χρόνια νὰ σπουδάσει στὴν Bologna καὶ ὄστερα στὸ σεμινάριο τοῦ "Ἐλληνα μητροπολίτη τῆς Οὐγγαρίας στὸ Carlowitz. Τὸν περιμένει τὸν προσεχὴ Νοέμβριο.¹⁰⁴ Παρακάτω ἀναφέρεται στὸ σχέδιο τῆς κυβέρνησης, σχετικὰ μὲ τὴν ἰδρυση τοῦ σεμιναρίου γιὰ τὴν ἐκπαίδευση τοῦ αἰλήρου, στὸ ὅποῖο οἱ ὑποψήφιοι αἰληρικοὶ θὰ στεγάζονται, θὰ διατρέφονται καὶ θὰ διδάσκονται ὅσα δὲν μαθαίνουν στὸ Πανεπιστήμιο. «Ποῖοι εἶναι αὐτοὶ οἱ αἰλάδοι τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ἐπιστήμης, δὲν γνωρίζω», παρατηρεῖ. Οἱ νέοι αἰληρικοὶ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ζοῦν κάτω ἀπὸ αὐστηρὸ περιορισμό. Καὶ σᾶς παρακαλῶ, γράφει, νὰ μὴν ὑποθέσετε ὅτι δὲν γινόταν διὰ τώρα ἡ ἀνάλογη ἀντιμετώπιση τῆς ἰδιόρυθμης κατάστασής των. Παρακάτω ἐκθέτει μὲ λεπτομέρειες πῶς εἶχε ὀργανώσει διὰ τώρα τὴν ἐκπαίδευση τῶν ἑκατὸν ὑποψηφίων αἰληρικῶν ποὺ εἶχε συγκεντρώσει ἡ κυβέρνηση στὴν Κέρκυρα.

'Η ἀναφορὰ διακόπτεται, δὲν ὀλοκληρώνεται. Θὰ μπορούσαμε νὰ ὑποθέσουμε ἡ ὅτι δὲν πρόφθασε ὁ Γκίλφορντ νὰ τὴν ὀλοκληρώσει, ἡ ὅτι ματαίωσε τὴν ὀλοκλήρωση καὶ τὴν ἀποστολή της ὅταν ἔλαβε, στὶς 4 Ὁκτωβρίου ἀπὸ τὸν A. Κάλβο, τὴ δημοσιευμένη πλέον Νομοθετικὴ Πράξη τῆς κυβέρνησης γιὰ τὴν ἰδρυση τοῦ Σεμιναρίου.

Σχετικὰ μὲ τὴ διαθήκη τοῦ Γκίλφορντ ἀπὸ τὴν ἀλληλογραφία του καὶ

104. Δὲν ἀναφέρει τὸ ὄνομα τοῦ διαικόνου. Εἶναι πολὺ πιθανὸ νὰ πρόκειται γιὰ τὸν Ἱεροδιάκονο καὶ Δανιήλ ἀπὸ τὴν ἐπαρχία τῆς Δημητριάδος τῆς Θεσσαλίας, ποὺ ὁ Μητροπολίτης Οὐγγαροβλαχίας Ἰγνάτιος, σὲ αὐτόγραφη ἐπιστολή του τῆς 8/20 Σεπτεμβρίου 1825 ἀπὸ τὴν Πίζα, συνιστᾷ θερμὰ στὸν Γκίλφορντ: «σᾶς προσθέτω ὅτι ἔχει καὶ παιδείαν Ἑλληνικὴν καὶ νοὸς εὐφύταν, ὥστε ἐὰν τῷ προμηθεύσῃτε τὰ μέσα νὰ σπουδάσῃ τακτικῶς εἰς τὴν Εὐρώπην, θέλει εὐδοκιμήσει εἰς δ, τι ζθελεν ἐνασχοληθῆ». 'Η ἐπιστολὴ διασώζεται στὸ 'Αρχεῖο τοῦ Γκίλφορντ στὸ Maidstone, Kent. 'Ο Ἰγνάτιος γράφει στὸν Γκίλφορντ στὸ Ἄδιο γράμμα: «Οἱ φιλέλληνες συμπατριῶτες σας, Μιλόρδ, ἔκαμαν καὶ κάμνουν πολλάς θυσίας διὰ τὴν ἀνεξάρτησίαν τῆς Ἑλλάδος. 'Η αὐθεντία σας προσπαθεῖτε νὰ εἰσάξετε τὰ φῶτα εἰς ταύτην τὴν κλασικὴν γῆν γιὰ νὰ εὐρεθῆ εἰς τὸν αὐτὸν καιρὸν ἀνεξάρτητος καὶ οἱ κάτοικοι τῆς μὲ τὰς ἀναγκαῖας γράσεις διὰ νὰ διοικηθῶσι μόνοι των καὶ νὰ διατηρήσωσιν δ, τι δι' ὅπλων ζθελον ἀποκτήσει. Ζῆθι, εἰς πολλοὺς χρόνους, εὐεργετικὲ ἀνερ! ἡ Ἑλλάς θέλει σᾶς εἶναι εὐγνώμων καὶ τώρα καὶ εἰς τοὺς μετέπειτα αἰῶνας. 'Ο φίλος καὶ εὐχέτης σας μητροπολίτης Ἰγνάτιος».

ἀπὸ ἄλλες πηγές τοῦ Ἀρχείου του ἔχουμε τὶς ἀκόλουθες πληροφορίες. Ὁ Γκίλφορντ εἶχε συντάξει στὴν Κέρκυρα, τὸ 1826, κωδίκελλο στὸν ὅποιο ἦταν μάρτυρες δὲ Ἀγγλος τοῦ Γκίλφορντ Hartshorne καὶ δὲ ἐπίσης παλαιὸς φύλος του Γεώργιος Φορέστης ἀπὸ τὸν ὅποιον ἔχουμε καὶ τὴν πληροφορία.¹⁰⁵ Ὁ Ρόκκος Πυλαρινός, γιατρὸς καὶ γραμματέας του τὸ τελευταῖο διάστημα τῆς ζωῆς του, μᾶς πληροφορεῖ δὲ τὸ Γκίλφορντ εἶχε στὴν Κέρκυρα: a paper in the form of Will, ὅπου ἦταν μάρτυρες δὲ Καραντηνὸς καὶ δὲ Φωκὰς ἀλλά, ὅπως τοῦ εἴπει Lusignan, ἔσκισε αὐτὴ τὴ διαθήκη τὸν Αὔγουστο ὅταν γύριζαν στὴν Ἀγγλία.¹⁰⁶

Κατὰ τὴν ἐπιστροφή του στὸ Λονδίνο ἀπὸ τὸ Spa (13 Αὔγουστου 1827), δὲ Lusignan μεταφέρει ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Bateman, δὲ ὅποιος εἶχε στείλει στὸν Γκίλφορντ, μὲ τὸν ἴδιο τὸν Lusignan, σχέδιο τῆς διαθήκης ποὺ ἐσκόπευε ἐκεῖνος νὰ συντάξει. Ὁ Γκίλφορντ τοῦ ἀπαντάει δὲ τοὺς μετὰ τὴν πώληση τοῦ σπιτιοῦ της Saint James Place 24, καὶ ἄλλα γεγονότα, ἐπιθυμεῖ νὰ ἐπιφέρει κάποιες ἀλλαγές καὶ τοῦ ἐκθέτει τὶς προθέσεις του. Στὸ τέλος τοῦ γράφει: «Of my assets at Corfu, I shall probably dispose by Codicil, and charge them as I may think proper». Τὸν παρακαλεῖ νὰ ἔτοιμάσει νέο σχέδιο σύμφωνα μὲ τὶς ἐπιθυμίες του καὶ νὰ τοῦ τὸ στείλει μὲ τὸν Lusignan.¹⁰⁷ Ὁ Lusignan ἐπρόκειτο νὰ ἐπιστρέψει στὸ Spa καὶ νὰ τὸν συνοδέψει, μαζὶ μὲ τὸν Ἀσώπιο ποὺ θὰ συναντοῦσαν στὸ Παρίσι, στὸ ταξίδι πρὸς τὴν Κέρκυρα. Στὶς 17 Αὔγουστου, δὲ Lusignan γράφει¹⁰⁸ στὸν Γκίλφορντ ὅτι συνάντησε τὸν ἔνα ἀπὸ τοὺς πληρεζουσίους του, τὸν A. Milne, δὲ ὅποιος ἔδωσε στὸν Lusignan νὰ τοῦ διαβιβάσει γραπτὲς ὁδηγίες γιὰ τὸν τρόπο ποὺ ἐνόμιζε δὲ τι ἔπρεπε νὰ συντάξει δὲ Γκίλ-

105. ΑΓΚ, Φ VIII, 1828, 23 Μαΐου. Πρακτικὰ ἐπιτροπῆς συσταθείσης γιὰ τὴν ἔξέταση τῶν συνθηκῶν παράδοσης τῶν καταλόπων τοῦ Γκίλφορντ στὴν Κέρκυρα. Ὁ Φορέστης κατέθεται ὡς μάρτυρας.

106. "Ο.π., ὅπου κατέθεσε καὶ δὲ Ρόκος Πυλαρινός.

107. ΑΓΚΦ, Φ VII, 45.

108. ΑΓΚ, Φ VII, 52. Εἶναι γνωστὸς δὲ στενὸς φιλικὸς δεσμὸς τοῦ Γκίλφορντ μὲ τὸν Lusignan, ποὺ ζῦσε κοντά του στὸ Παλαιὸν Παλάτι. Τὸν τελευταῖο καιρὸ δὲ Lusignan εἶχε σοβαρὸ πρόβλημα μὲ τὴν ύγεια του, ὅπως προκύπτει ἀπὸ ἐπιστολὴ τοῦ Γκίλφορντ ἔπαιρνε ὅπιο, καὶ γι' αὐτὸν εἶχε ἀφήσει τὴν Κέρκυρα τὸν περασμένο Ἀπρίλιο (1827) σὲ κακὴ ψυχολογικὴ κατάσταση. Ὁ Γκίλφορντ τοῦ εἶχε δώσει τότε τὸ ποσὸ τῶν 1000 λιρῶν (βλ. B. Μπόμπου Σταμάτη, «Ἀνέκδοτα γράμματα», σ. 72). Στὸ γράμμα αὐτὸν ἐκφράζει στὸν Γκίλφορντ μὲ πολὺ θερμὸ τρόπο τὴν ἀφοσίωση καὶ τὴν εὐγνωμοσύνη του γιατὶ, ὅπως εἶδε στὸ σχέδιο τῆς διαθήκης ποὺ μετέφερε στὸν Bateman, τοῦ ἀφῆσε ἐπίδομα 200 λιρῶν γιὰ ὅλη του τὴ ζωή. Ὁ Γκίλφορντ εἶχε θυμηθεῖ στὴ διαθήκη του καὶ τὴ μητέρα τοῦ Lusignan.

φορντ τη διαθήκη του. Τὸ γράμμα αὐτό, ὅπως σημειώνεται ἀπὸ τὸν παραλήπτη, ἐλήφθη στὸ Λονδίνο στὶς 4 Σεπτεμβρίου.¹⁰⁹

Στὸ Ἀρχεῖο Γκίλφορντ Κέρκυρας διασώζονται τρία ἐπίσημα ἀντίγραφα τῆς διαθήκης τοῦ Γκίλφορντ καὶ τῶν δύο κωδικέλλων ποὺ τὴν συμπληρώνουν (T3, T4, T5), καθὼς ἐπίσης καὶ σγέδια δύο κωδικέλλων μὲ διαφορετικὸ περιεχόμενο (T2 καὶ T6).¹¹⁰ Ἀπὸ τὰ ἔγγραφα αὐτὰ προκύπτουν τὰ ἀκόλουθα σχετικά στοιχεῖα:¹¹¹

‘Ο Γκίλφορντ συνέταξε τὴ διαθήκη του στὶς 25 Σεπτεμβρίου,¹¹² ὅπου ὁρίζει αληρονόμο του τὸν George Augustus Frederic Charles Earl of Sheffield, γιὸ τῆς ἀδελφῆς του Anne (1764-1832), τρίτης συζύγου τοῦ λόρδου Sheffield. Στὸ σπίτι τους στὸ Λονδίνο (20 Portland Place) φύλοξενήθηκε ἄρρωστος καὶ ἐκεῖ πέθανε, γιατὶ, ὅπως εἶναι γνωστό, εἶχε πρὸν ἀπὸ λίγο καιρὸ πουλήσει τὸ δικό του (42 Saint James Place).¹¹³ Ἐκτελεστὲς τῆς διαθήκης του ὁρίζει τοὺς William Boyd καὶ Alexander Milne, ὅς τώρα ἐπιτρόπους του. Ἀφήνει καὶ σ' αὐτοὺς κληροδότημα 1000 λιρῶν στὸν καθένα. Στὴ χήρα μητέρα τοῦ γραμματέα του James Lusignan, στὴ χήρα τοῦ Porteus Smith, στὸν παλιὸν ὑπηρέτη του Frederic Daly καὶ στὸ ζωγράφο John Pennington ἀφήνει ἵσσιες ἐτήσιες συντάξεις. Μάρτυρες ὑπογράψουν οἱ Michael William Lusignan (μᾶλλον ἀδελφὸς τοῦ James) καὶ ὁ Henry Bateman.

Μία ἑβδομάδα ἀργότερα (στὶς 2 Οκτωβρίου), συντάσσει πρώτη ἐπιδιαθήκη (κωδικέλλο). Ἀφήνει ἔνα κεφάλαιο 6000 λιρῶν ἀπὸ τοὺς τόκους

109. ΑΓΚ, Φ VII, 52.

110. ΑΓΚ, Τ 2-6. Στὸν ἴδιο φάκελο ὑπάρχει ἀντίγραφο τῆς διαθήκης καὶ τοῦ Αόρδου North, πατέρα τοῦ Γκίλφορντ.

111. Ο Γκίλφορντ δὲν ἀκολούθησε στὴ σύνταξη τῆς Διαθήκης τὶς ὁδηγίες ποὺ τὸν ἔγραφε ὁ Milnes στὸ γράμμα τοῦ Lusignan (ποὺ ἔλαβε βέβαια πολὺ ἀργότερα: 4 Οκτωβρίου στὸ Λονδίνο), σχετικὰ μὲ τὰ κληροδοτήματα τὰ ὅποια ἐπρεπε κατὰ τὴ γνώμη του νὰ περιλάβει σὲ κωδικέλλο, ὥστε δὲν διλατᾶς γνώμη νὰ μὴ χρειαστεῖ νὰ ἀλλάξει τὴ διαθήκη. Φαίνεται ὅτι κατέληξε σ' αὐτὴ τὴ διατύπωση ὑστερα ἀπὸ τὴν ἀμεση ἐπικοινωνία μὲ τοὺς συμβούλους του στὸ Λονδίνο.

112. Ἀφορμὴ σ' αὐτὴ τὴν ἀπόφαση τοῦ ἔδωσε ἀσφαλῶς ἡ ἔκφυκὴ ἐπιδείνωση τῆς ὑγείας του. Βλ. ΑΓΚ, Φ VIII, 33. Τὴν ὑπόθεση αὐτὴ ἐνισχύει τὸ γεγονός ὅτι στὶς 22 Σεπτεμβρίου 1827, δύο μόλις ἡμέρες ἐνωρίτερα, ἔγραφε στὸν οἰκονόμο του στὴν Κέρκυρα François Guibert (Κέρκυρα, Ἀρχεῖο Γκίλφορντ Ἀναγνωστικῆς Ἐταιρείας, K3) νὰ ἔλθει νὰ τὸν προϋπαντήσει στὴν Ancona, ὅπου θὰ ἐφθανε συνοδευόμενος ἀπὸ τὴν ἀδελφὴν του. Πρβλ. καὶ τὰ δύο γράφει ὁ Γ. Τυπάλδος-Ιακωβάτος σχετικὰ (δ.π. σ. 60), ὅταν ἀναφέρεται στὸ θάνατο τοῦ Γκίλφορντ: «Δύο μέρες πρὸν πέθανει ἔλεγε νὰ κινήσει διὰ Κορφούς καὶ πάς ἔδω βρίσκει τὴν ὑγεία του».

113. Βλ. E. Glasgow, «Lord Guilford», σ. 16.

τοῦ ὅποίου θὰ παιρνεῖ ἡ ἀδελφή του Charlotte Lindsay ἵστορια σύνταξη. Μετὰ τὸ θάνατό της θὰ περνάει τὸ κεφάλαιο στὴν περιουσία τῆς ἀνεψιᾶς του Lady Ann Frederica Catherine Legge Noro. Μάρτυρες τοῦ κωδικελλου: ὁ γιατρὸς John Armstrong καὶ ὁ Robert Simpson, butler τῆς κόμισσας Sheffield.

Μετὰ ἀπὸ ἔνδεκα ἡμέρες, στὶς 13 Ὁκτωβρίου,¹¹⁴ μία μόλις ἡμέρα πρὶν ἀπὸ τὸ θάνατό του, συντάσσει καὶ δεύτερη ἐπιδιαθήκη (κωδίκελλο). Κληροδοτεῖ στὸν James Lusignan, ἰδιωτικὸ γραμματέα του ὅπως τὸν ἀποκαλεῖ, τὸ ποσὸ τῶν 1000 λιρῶν,¹¹⁵ στὸν "Ἐλληνα γιατρὸ του Ρόχο Πυλαρινό, ποὺ τὸν συνόδευε: «in testimony of great and affectionate kindness to me», τὸ ποσὸ τῶν 600 λιρῶν. Στὸ βιβλιοθηκάριό του τοῦ Λονδίνου, Richard Robertson, 500 λίρες. Θὰ θυμηθεῖ ἐπίσης τὸν "Ἐλληνα ὑπηρέτη του Γιάννη Κατζιώτη καὶ θὰ τοῦ ἀφήσει 150 λίρες καθὼς καὶ τὸν ὑπηρέτη τοῦ γραμματέα του Λουζινιάν, θὰ τοῦ ἀφήσει 50 λίρες. Στὸ φίλο του καὶ γιατρὸ του Dr. Henry Holland χαρίζει ἕνα βιβλίο τῆς ἐπιλογῆς του ἀπὸ τὴ βιβλιοθήκη του τῆς Κέρκυρας ἢ τοῦ Λονδίνου. Ἀκολουθεῖ ἡ παράγραφος ποὺ ἔχρινε τὴν τύχη τῆς βιβλιοθήκης:

«And in case the Ionian Republic shall endow the Ionian University with the sum of three thousand five hundred pounds per annum, I give and bequeath to the said University all my books, manuscripts, philosophical, mathematical and other scientific instruments, medals and sulphurs of medals now in the Island of Corfu or on the way to that Island, on condition that the Governors Managers and other Superiors of that University allow to each student thereof now receiving pension from me for the period of four years from my decease a stipend or pension equal in amount to one half of the stipend allowed by me at my decease. And I give and bequeath to each of the students now receiving stipends from me for the said period of four years after my decease a sum not exceeding one other half of the said pensions now allowed by me». Τελειώνει ἀφήνοντας στὸν μάγειρό του 100 λίρες καὶ στὶς ἀδελφές του: Lady Charlotte Lindsay ἵστοριο ἐτήσιο ἐπίδομα 1000 λιρῶν καὶ στὴν Ann Countess Dowager of Sheffield τὸ ποσὸ τῶν 1000 λιρῶν. Μάρτυρες οἱ ἕδιοι ποὺ ὑπέγραψαν τὸν προηγούμενο κωδίκελλο.

114. Ὁ Γκίλφορντ ἔχει λάβει στὶς 4 Ὁκτωβρίου τὸ γράμμα τοῦ Κάλβου μὲ δημοσιευμένη τὴν Πράξη τῆς Γερουσίας (11/23 Ἰουνίου 1827), καὶ εἶναι φυσικὸ νὰ εἴναι δυσαρεστημένος μὲ τὰ ὅσα διάβασε ἐκεῖ σχετικὰ μὲ τὸ Σεμινάριο.

115. Βλ. B. Μπόμπου Σταμάτη, «Ἀνέκδοτα γράμματα», δ.π., σ. 72.

Τὸ περιεχόμενο τοῦ κωδίκελλου μᾶς ἦταν γνωστὸ ἀπὸ τὴν μετάφραση ποὺ παραθέτει ὁ Α. Παπαδόπουλος Βρετός.¹¹⁶ Δὲν γνωρίζαμε ὅτι αὐτὸς ἦταν ὁ δεύτερος κωδίκελλος, οὗτε ὅτι ἡ κυρίως διαθήκη εἶχε συνταχθεῖ στὶς 25 Σεπτεμβρίου καὶ ὁ πρῶτος κωδίκελλος στὶς 2 Οκτωβρίου. Στὰ κείμενα αὐτὰ δὲν ὑπάρχει καμία ἀναφορὰ στὴν Ἀκαδημία.

Στὸ Ἀρχεῖο τοῦ Γκίλφορντ τῆς Ἀναγνωστικῆς Ἐταιρείας τῆς Κέρκυρας, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ἀντίγραφα τῆς ἐπίσημης διαθήκης καὶ τῶν δύο κωδίκελλων (Τ/3, Τ/4, Τ/5), ὑπάρχουν στὸν ἴδιο φάκελο καὶ ἄλλα δύο ἀντίγραφα κωδίκελλων (Τ/2 καὶ Τ/6), μὲ διαφορετικὸ περιεχόμενο, ὅπου δὲν ἔχει συμπληρωθεῖ ἡ ἡμερομηνία, ἐνῶ ὑπάρχει στὴ θέση τῆς ὑπογραφῆς τὸ ὄνομα τοῦ Γκίλφορντ, δηλώνεται ἡ θέση τῆς σφραγίδας, καὶ στὸν κωδίκελλο Τ/6 δυσανάγνωστα ἵσως δύναματα τῶν μαρτύρων. Ἀναφέρονται καὶ οἱ δύο αὐτοὶ κωδίκελλοι στὸ ἴδιο θέμα. Ὁ πρῶτος (Τ/2): «This is a Codicil to the last Will and Testament of me Frederic Earl of Guilford», ἀναφέρεται σ' ἓνα ποσὸ 4000 λιρῶν, ποὺ ἔχει δανείσει ὁ Γκίλφορντ στὸν ἀνεψιό του Sheffield μὲ ἔξασφάλιση ὑποθήκης στὴν περιουσία τοῦ τελευταίου στὴν κομητεία τοῦ Sussex. Τοὺς τόκους αὐτοῦ τοῦ ποσοῦ, μὲ διάφορες οἰκονομικές ρυθμίσεις, παραχωρεῖ στὴν ἀδελφή του Lady Charlotte Lindsay καὶ μετὰ τὸ θάνατό της στὴν ἀνεψιά του Lady Anne Frederica Catherine Holroyd, κόρη τῆς ἀδελφῆς μου Κόμισσας τοῦ Sheffield. Ἡ τελευταία παράγραφος ἀφορᾷ τὴν Ἀκαδημία καὶ τὴν Βιβλιοθήκη καὶ εἶναι ἡ ἀκόλουθη: «I Give and Bequeath the Manuscripts and printed Books which at the time of my decease shall be in the Island of Corfu to the Ionian University in that Island on condition that the Governors Managers or Superiors of the said University do allow to each Student thereof not exceeding the Number of fifty who shall have attained the Degree of Philologean or Under Graduate for the period of four years from my Decease a Stipend or Provision equal in amount to the Stipend or Provision allowed by me at my decease not exceeding in the whole amount four hundred Spanish Dollars per Month. And it is my Will and I hereby direct that such allowance stipend or Provision shall be confined to those undergraduates or Philologeans who shall be in or have attained that degree before or at my decease and shall in no case exceed or be extended beyond the period of four years to be reckoned from the time that such degree shall have been taken or acquired. I give and bequeath

116. "O.π., σ. 175-177.

unto the said Ionian University all my Mathematical Instruments and all my other Instuments of Science Medals and Sulphors of Medals not disposed of by me in my life time and which at my decease shall be in the said Island or on the way or passage there. And in all other respects I hereby ratify and confirm my said Will».

‘Ο δεύτερος (Τ/6) είναι: «further Codicil to the last Will and Testament of me Frederic Carl of Guilford. I hereby rewoke so much of my former Codicil». Αναφέρεται όλονταρη τὸ περιεχόμενό του σὲ διαφορετική ρύθμιση τοῦ κληροδοτήματος τῶν τόκων τοῦ δανείου τῶν 4.000 λιρῶν ποὺ ἀνέφερε στὸν προηγούμενο κωδίκελλο (Τ/2). Τὸ κληροδοτεῖ στὴν ἀδελφή του καὶ μετὰ τὸ θάνατό της παραχωρεῖ τὸ κεφάλαιο στὴν ἀνεψιά του.

Οἱ δύο παραπάνω κωδίκελλοι (Τ/2 καὶ Τ/6) δὲν φαίνεται νὰ ἀποτέλεσαν ποτὲ ἐπίσημα ἔγγραφα. Τὸ πιθανότερο είναι ὅτι πρόκειται γιὰ σχέδια ποὺ ἀντικατεστάθησαν ἀπὸ τοὺς ἄλλους δύο κωδίκελους ποὺ ἀναφέραμε. Τὴν ἀποψῆ αὐτὴ ἐνισχύει τὸ γεγονὸς ὅτι στὴν ἐπίσημη διαθήκη δὲν ἀναφέρεται καθόλου τὸ δάνειο τοῦ Sheffield. Στὸ γράμμα πρὸς τὸν Bate-man (13 Αὐγούστου 1827) ὁ Γκίλφορντ ἔχει ἀποφασίσει νὰ κάμει διαφορετική ρύθμιση: «As I intend to raise the sum now lent to Lord Sheffield and place under Trustees for the benefit of Lady Charlott... from £ 4000 to £ 6000. I shall make it over to the Trustees by Deed and not mention it in my Will». Αὕτη τὸ στοιχεῖο, νομίζω, ἀποτελεῖ τὸν terminum ante quem γιὰ τὸ σχέδιο αὐτὸν τῆς διαθήκης.

Τὰ ἐπίσημα κείμενα τῆς διαθήκης φαίνεται ὅτι τὰ παραδίδουν τὰ τρία ἀντίγραφα (Τ/3, Τ/4, Τ/5) τοῦ Ἀρχείου τῆς Κέρκυρας, ποὺ συμπίπτουν κατὰ τὸ περιεχόμενο καὶ τὰ ὅποια ἔχουν ἡμερομηνίες καὶ ὑπογραφές μαρτύρων. Στὸ ἔξωτερικὸ φύλλο του Τ/4 ἀναγράφεται: Copy, Probate of the Will and two Codicils of the Right Honorable Frederic Earl of Guilford deceased. Dated 1st December 1827. "Αλλωστε τὸ ὅτι ὁ A. Παπαδόπουλος Βρετός ἀπὸ τὴν ἐπίσημη Ὑπηρεσία τοῦ Λονδίνου¹¹⁷ ἔλαβε ἀντίγραφο τοῦ κωδίκελλου ποὺ δημοσίευσε καὶ αὐτὸς συμπίπτει μὲ τὸν δεύτερο κωδίκελλο τῶν παραπάνω ἀντιγράφων ἐπιβεβαιώνει αὐτὴ τὴ θέση. 'Η παραξη τῶν σχεδίων τῶν κωδίκελλων (Τ/2 καὶ Τ/6) μᾶς ἐνδιαφέρουν γιὰ τοὺς παρακάτω λόγους. 'Η παράγραφος γιὰ τὴν Ἀκαδημία,

117. "O.p., σ. 173: 'Απόσπασμα «ἐκ τοῦ Καταστήκου τοῦ Προνομιακοῦ δικαστηρίου, τῆς Καντορβέρης, Prerogative Court of Canterbury, ἥγουν τοῦ Δικαστηρίου περὶ τῆς ἔξετάσεως τῶν νομίμων Διαθηκῶν».

ποὺ περιέχεται ἐδῶ, στὸν πρῶτο ἀνεπίσημο κωδίκελλο (Τ/2), δὲν συμπίπτει ἀπόλυτα μὲ ὅσα ἀναφέρονται στὸν κωδίκελλο τῆς ἐπίσημης διαθήκης. 'Ο δρος περιορίζεται στὶς ὑποτροφίες τῶν 50 φοιτητῶν, ποὺ δὲν πρέπει νὰ ἔπειρνοῦν τὸ ποσὸν τῶν 400 ταλίρων τὸ χρόνο. 'Ενδη στὸν δεύτερο κωδίκελλο, τῆς ἐπίσημης διαθήκης, οἱ δροι γίνονται βαρύτεροι μὲ τὴν προσθήκη τοῦ δρου τῆς ἔτήσιας ἐπιχορήγησης τῆς 'Ακαδημίας μὲ τὸ ποσὸ τῶν 3.500 λιρῶν. Αὐτὸ τὸ στοιχεῖο ἀποκαλύπτει τὸν προβληματισμό του καὶ ἵσως κάποιες ψυχολογικὲς πιέσεις ποὺ ὑπέστη τὶς τελευταῖς ἡμέρες τῆς ζωῆς του. "Ισως θὰ μπορούσαμε νὰ ὑποθέσουμε ὅτι σ' αὐτὲς τὶς πιέσεις καὶ στὴν ἔντονη δυσαρέσκειά του μὲ τὴν κυβέρνηση τοῦ κράτους τῶν Ιονίων Νήσων, ἡ ὁποίᾳ ἀθέτησε τὶς ὑποσχέσεις ποὺ τοῦ εἶχαν δοθεῖ,¹¹⁸ πρέπει νὰ ἀποδώσουμε τὴν διατύπωση τῶν δρων τοῦ κωδίκελλου ἡ ἐκπλήρωση τῶν ὁποίων ἦταν πολὺ ἀμφίβολη, ὕστερα μάλιστα ἀπὸ τὶς τελευταῖς ἀποφάσεις τῆς κυβέρνησης." Αλλωστε εἶναι γνωστὴ ἡ δυσφορία τῆς οἰκογένειας τοῦ Γκίλφορντ καὶ ἡ διαφωνία της μὲ τὰ ἔξοδα καὶ τὶς θυσίες του γιὰ τοὺς "Ἐλληνες καὶ τὸ σκοπὸ τῆς ζωῆς του, τὴν 'Ακαδημία.¹¹⁹

Στὸ 'Αρχεῖο Γκίλφορντ τῆς Κέρκυρας¹²⁰ ἔχει διασωθεῖ μιὰ σειρὰ ἐγγράφων ποὺ μᾶς πληροφοροῦν γιὰ ἔνα γεγονὸς ἀγγωστο ἀπὸ ἄλλη πηγὴ καὶ ποὺ ἐνισχύουν τὴν ἀποψή ὅτι ἡ οἰκογένεια τοῦ Γκίλφορντ καὶ οἱ "Αγγλοι γενικότερα ἦταν δυσμενῶς διατεθειμένοι πρὸς τὸν κύκλο τῆς 'Ακαδημίας, ἀφοῦ δὲν συμφωνοῦσαν μὲ τὶς θυσίες τοῦ Γκίλφορντ καὶ τὴν ἀφο-

118. Θὰ τὸν εἶχαν λυπήσει ἀσφαλῶς καὶ τὰ νέα ἀπὸ τὴν Κέρκυρα, τὰ περισσότερα δυσάρεστα: παρεξηγήσεις ἀνάμεσα στὸν ἔφορο καὶ τὴν ἐπιτροπὴν βιβλιοθήκης μὲ τὸν Α. Παπαδόπουλο, τὰ μάρμαρα καὶ τὰ χειρόγραφα ποὺ δὲν εἶχαν φθάσει ἀκόμη. 'Η μόνη εὐχάριστη πληροφορία εἰναι ἀπὸ τὸ γράμμα τοῦ Σακελλαρόπουλου (βλ. παραπάνω) ὃπου τοῦ γράφει σχετικά μὲ τοὺς φοιτητὲς (τὰ παιδιά του, ὅπως τοὺς ἀποκαλοῦνται πάντοτε): «Χαίρω πολὺ ὅτι τὸ πλειότερον μέρος τῶν Φιλολόγων μας, τώρα εἰς τὰς διακοπὰς τῶν μαθημάτων, σπανίως φαίνονται εἰς τοὺς δρόμους καὶ διλίγον εἰς τοὺς περιπάτους. 'Εκ τούτου ἔχω δίκιον νὰ συμπεράνω τὴν εὐταξίαν καὶ ἐπιμέλειάν τους. Πᾶσα ἡ Νεολαία τῆς 'Ακαδημίας, οἱ Διδάσκαλοι, ὅλοι ὅσοι εὐχόμεθα μὲ θερμότητα ὑπὲρ τῆς τιμίας ζωῆς τοῦ 'Αρχοντος καὶ εὐεργέτου μας εἴμεθα ἀνυπόμονοι νὰ Σᾶς ἀπολούσωμεν ἐντελῶς ὑγιαίνοντα καὶ ἄκρως εὐθυμοῦντα. Είθε!!!».

119. 'Αντίθετα, ὅπως παρατηρεῖ ὁ F. H. Marshall (δ.π., σ. 47), ἄλλοι γνωστοὶ "Αγγλοι φίλοι του: men of high character and proved success in action, such as Sir Sidney Smith, Sir James Napier and Captain Robert Spencer set a high value upon him and his efforts in the cause of Greek education. «Few men» says Napier, «could have been found more capable of arranging the details of a University than Lord Guilford».

120. Κέρκυρα, 'Αναγνωστικὴ 'Εταιρεία, 'Αρχεῖο Γκίλφορντ, Φ. VIII, 61, 99. 1-28. 'Η ἡμερομηνία εἶναι: 28 Μαΐου-Ιούνιος 1828.

σίωσή του σ' αύτό το έργο. Πρόκειται για τὰ πρακτικὰ ἐπιτροπῆς συσταθείσης μὲ ἐντολὴ τοῦ ἀρμοστῆ μὲ σκοπὸ τὴν ἔρευνα τῶν συνθηκῶν τῆς διαδικασίας φύλαξης καὶ παράδοσης τῶν ὑπαρχόντων τοῦ Γκίλφορντ (28 Μαΐου - 7 Ιουνίου 1828). Ἡ ἐπιτροπὴ ἀποτελεῖτο ἀπὸ τὸν ἐπικεφαλῆς τοῦ Στρατοῦ Major General Woodford, τὸν ἐπικεφαλῆς τῆς ἀστυνομίας Colonel Carey καὶ τὸν γραμματέα τῆς Βουλῆς E. S. Baynes. Ὁ γραμματέας τῆς Γερουσίας John Craufurt, ἐπίτροπος τοῦ κληρονόμου τοῦ Γκίλφορντ λόρδου Sheffield, σὲ ἐπιστολή του, τῆς 19 Μαΐου 1828, πρὸς τὸν ἀρμοστὴ Adam ἀναφέρει ὅτι, ὅταν πῆγε στὸ Παλαιὸ Παλάτι, ὃπου κατοικοῦσε ὁ Γκίλφορντ, μὲ τὸν σκοπὸ νὰ ἀποσφραγίσει καὶ νὰ παραλάβει τὰ ὑπάρχοντά του, παρατήρησε ὅτι ἔνα ντουλάπι ὃπου φυλασσόταν τὸ προσωπικὸ κινητὸ «γραφεῖο» του εἶχε ἀνοιχτεῖ καὶ τὸ περιεχόμενο ἦταν ἀκατάστατο. Αὐτὴ ἡ κατηγορία ἔγινε ἡ ἀφορμὴ τῆς σύστασης τῆς ἐπιτροπῆς καὶ τῆς ἀνάκρισης ὃπου ἐκλήθησαν καὶ κατέθεσαν 8 μάρτυρες τοῦ στενοῦ περιβάλλοντος τοῦ Γκίλφορντ, μεταξὺ αὐτῶν, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν A. Παπαδόπουλο Βρετό,¹²¹ ὁ Γεώργιος Φορέστης, φίλος τοῦ Γκίλφορντ, καὶ ὁ γιατρὸς του καὶ γραμματέας του, ὃς τὸ τέλος τῆς ζωῆς του,¹²² Ρόκκος Πυλαρινός. Ἐπισημαίνω δύο σημεῖα τῶν καταθέσεων τῶν δύο τελευταίων, ποὺ παρουσιάζουν ἐνδιαφέρον γιὰ τὸ σημεῖο ὃπου βρίσκεται ἡ ἔρευνα. Ὁ Φορέστης ἀναφέρει ὅτι ὁ Γκίλφορντ εἶχε συντάξει τὸ 1826, στὴν Κέρκυρα, κωδίκελλο τῆς διαθήκης του στὴν ὃποια ἦταν μάρτυρας ὁ Ἰδιος καὶ ὁ "Ἀγγλος φίλος του Hartshorn".¹²³ Ὁ Ρόκκος Πυλαρινός ἀναφέρει ἐπίσης ὅτι ὁ Γκίλφορντ εἶχε συντάξει κωδίκελλο στὴν Κέρκυρα (δὲν ἀναφέρει χρονολογία) μὲ μάρτυρες τὸν Καραντηνὸ καὶ τὸν Φωκά. Καὶ συμπληρώνει ὅτι, ὅπως τὸν πληροφόρησε ὁ Lusignan, τὸν ἔσκισε (torn up) ὁ Γκίλφορντ στὸ Spa,¹²⁴ ὅταν ξεκίνησαν τὸν Αὔγουστο γιὰ τὴν Ἀγ-

121. Εἶναι παράδοξο πῶς δὲν ἀναφέρει τὸ γεγονός.

122. Ὁ Craufurt χαρακτηρίζει τὸν γιατρὸ P. Πυλαρινό: acting Private Secretary. Ἐπιβεβαιώνεται ἔτσι ἡ ὑπόθεση ποὺ εἶχα διατυπώσει, ὅτι ὁ Πυλαρινὸς είναι ὁ γραφέας τῶν Copia Lettere τοῦ Γκίλφορντ, τοῦ 1827. Βλ. B. Μπόμπου Σταμάτη, «Ἀνέκδοτα γράμματα», δ.π., σ. 59.

123. Βλ. *The Greek Gazette*, September 1977, 12: Ὁ Charles Henry Hartshorne (1802-1865) ἐπισκέψθηκε τὰ Ιόνια νησιὰ προσκεκλημένος τοῦ Γκίλφορντ τὸ 1825. Συνέχισε τὸ ταξίδι του στὴν Ἀνατολὴ (τοῦ γράφει ἀπὸ τὴ Σμύρνη στὶς 16 Φεβρουαρίου 1826) καὶ ξαναγύρισε στὸ Λονδίνο τὸ φθινόπωρο τοῦ 1826. Βλ. παραπάνω, σημ. 63.

124. Λουτρόπολη τοῦ Βελγίου, κοντά στὴ Λιέγη, ὃπου ὁ Γκίλφορντ πήγαινε γιὰ ὑδροθεραπεία κάθε καλοκαίρι συνοδευόμενος ἀπὸ τὶς ἀδελφές του, πρὶν ἀπὸ τὸ ταξίδι του στὸ Λονδίνο.

γλία. "Ισως θὰ μπορούσαμε νὰ ὑποθέσουμε ὅτι τὶς πρῶτες δυσάρεστες πληροφορίες ἀπὸ τὴν Κέρκυρα, σχετικὰ μὲ τὸ θέμα τοῦ Ἱεροσπουδαστηρίου, εἶχε ὁ Γκύλφορντ ἀπὸ τὸν Ἀσώπιο ποὺ φαίνεται νὰ τὸν ἐπισκέψθηκε στὸ Spa, ἀφοῦ στὸ γράμμα του τῆς 14 Αὔγουστου ὁ Καραντηνὸς στέλνει χαιρετισμοὺς καὶ στὸν Ἀσώπιο. "Ισως θὰ μπορούσαμε νὰ ὑποθέσουμε ἐπίσης ὅτι οἱ παραπάνω πληροφορίες ἔγιναν ἡ ἀφορμὴ τῆς ἀπογοήτευσης καὶ τῆς δργῆς του καὶ τοῦ ὑπαγόρευσαν τὴν πράξη τῆς καταστροφῆς τῆς διαθήκης ποὺ εἶχε συντάξει στὴν Κέρκυρα καὶ θὰ εύνοοῦσε ἵσως τὴν Ἀκαδημία.

'Ο Α. Παπαδόπουλος Βρετός εἶναι δικαιούχος μάρτυρας τῆς ἴστορίας τῆς Βιβλιοθήκης, καὶ ὅσο καὶ ἄν, ὅπως εἶναι φυσικό, γράφει μὲ κάποιο πάθος,¹²⁵ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀμφισβητήσουμε τὴν ἀλήθεια τῶν λόγων του, ποὺ ἐπιβεβαίωσαν ἀλλωστε τὰ γεγονότα ποὺ ἀκολούθησαν. Εσημαίνει τὴν ἀδιαφορία τῆς Κυβέρνησης ποὺ ὁδήγησε στὴν ἀπώλεια τῆς Βιβλιοθήκης, ἀφοῦ ἀγνόησε τοὺς δρους τῆς διαθήκης, τοὺς δρούς δὲν ἤταν καθόλου δύσκολο νὰ ἐκπληρωσει. «Τὸ κοινὸν θέλει συμφωνήσει μετ' ἐμοῦ, γράφει, ὅτι κακῶς ἔπραξεν ἡ Ἰονίου Κυβέρνησις νὰ μὴ δεχθῇ τοὺς τεθέντας δρους παρὰ τοῦ Κόμητος Γυζλφορδ, ἐνῷ ἡ κοιλούθησεν νὰ ὑποφέρῃ τὴν αὐτὴν δαπάνην καὶ ἵσως μεγαλυτέραν ἐκείνης τῶν παρελθόντων ἐτῶν διὰ τὴν Δημόσιον Παιδείαν, φυλάττουσα τὴν Ἰατρικὴν Σχολὴν διὰ τὸν τύπον μόνον, διότι μόνοι τρεῖς ἥσαν οἱ καθηγηταὶ αὐτῆς ἐπὶ τοῦ "Ἀρχοντος Γυζλφορδ. Ἐπίσης ἐὰν ἡ Κυβέρνησις ἀκολούθησε νὰ δίδῃ εἰς τοὺς ὑποτρόφους φιλολόγους τοῦ Γυζλφορντ τὸ ἡμίσυ τοῦ μισθοῦ των διὰ τέσσερα ἔτη, ἥθελεν οἰκονομήσῃ τόσας χιλιάδας Διστήλων τὰ διοῖτα ἐπλήρωσε τὸ Δημόσιον Ταμεῖον εἰς τὸν Γκιόν Κρόφορντ, δστις, ἐν ὀνόματι τοῦ Κόμητος Σέφιλδ, ἐξήτησε τὴν πληρωμὴν ὅσων ἐξόδων εἶχε κάμη ὁ Μακαρίτης "Ἄρχων διὰ τὴν Ἀκαδημίαν». (Τὴν τελευταία αὐτὴ πληροφορία δὲν τὴν ἔχουμε ἀπὸ ἄλλη πηγή!) 'Ο ίδιος ὁ Α. Παπαδόπουλος Βρετός θεωρεῖ ὅτι ὁ ἀρμοστὴς Adam «ἡπατήθη εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους παρὰ τῶν ὅποιων ἐξήτησε μίαν συμβουλήν, πρὸν παραιτήση τὸ πλούσιον δῶρον τοῦ γενναίου φίλου Φριδερίχου Κόμητος Γυζλφορδ, καὶ λέγω φαίνεται, ἐπειδὴ δὲν ὑπάρχει οὐδεμία Πρᾶξις Δημόσιος τῆς Ἰονίου Κυβερνήσεως πρὸς ὑποστήρηξιν τῆς εἰκασίας μου ταύτης».¹²⁶

125. Βλ. G. P. Henderson, 'H Ἰόνιος Ἀκαδημία, σ. 78.

126. Τὴν πιαρία του γιὰ τὴν ἀπώλεια τῆς βιβλιοθήκης ἔκφεάζει ὁ Α. Παπαδόπουλος (δ.π., σ. xiii καὶ 182-183) μὲ τὴν προσπάθειά του νὰ ἀνασκευάσει «τὴν γενικὴν εἰς τὴν Εύρωπην δεξαίαν ὅτι ὁ Κόμης Φριδερίχος Γυζλφορδ εἶχε δώσει δωσεῖ δωρεὰν εἰς τὴν παρ' αὐτοῦ ἐν Κερκύρᾳ συστημένην Ἀκαδημίαν τὴν πολύτιμον Βιβλιοθήκην του». Στὶς νεκρολογίες ποὺ δημοσιεύτηκαν στὰ περιοδικὰ *Revue Encyc-*

’Απὸ τὰ στοιχεῖα τῶν πρακτικῶν τῆς ἐπιτροπῆς ποὺ ἀναφέραμε προ-

clopédique de Paris, ἀρ. 109, ’Ιανουάριος 1828 καὶ *Antologia di Firenze*, ἀρ. 86, Φεβρουάριος 1828, ἀναφέρεται ὅτι δὲ Γκίλφορντ ἐδώρησε τὴν βιβλιοθήκη του στὴν Ἀκαδημία. Ἡ πληροφορία αὐτὴ ἀνασκευάζεται στὸ τεῦχος τῆς *Antologia di Firenze*, ἀρ. 120, Φεβρουάριος 1830 (Παπαδόπουλος, δ.π., σ. 182-183), προφανῶς μετὰ τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Α. Παπαδόπουλου πρὸς τὸν καθηγητὴν Ἰππότην Sebastiano Ciampi, δῆμοσιευμένη στὴν *Gazetta Privilegiata*, ἀρ. 239, ’Οκτώβριος 1830. Τὴν ἐπιστολὴν ἀναδημοσιεύει ὁ διάκονος (δ.π., xii, xiv, ἀντίγραφο ὑπάρχει καὶ στὸ Ἀρχεῖο Γκίλφορντ ’Αναγνωστικῆς Ἐταιρείας, Φ. VIII, 69). Οἱ Παπαδόπουλοι θεωρεῖσθαι οἱ συντάκτες τῶν νεκρολογῶν ποὺ ἀναφέραμε πληροφορίθηκαν τὰ ἀνακριβὴ περὶ δωρεᾶς τῆς βιβλιοθήκης στὴν Ἀκαδημία ἀπὸ σχετικὴ ἀναφορὰ στὸ θέμα τοῦ Ciampi, ὁ ὄποιος σὲ δῆμοσιευμά του ἀναφερόμενος σὲ χειρόγραφα τῆς συλλογῆς Γκίλφορντ σημειώνει: «τὸ πᾶν ἀγορασθὲν καὶ δωρηθὲν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Ἀκαδημίαν παρὰ τῆς μεγαλοδωρίας τοῦ θεμελιωτοῦ αὐτῆς Κυρίου Κόμητος Γκίλφορντ». Σημειώνω ἐδῶ ὅτι, ὅπως προκύπτει ἀπὸ πληροφορία ποὺ μᾶς δίνει ὁ Ἰδιος, συντάκτης τῆς νεκρολογίας ποὺ δῆμοσιεύτηκε στὴν *Antologia* εἰναι ὁ Mario Pieri. Βλ. Mario Pieri, *Vita di Mario Pieri*, Firenze 1850, libro quinto σ. 78: «Un articolo necrologico, da me pubblicato in quell'anno (1827) potrà contentare chi più ne volesse sapere». Τὴν διαφορὰ τῆς χρονολογίας 1827-1828 ἵσως θὰ μπορούσαμε νὰ ἀποδώσουμε σὲ κάποια σύγχυση.

’Ο Παπαδόπουλος σπεύδει μὲ τὴν ἐπιστολὴν του νὰ πληροφορήσει σχετικὰ τὸν Ciampi: «πρεσβεύων... τὰς ἱερὰς ἀρχὰς τῆς ἀμεροληψίας καὶ τῆς ἀληθείας... Νομίζω εὐλογον, τοῦ γράφει, νὸ σᾶς φωνερώσω δ, τι εἰναι ἄγνωστον εἰς ὑμᾶς. Μόλις ἀπέθανεν δι γενναῖος Κόμης Γυιλφορδ, δ ἀνεψιός του Κόμης Σέφιελδ, ίδιαιτερος κληρονόμος του, ... ἔγραψεν εἰς τὴν Κέρκυραν... διατάττων νὰ τοῦ στείλῃ ἀμέσως εἰς Λονδίνον ὅλην τὴν συλλογὴν τῶν χειρογράφων ἀνήκόντων εἰς τὸν ἀποβιώσαντα πρὸς μητρὸς θεῖον του... δὲν περιωρίσθη νὰ στερήσῃ τὴν Ἰόνιον Βιβλιοθήκην, συσταθεῖσαν παρὰ τοῦ θείου του, ἐνδὲ τοιούτου θησαυροῦ (δ ἀριθμὸς τῶν χειρογράφων ἡτον ὑπὲρ τὰς τρεῖς χιλιάδας) ἀλλὰ ἡθέλησε προσέτει καὶ τὴν ἀπόδοσιν τῶν τυπωμένων βιβλίων, τῶν ὄποιων δ ἀριθμὸς ἐπλησίαζεν τὰς 15 χιλιάδας. ’Εὰν δι Κόμης Γκιλφορδ ἡθελε φαντασθῆ διὰ μίαν μόνην στιγμὴν, δι τοιοῦτο τέλος ἔμελον νὰ λάβωσιν αἱ μεγαλοδωρίαι του καὶ αἱ φροντίδες του πρὸς τὸν πλουτισμὸν μᾶς Ἑλληνικῆς Βιβλιοθήκης... ἐγὼ εἰμαι βεβαιότατος, δι τοιοῦτο τέλος ἔμελον νὰ εἴη τὸν προστάτην τῆς διαθήκης του ἡθελον ἵσως ἐμποδίσῃ τὸ κακὸν τὸ ὄποιον ἔγινεν». Τὴν ἀπόψη τοῦ Παπαδόπουλου ἐνισχύει νομίζω καὶ ἡ τελευταία ἐπιστολὴ τοῦ Γκίλφορντ, γραμμένη τέσσερις μόνον μέρες πρὸ τὸν ἀπό τὸν κωδικελλο πρὸς τὸν Ἰδιο, δι που τοῦ παραγγέλνει: «riguardo ai miei libri equali devono esser collocati nella biblioteca, per uso dell'Universitāt». ”Αλλωστε στὸ πρακτικὸ τῆς ἐπιτροπῆς τῆς Βιβλιοθήκης (βλ. παραπάνω) δ Γκίλφορντ δηλώνει ἐπίσημα: «Αἱ βιβλίοι αἵτινες εἰναι καθαυτὸ τῆς Ἀκαδημίας εἰναι διληγώταται. Αἱ ἀσυγκρίτως περισσότεραι εἰναι ἐδικαῖ μου, ἀλλὰ καθόσον θέλουσι μείνειν εἰς ταύτην τὴν Βιβλιοθήκην, θέλει ὑπόκεινται εἰς τοὺς ἰδίους κανόνας, ὡς ἐκεῖναι τῆς Ἀκαδημίας». Τὴν πρόθεσή του νὰ ἀφήσει τὰ βιβλία του στὴν Ἑλλάδα φανερώνει καὶ ἡ σκέψη ποὺ εἶχε διατυπώσει τόσο στὸν Bathurst, ὅσο καὶ στὸν Παπαδόπουλο, νὰ τὰ μεταφέρει δηλαδὴ στὴν Ἀθήνα ὅπου ἐσκόπευε νὰ ἴδρυσει πανεπιστήμιο ὅταν ἤταν στεναχωρημένος

κύπτει ότι διαφορά ανάμεσα στην παραχώρηση των υπαρχόντων του Γκίλφορντ και της αποστολής στὸ Λονδίνο τῆς συλλογῆς τῶν χειρογράφων καὶ τῶν καταλόγων τῆς βιβλιοθήκης¹²⁷ πρέπει νὰ τοποθετηθεῖ μετὰ τὸ πέρας τῆς διαδικασίας τῶν ἀνακρίσεων, ἐπομένως μετὰ τὸν Ἰούνιο τοῦ 1828. "Αν λάβουμε ὑπόψη μας μάλιστα καὶ τὸ χρόνο ποὺ χρειάστηκε γιὰ τὴν συσκευασία καὶ τὴν ἀποστολὴ στὸ Λονδίνο τῆς συλλογῆς, δικαιολογεῖται ἡ καθυστέρηση τῆς ἔναρξης τῆς παράδοσης τῶν βιβλίων. 'Ο Παπαδόπουλος ἀναφέρει ότι, ἔνα χρόνο ἀργότερα, στὶς 15 Μαΐου 1829, ὁ ἐπίτροπος τοῦ κληρονόμου John Craufurt τὸν ἐκάλεσε μὲν ἐπιστολὴ τοῦ¹²⁸ νὰ παραδώσει στὸν ἐκπρόσωπό του Γάσπαρον Σκόλα δὲ τὰ βιβλία ποὺ ἀνήκαν στὸν Γκίλφορντ.¹²⁹

μὲ τὴ στάση τῆς κυβέρνησης. 'Ο Παπαδόπουλος ἐπισημαίνει ἐπίσης ότι ἡ παραχώρηση ἀπὸ τὸν Sheffield στὴν Ἀκαδημία τῶν μαθηματικῶν ἐργαλείων τῶν μουσείων τῆς Φυσικῆς καὶ τῆς Χημείας καὶ τῶν παρασκευασμάτων τῆς ἀνατομικῆς καὶ τῆς παθολογίας δὲν διείλεται στὴ μεγαλοψυχίᾳ του ἀλλὰ στὸ ότι ηθέλησε νὰ ἀποφύγει τὴ μεγάλη δαπάνη ποὺ ἀπαιτοῦσε ἡ μεταφορά τους στὴν Ἀγγλία. 'Αναφέρει ἐπίσης τὴν ἀπόλεια τοῦ χειρογράφου ἔργου τοῦ Κεφαλλονίτη λογίου Βικεντίου Δαμιοδοῦ, ποὺ ἐδώρησε στὸν Γκίλφορντ διατάξεις Κεφαλλονίτης ΙΙ. Καταρέλλος μὲ τὴν ἐλπίδα τῆς ἔκδοσης (βλ. A. Μαζαράκης, *Bιογραφίαν ἐνδόξων ἀνδρῶν τῆς νήσου Κεφαλληνίας*, Βενετία 1843) καὶ τοῦ χρυσοῦ ἐλάσματος ἀπὸ τὸ ναὸ τῆς Ὁσιόδος, τὸ δόποιο εἶχε προσφέρει δικαίωμα W. Sidney Smith στὸν Γκίλφορντ ὡς δῶρο στὴ Βιβλιοθήκη τῆς Ἀκαδημίας. (Βλ. τὰ σχετικὰ μὲ τὶς προσπάθειες τοῦ Παπαδόπουλου γιὰ τὸ θέμα αὐτὸ καὶ πῶς ἐπέτυχε νὰ ἀποκτήσει ἡ Βιβλιοθήκη ἔνα ἀντίγραφο τοῦ ἐλάσματος, δ.π., σ. 178-181.) Πολὺ διαφωτιστικὰ εἰναι ὅσα γράφει δ. F. H. Marshall, «Lord Guilford and he Greece», *The Link*, 2 (1938) 45-46: «In connexion with the Guilford collections, a brief account may be given of the fortunes of a gold plaque, now in the British Museum. It has an inscription in Greek in punctured letters, recording the foundation of the temple of Osiris by Ptolemy Euergetes I and his wife Berenike in the latter half of the third century before Christ. The plaque was found at Canopus near Alexandria, in 1818, and was presented by Mehemet Ali to Sir Sidney Smith, the latter, as we have seen, a friend of Lord Guilford from an early period of his life». Μάζε πληροφορεῖ ἀλλόμη ότι τὸ χρυσὸν ἔλασμα τὸ κράτησε δ. Sheffield καὶ τὸ 1895 πουλήθηκε στὸ Βρεττανικὸ Μουσεῖο ὅπου καὶ βρίσκεται. Βλ. B. M. Catalogue of Jewellery, No. 2111.

127. Βλ. σ. 136-137.

128. Α. Παπαδόπουλος, δ.π., σ. 169. Τὸ παραθέτει σὲ μετάφραση ἀπὸ τὰ ἵταλικά: «'Ο Κύριος Παπαδόπουλος θέλει εὐαρεστηθῆναὶ παραδώσῃ διὰ λογαριασμῶν μου εἰς τὸν Κύριον Γάσπαρον Σκόλαν δὲ τὰ βιβλία τοῦ μακαρίτου Κόμητος Γυλφορδ ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ τῆς ἐν Κερκύρᾳ Ἀκαδημίας, τὰ δόποια θέλει ζητήσει, καὶ ἡ ἀπόδειξίς του θέλει ισοδύναμεῖ τὴν ἐδικήν μου. Κέρκυρα, τὴν 25 Μαΐου 1829, Γκίλν Κρώφορδ».

129. 'Ο Γ. Τυπάλδος Ἰακωβάτος (*Ιστορία*, σ. 62) μὲ τὸ γνωστὸ «πολεμικὸ πνεῦμα του» καὶ τὴν συλληρὴ γλώσσα του ἀναφερόμενος στὰ ὅσα ἀκολούθησαν τὸ

‘Η διαδικασία τῆς παράδοσης τῶν βιβλίων τοῦ Γκίλφορντ, πού ἦταν

Θάνατο τοῦ Γκίλφορντ γράφει: «Μέ τές διαταγές πάλε ποὺ ἔκαμε σ’ ὥρα θανάτου, δὲν ἔχάρισε τίποτα τῆς Ἀκαδημίας, μήτ’ ἔνα βιβλίο. Οὐ κληρονόμος του ἔκοψε τοὺς μισθίους τῶν νέων καὶ τῶν διδασκάλων κ’ ἐγγύμωσε τὴ βιβλιοθήκη τραβόντας δόπισω τὰ βιβλία τοῦ μιλόρδου, μέσα στὰ δόπια ἐπῆραν ἐξ ἀπροσεξίας καὶ πολλὰ χειρόγραφα ἰδιοκτήσια τῆς βιβλιοθήκης, ἐπειδὴ δὲν ἐπρόκοψε ποτὲ δὲ βιβλιοφύλακας νὰ κάμει σωστοὺς καταλόγους καὶ νὰ ζεχωρίσει τὰ ἔνα βιβλία. Παρὰ νὰ σώζουνται στὸ κατάστημα ποὺ ἐστήσει δὲ μακαρίτης ἐστοχάσθηκε (ἐννοεῖ νομίζω τὸν κληρονόμο) ὡς φάνεται νὰ τὰ πουλήσει στὴ Λόντρα. Ἀπὸ τές ἑκδόσεις τοῦ “Αλδου, καθὼς ἀπὸ ἔνα βιβλίο τρία φύλα τοῦ Johannis North Umbriae, τύπος τοῦ 1570 ἔπιασε σαράντα δύο λίτερες στερεόνες κ’ ἔξηντα γινεές σὲ μιὰν ἄγια Γραφή τοῦ Σλέτου τοῦ πέμπτου, τύπος τοῦ 1590». Σχετικά μὲ τὸν Α. Παπαδόπουλο, τουλάχιστον δύον ἀφορᾶ τὰ χειρόγραφα εἶναι ἀδικος, ἀφοῦ χειρόγραφα δὲν βρίσκονται στὴ Βιβλιοθήκη τῆς Ἀκαδημίας. Καὶ σὲ ἄλλη εὑναιρίσιοι παρατηρήσεις του γι’ αὐτὸν ἀποκαλύπτουν μιὰ ἀντιπάθεια ποὺ φθάνει ὡς τὸ σημεῖο νὰ τὸν κατηγορεῖ ὅγι μονάχα γιὰ τὴν ἀκαταστασία τῆς Βιβλιοθήκης, ἀλλὰ καὶ γιὰ ὑπεξαίρεση βιβλίων, τὰ δόπια ἐπούλησε καὶ ἔχάρισε (δ.π., σ. 84-85). Τουλάχιστον ἡ πληροφορία ὅτι «χωρὶς παράδοση» ἀποχώρησε δὲ Παπαδόπουλος ἀπὸ τὴ θέση τοῦ βιβλιοθηκαρίου ἀπὸ ἀρχειακὰ ἔξαριθμα μένα στοιχεῖα ἐλέγχεται ἀνακριβής. Εἰναι πολὺ περιεργο ἀπὸ ποὺ ἔχει τὶς πληροφορίες του γιὰ τὸν πλευτηριασμό. ‘Ο Τυπάλδος γράφει τὴν ‘Ιστορία τῆς Ἀκαδημίας ἀπὸ τὴν ἔναρξη τῆς λειτουργίας τῆς ὁς τὸ 1837. ‘Η προσωπικὴ μαρτυρία του ἀνάγεται στὰ χρόνια ἀπὸ τὸ 1827 (ποὺ ἔρχεται στὴν Κέρκυρα) ὡς τὸ 1837. Γιὰ τὰ προηγούμενα στηρίζεται σὲ πληροφορίες ἀπὸ φίλους, ἐφημερίδες καὶ ὑπομνήματα. Βλ. ‘Ιστορία, σ. ι'-ια'. ‘Υποθέτω ὅτι οἱ αὐστηρές κρίσεις καὶ ἡ κάποια προκατάληψή του διφελεται στὸν ἀπέραντο θαυμασμό του γιὰ τὸν Ι. Καραντηγό ποὺ ἔχει μετεῖ σὲ κάθε εὑναιρίσιο (βλ. Γ. Τυπάλδος - Ιακωβάτος, Ιστορία, σσ. 36, 92-93, 113-119). Εἰναι γνωστές ἐπίσης οἱ κακὲς σχέσεις τοῦ Καραντηγοῦ, ὡς ἐφόρου, μὲ τὸν Α. Παπαδόπουλο ὡς βιβλιοθηκάριο. ‘Η ἀντιπάθεια του αὐτὴ δόδηγησε τὸν Παπαδόπουλο σὲ κρίσεις πολὺ αὐστηρές γιὰ τὸν Καραντηγό: ‘Η ἀγαθὴ ψυχὴ τοῦ Κόμμητος Γυλίφορδ ἐσύρετο ἀπὸ τὴν κερδοσκοπίαν τοῦ ἐπιστηθήσιον συμβούλου του, ... ’Ιωάννου Καραντηγοῦ. ‘Ο ἀνὴρ οὗτος κατὰ δυστυχίαν ἐκ φύσεως ἀσωτος καὶ μὴ ἀρκούμενος εἰς τὸν μηνιαῖον μισθόν του ἐννενήκοντα διστήλων, πρὸς αὐξῆσιν αὐτοῦ ἐπενόησε τὸ ἀκόλουθον ἐπιχείρημα». Καὶ συνεχίζει κατηγορώντας τὸν Καραντηγό ὅτι ἔπεισε τὸν Γκίλφορντ νὰ δεχτεῖ τὴν ἀμοιβὴ τῶν καθηγητῶν γιὰ ἔκτακτα μαθήματα μὲ γενικὴ ἀγανάκτηση τῆς κυβέρνησης. Καὶ συνεχίζει σκληρότερος: ‘Η κεφαλὴ τοῦ Μαθηματικοῦ τούτου τῆς Κεφαλληνίας, προσηλωμένη οὖσα πάντοτε εἰς ἐφεύρεσιν νέων χρηματικῶν μέσων, ἐρεθίσθη εἰς τοιούτον τρόπον ὥστε κατέστη ἔξω φρενῶν. Ἀπόθανε δὲ εἰς τὸ Φρενοκομεῖον τῆς Νεαπόλεως τὸ 1838 (ἀντὶ τοῦ σωστοῦ 1835) καταγινόμενος πάντοτε εἰς χρηματικούς ὑπολογισμούς. Ἡ τον ἀριστος μαθηματικός, πλὴν ἀργάματος, μὴ γνωρίζων νὰ γράψῃ οὕτε τὴν ίδιαν αὐτοῦ γλῶσσαν» (σημειώνω ἐδῶ ὅτι τὰ αὐτόγραφα γράμματα τοῦ Καραντηγοῦ στὰ Ιταλικά ἔχουν ἀρκετὰ λάθη). Βλ. Α. Παπαδόπουλος, δ.π., σ. 123 καὶ σημ. β. Νομίζω ὅτι δὲ Παπαδόπουλος δὲν συγχώρεσε ποτὲ τὸν Καραντηγό ποὺ τὸν κατηγόρησε στὸν Γκίλφορντ γιὰ τὰ θέματα τῆς βιβλιοθήκης καὶ ἔγινε ἀφορμὴ νὰ λάθει ἐκεῖνο τὸ τελευταῖο ψυχρὸ δράμμα ἀπὸ τὸν Μιλόρδο, στὸν δόπιον ἥταν τόσο ἀφοσιωμένος.

τοποθετημένα ἀνάμεσα στὰ βιβλία τῆς 'Ακαδημίας καὶ ἡταν καταγραμμένα στὸν ἔδιο κατάλογο, κράτησε ἔναν διόκλητο χρόνο γιατὶ, ὅπως ἀναφέρει ὁ Παπαδόπουλος, «έγίνετο ἐκ διαιειμμάτων καὶ ὑπὸ τὰς ὁδηγίας σημειώσεων τινῶν προχείρων σταλθεισῶν ἐκ Λονδίνου, διότι ὡς φαίνεται, κατ' ἄρχας ὁ Κόμης Σέφιελδ δὲν ἐσκόπευε νὰ ζητήσῃ ἀπὸ τὴν ἐν Κερκύρᾳ Βιβλιοθήκην, εἰμὴ μόνον τὰ πλέον σπάνια καὶ πολύτιμα συγγράμματα». Μὲ πικρία σημειώνει ἐπίσης τὰς ὁχλήσεις ὃσας ὑπέφερεν ἀπὸ τὸν Σκόλα, ἥνθρωπο ἀμαθή ἀλλὰ ἀκριβὴ ἐκτελεστὴ τῶν ληφθεισῶν διαταγῶν. Περιγράφει ἐπίσης τὶς προσπάθειές του νὰ κρατήσει τὰ βιβλία που εἶχαν δωρήσει διάφοροι ἐπώνυμοι φίλοι τοῦ Γκίλφορντ γιὰ τὴν βιβλιοθήκη τῆς 'Ακαδημίας, καὶ ἔφεραν τὴν σφραγίδα τῆς 'Ακαδημίας καὶ τὸ ὄνομα τοῦ δωρητῆ. Σ' αὐτῇ του τὴν προσπάθεια ὀφείλεται καὶ ἡ διάσωση τῆς πολύτιμης συλλογῆς τῶν "Ἄγγλων ποιητῶν, σὲ 100 πολυτελεῖς τόμους, «δῶρον τοῦ Μαρκίωνος καὶ τῆς Μαρκιωνίσσης τοῦ Βιούτε, ἔξαδέλφων τοῦ μακαρίτου "Αρχοντος τῆς 'Ακαδημίας».¹³⁰

Σὲ ἄλλη εὐκαιρία ἀναφέρει: «Εἰς οὐδένα ἀλλον Βιβλιοθηκάριον μιᾶς 'Ακαδημίας συνέβη ἐκεῖνο τὸ ὄποιον συνέβη εἰς τὸν Βιβλιοθηκάριον τῆς 'Ιονίου 'Ακαδημίας· νὰ γυμνώσῃ δηλαδὴ τὰς θήκας ἐκ τῶν αὐτῶν χιλιάδων βιβλίων τὰ δόποια μὲ τόσον ζῆλον πρὸ δὲ λίγου καιροῦ πρότερον εἶχε καταγράψη καὶ βάλη εἰς τάξιν, θυσιάζων καὶ αὐτὰς τὰς ὥρας τῆς διασκεδάσεως του, ἵνα ἔδη τὴν εἰς αὐτὸν ἐμπιστευθεῖσαν Βιβλιοθήκην τακτοποιημένην ἀμέσως πρὸς ὄφελος τῶν μαθητῶν τῆς 'Ακαδημίας, εἰς χρήσιν τῶν δοποίων ἥτο πρὸ πάντων ἀφιερωμένη».¹³¹

Στὸ 'Αρχεῖο Γκίλφορντ τῆς Κέρκυρας ἔχουν διασωθεῖ τεκμήρια αὐτῆς τῆς διαδικασίας που περιγράφει ὁ Παπαδόπουλος, ἡ ἀλληλογραφία του μὲ τὸν ἐπίτροπο, ἀπὸ τὴν δοποία προκύπτει ὅτι δὲν ὑπερβάλλει καθόλου μὲ ὃσα σχετικὰ ἀναφέρει παραπάνω. Ὁ Παπαδόπουλος ὑποχρεώθηκε νὰ παραδῷσει ἀντίγραφα τῶν χειρόγραφων καταλόγων τῆς βιβλιοθήκης, τόσο τῆς συλλογῆς τῶν σπάνιων ἑλληνικῶν βιβλίων,¹³² ὃσο καὶ τοῦ Γενικοῦ

130. Βλ. Α. Παπαδόπουλος Βρετός, *Βιογραφικά*, σ. 171. Πρόκειται γιὰ τὴν ἀνεψιὰ τοῦ Γκίλφορντ, κόρη τοῦ ἀδελφοῦ του George Augustus, Maria καὶ τὸ σύζυγό της Μαρκήσιο John Bute. Βλ. τὸν κατάλογο τῶν δωρητῶν στὸν χειρόγραφο κατάλογο τῆς βιβλιοθήκης, EBE 3064.

131. Βλ. δ.π., σ. 182-183. Βλ. καὶ σημ. 66.

132. 'Ο Γκίλφορντ διέθετε τὴν μεγαλύτερη γιὰ τὴν ἐποχή του συλλογὴ σπάνιων ἑλληνικῶν βιβλίων που εἶχαν ἐκδοθεῖ μετὰ τὴν ἀλωσην καὶ ὑπὸ τὸ 1821. Αὐτὰ ἀποτελεσσαν τὴν βάση τῆς Βιβλιογραφίας τοῦ Α. Παπαδόπουλου Βρετοῦ. Βλ. *Παναρμόνιον*, ἀρ. 1, ἔτος Α', σ. 77, 1 Ἰανουαρίου 1845. Βλ. ἐπίσης καὶ στὴν *Εἰσαγωγὴ τῆς νεοελ-*

Καταλόγου τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ἀκαδημίας, ὅπου περιέχονταν καὶ τὰ βιβλία τοῦ λόρδου σύμφωνα μὲ τὴν ἐπιθυμία του, ἀφοῦ ὁ σκοπὸς ποὺ μετέφερε τὴν βιβλιοθήκη τοῦ Λονδίνου σταδιακὰ στὴν Κέρκυρα ἦταν νὰ πλουτίσει τὴν πανεπιστημιακὴ βιβλιοθήκη. Μὲ τὴν δόλοκλήρωση τῆς τακτοποίησης καὶ καταγραφῆς τῶν βιβλίων ποὺ πρόσφατα εἶχαν φθάσει στὴν Κέρκυρα εἶχε ἀσχοληθεῖ ὁ Παπαδόπουλος μὲ τοὺς βοηθούς του ἐντατικὰ τὸ καλοκαίρι τοῦ 1827.¹³³ Στὸν Κάλβο εἶχε ἀνατεθεῖ ἡ τακτοποίηση τῆς συλλογῆς τῶν χειρογράφων.¹³⁴

‘Η παράδοση τῆς βιβλιοθήκης κράτησε ἔνα δόλοκληρο χρόνο (Μάιο 1829 - μέσα 1830). Στὸν κατάλογο (χφ BRL Ms, Add. 16, 182) ἀναφέρεται ὡς ἡμερομηνία τῆς πρώτης ἀποστολῆς τῶν χειρογράφων καὶ ἐπιλεγμένων βιβλίων ἡ 9 Ὁκτωβρίου 1829. Μεταφέρθηκε στὸ Λονδίνο στὸ τέλος τοῦ 1830, ὅπου ὁ κληρονόμος του τὰ ἐπούλησε σὲ ἀλλεπάλληλες δημοπρασίες ποὺ δργάνωσε ὁ οἰκος Evans (93 Pall Mall).¹³⁵ Εἶχαν προ-

ληρικῆς φιλολογίας, ’Αθήνα 1854, σ. ιγ’-ιδ’: «Ωφελούμενος λοιπὸν ἐκ τῆς ακλῆς εὐκαιρίας νὰ ἔχω ἀνὰ χεῖρας τὴν μεγαλητέραν ἔως τότε ὑπάρχουσαν συλλογὴν τῶν διαφόρων εἰς τὴν ἀρχαίαν ἢ εἰς τὴν νεωτέραν γλῶσσαν τυπωθέντων βιβλίων ὑπὸ νεωτέρων Ἑλλήνων». Ο Α. Κάλβος, στὴν ἀνταπόκρισή του στὸ περιοδικὸ Revue Encyclopédique 27 (1827) 264, ἀναφέρει: «La Bibliothèque, qui n'existe que depuis deux ans, contient déjà 30.000 volumes d'ouvrages choisis, dont une grande partie sont la propriété de notre bienfaiteur. On y remarque particulièrement la collection, rare et curieuse, de tout ce qui a été publié en grec moderne, depuis que l'on a commencé à écrire dans cette langue jusqu'à nos jours; et une autre collection, non moins précieuse, des manuscrits presque tous italiens, qui renferment des documents historiques d'un assez grand intérêt». Βλ. καὶ σ. 118, σημ. 51-53.

133. Βλ. σ. 126-131.

134. Βλ. K. E. Σολδάτος, «Ἀνδρέας Κάλβος», Ἐπτανησιακὴ Πρωτοχρονιά, ’Αθήνα 1960, σ. 23. Σὲ ἔκθεσή του πρὸς τὸν ἀρμοστὴν Adam, στὶς 26 Νοεμβρίου 1827, ὁ ἔφορος τῆς Ἀκαδημίας I. Καραντινός, ἀναφέρει σχετικὰ μὲ τὸν Α. Κάλβο: «Ο καθηγητῆς κ. Κάλβος διετέλει ὑπὸ τὴν ἀμεσον ἀύτοῦ ἐποπτείαν καὶ ἐτάκτοποιει τὰ χειρόγραφα, ἀτινα ἀνήκον εἰς τὸν Μακαρίτην Ἀρχοντα ἐκλέγων ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ὅσα δ. Καθηγητῆς κ. Κάλβος ἤδυνατο νὰ θεωρῇ χρήσιμα νὰ τυπωθῶσι».

135. Ἀπὸ τὴν Βιβλιοθήκη τοῦ Βρετανικοῦ Μουσείου ἔχω σὲ φωτοτυπία τοὺς καταλόγους τῶν δημοπρασιῶν: I. Catalogue of the valuable and extensive Library of the late Earl of Guilford, part the first, sold by auction by Mr Evans, 93 Pall Mall. On Monday, December 15 and eight following Days, 1828. II. Catalogue of the valuable and extensive Library of the late Earl of Guilford, part second, sold by auction by Mr Evans, 93 Pall Mall, On Monday, January 12 and Five following Days, 1829. III. Catalogue of the valuable and extensive Library of the Earl of Guilford, part the third, sold by Auction by Mr Mr Evans, 93 Pall Mall, February 28 and Two following Days, 1829.

ηγηθεῖ τρεῖς δημοπρασίες: α) 15-23 Δεκεμβρίου τοῦ 1828 (1788 items), β) 12-17 Ιανουαρίου 1829 (1459 items) καὶ γ) 28 Φεβρουαρίου-2 Μαρτίου τοῦ 1829 (740 items), ὅπου πουλήθηκαν τὰ βιβλία τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Λονδίνου.¹³⁶ Τὰ βιβλία καὶ τὰ χειρόγραφα ποὺ μεταφέρθηκαν ἀπὸ τὴν Κέρκυρα πουλήθηκαν στὶς ἀκόλουθες τέσσερις δημοπρασίες: α) 8-12 Δεκεμβρίου τοῦ 1830 τὰ χειρόγραφα τῆς συλλογῆς, β) στὶς 20-24 Δεκεμβρίου: βιβλία, γ) 5-8 Ιανουαρίου τοῦ 1831: βιβλία καὶ δ) ἐπὶ 8 ἡμέρες τοῦ Νοεμβρίου τοῦ 1835 τὰ ὑπόλοιπα βιβλία.

Στὰ ἀντίτυπα τῶν ἐντύπων καταλόγων τῶν πλειστηριασμῶν τοῦ οἰκου Evans, ὅπου πωλοῦνται τὰ βιβλία τῆς Κέρκυρας (BRL, Printed Books, S.C.E 40 (4, 5, 6) - SCE 55 (1)) τοὺς ὄποιους ἔχω στὴ διάθεσή μου σὲ μικροτατινίες, ὑπάρχουν χειρόγραφες σημειώσεις σὲ ἐνδιάμεσες λευκές σελίδες, ὅπου ἀναγράφεται τὸ ὄνομα τοῦ πλειοδότη καὶ ἡ τιμὴ ποὺ ἀγόρασε τὸ κάθε lot. Ἐπανέρχονται συνήθως τὰ ἴδια ὀνόματα, ἀνάμεσά τους γνωστοὶ βιβλιοπόλεις τοῦ Λονδίνου, ὅπως οἱ Thorpe, Payne, Foss, Rodd, Cochran. Ὁ πρῶτος, ὁ Thorpe (1791-1818), ἔξεδωσε κατάλογο τῶν βιβλίων τοῦ Γκίλφορντ ποὺ εἶχε ἀγοράσει μὲ τὸν τίτλο: Catalogue of an Extraordinary, Curious and Extensive Collection of Manuscripts... selected from the Library of the Earl of Guilford. Thomas Thorpe,

Οἱ ἐπόμενοι κατάλογοι ἀφοροῦν τὶς δημοπρασίες τῶν χειρογράφων καὶ τῶν βιβλίων ποὺ ἦταν στὴν Κέρκυρα: I. Catalogue of the extraordinary, curious and extensive collection in Manuscripts of the late Earl of Guilford, sold by auction by Evans ... On Wednesday, December 8 and four following days, 1830 (769 lots). II. Catalogue of the valuable Library of the late Earl of Guilford, imported from Corfu... on Monday December 20 and four following Days, 1830 (1124 lots). III. Catalogue of the valuable library of the late Earl of Guilford... On Wednesday, January 5 and three following Days, 1831 (722 lots). VI. Catalogue of the remaining portion of the Library of the late Earl of Guilford imported from Corfu, 8 days November 1835. (1999 lots). Στὸ σημεῖο ἀντὸ θὰ ἥθελκ νὰ εὐχαριστήσω θερμὰ τοὺς φίλους: Στάθη Φινόπουλο, Κατερίνα Γαρδίκα-Αλεξανδρόπουλον, Ι. Χασιώτη καὶ τὴν δείμνηστη Ἐλένη Τσαντσάνογλου, ποὺ εἶχαν τὴν καλοσύνη νὰ φροντίσουν γιὰ μένα τὴν παραγγελία μικροτατινῶν ἀπὸ τὴν βιβλιοθήκη τοῦ BRL. Εὐχαριστῶ ἐπίσης τὴ φίλη Τόνια Νούσια γιὰ τοὺς ἴδιους λόγους.

136. Ὁ Robertson στὴν ἀλληλογραφία του ἀναφέρει στοιχεῖα γιὰ τὴ βιβλιοθήκη στὸ Λονδίνο, ποὺ τὸν Αὔγουστο τοῦ 1825 εἶχε περιοριστεῖ σὲ 12 crates of books καὶ 5 crates mss. Γνωρίζουμε ὅτι μετὰ τὴν πώληση τοῦ σπιτιοῦ τοῦ Λονδίνου (24 St James's Place) εἶχαν μεταφερθεῖ τὰ βιβλία σὲ δύο μεγάλα δωμάτια στὸ Lincoln Inn. Εἶχαν περιοριστεῖ στοὺς 6000 τόμους. Ἐνωρίτερα, τὸν Φεβρουάριο τοῦ 1825, ὁ Robertson ἀναφέρει ὅτι μετέφερε τὰ διπλὰ ἀντίτυπα στὴ βιβλιοθήκη τοῦ σπιτιοῦ τοῦ Waldershare, ὅπου ὑπῆρχε περισσότερος χῶρος. Βλ. *Greek Gazette*, δ.π., 15-16.

London 1831, σ. 218 (BRL, Ms PRb. C22) και ἔκαμε νέα δημοπρασία.

Ἐνα μεγάλο ἀριθμὸ χειρογράφων τῆς συλλογῆς τοῦ Γκίλφορντ ἀγόρασε ἀπὸ τοὺς βιβλιοπῶλες ποὺ ἀναφέραμε, ἴδιαίτερα ἀπὸ τὸν Thorpe, ὁ γνωστὸς συλλέκτης Thomas Phillipps (1792-1872).¹³⁷ Ἐπίσης ἔναν σημαντικὸ ἀριθμὸ χειρογράφων¹³⁸ και βιβλίων του ἀπέκτησε ἡ Βιβλιοθήκη

137. Βλ. A. N. L. Munby, *Phillipps Studies*, vol. 1-5, 1951-1960, Cambridge. Στὸ ἔργο αὐτὸ ποὺ ἀναφέρεται στὸν γνωστὸ "Ἄγγλο συλλέκτη και τὴν ἱστορία τῆς μεγάλης βιβλιοθήκης του στὸ Middle Hill, ὑπάρχουν πολλὲς πληροφορίες σχετικὲς μὲ τὰ χειρόγραφα τῆς συλλογῆς Γκίλφορντ ποὺ περιῆλθαν σ' αὐτὴ τὴ βιβλιοθήκη. Θὰ πρέπει νὰ διορθώσουμε βέβαια τὴν πληροφορία ὅτι: «Part of his collections (Guilford's) were given during his lifetime to the Ionian University of which he was the founder and the first Chancellor, while the residue provided material for eight sales in London ! ! Συνεχίζεται: At the sale of the manuscripts and from the booksellers subsequently Phillipps bought over 1560 items from the library[Nos 4912-6459] and other small groups inclunding such great treasures as the lost "Armagnac" manuscripts of the trials of Joan of Arc» (No 6448: Robinson, Cat. 83, pp. 71-75) σ. 56. Βλ. v. III, σ. 145: Provenances listed in the 1837 edition of Phillipps Catalogues librorum Manuscriptorum, σσ. 154, 159, 161-163, 166, 168. Βλ. ἐπίσης S. De Ricci, *English Collectors*, Indiana University 1960. Σχετικὰ μὲ τὸν Γκίλφορντ, σ. 94-95: «Of his numerous manuscripts, mostly modern transcripts of early texts, many very purchased by Sir Thomas Phillipps but certain number are now in the British Museum». Σχετικὰ μὲ τὸν Thomas Phillipps βλ. δ.π., σ. 119: «Before 1830 he acquired... and the Earl of Guilford splendid collection of Italian mss in more than 1300 volumes». Τὰ χειρόγραφα αὐτὰ ἀκολούθησαν τὴν τύχη τῆς βιβλιοθήκης τοῦ μεγάλου "Ἄγγλου συλλέκτη Thomas Phillipps, the greatest private library in the world, σύμφωνα μὲ τὴ γνώμη τοῦ γνωστοῦ βιβλιοπώλη τῆς N. Τύρκης H. P. Krauss. 'Ἡ πώληση τοῦ μεγαλύτερου μέρους τοῦ περιεχομένου αὐτῆς τῆς βιβλιοθήκης κράτησε περισσότερο ἀπὸ 30 χρόνια. 'Αρχισε λίγο μετὰ τὸν δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο και συνεχίστηκε ὃς τὸ 1978, ὅπότε τὸ τελευταῖο τμῆμα τῆς ἀγράφαστης ἀπὸ τὸν H. P. Krauss και μεταφέρθηκε στὴν N. Τύρκη. Βλ. H. P. Krauss, *Biblioteca Phillippica, manuscripts. The final selection*, N. York 1979. Στὸ τμῆμα αὐτὸ περιλαμβανόταν και ἔνα μεγάλο μέρος τῶν χειρογράφων τῆς συλλογῆς τοῦ Γκίλφορντ. 'Ἡ EBE ἀγόρασε ἀπὸ τὸν Krauss τὸ 'Αρχεῖο Nani, Γενικῶν Προβλεπτῶν τοῦ Μορέα κατὰ τὴν δεύτερη βενετοκρατία, 41 τόμοι, ποὺ προέρχονταν ἀπὸ τὴ Συλλογὴ τοῦ Γκίλφορντ. 'Εχο ἐντοπίσει τὸ 'Αρχεῖο Nani τόσο στὸν Κατάλογο BRL Add. 8220, II, 1011: *Relazioni della Morea*, Cat. C, vol. 41, ὃσο και στὸν Κατάλογο τοῦ πλειστηριασμοῦ Evans MSS, 31, 352: *Diplomatic collections relating to the Morea, apparently from the Archives of Venice*. 'Αγόραστηκε ἀπὸ τὸν Thorpe γιὰ £ 64,1.

138. Βλ. M. Richard, *Inventaire des manuscrits grecs du British Museum*, Paris 1952, σ. 7, σημ. 1: (Mss 8221-8243) proviennent de la bibliothèque de Frédéric North, 5e comte de Guilford. Cette série est précédée du Catalogue des livres et manuscrits de ce collectionneur (Add. 220).

τοῦ Βρεττανικοῦ Μουσείου,¹³⁹ καὶ ἡ Bodleian Βιβλιοθήκη τῆς Ὀξφόρδης.

Μὲ τὴν ὀλοκλήρωση τῆς παράδοσης τῆς βιβλιοθήκης, τὸν οὐσιαστικὸν διαμελισμό της, ἤλθε καὶ τὸ τέλος τῆς θητείας τοῦ Α. Παπαδόπουλου στὴν Ἰόνιο Ἀκαδημία. Ἀπὸ τὸ Ἀρχεῖο Γκίλφορντ τῆς Ἀναγνωστικῆς Ἐταιρείας Κέρκυρας προέρχονται ἄγνωστα ἀπὸ ἀλλη πηγὴ στοιχεῖα ποὺ ἀποκαλύπτουν τοὺς λόγους τῆς ἀποχώρησής του ἀπὸ αὐτὴ τῇ θέσῃ. Στὶς ἐπιστολές ποὺ εἶχε ἀνταλλάξει ὁ Παπαδόπουλος μὲ τὸν ἐπίτροπο τοῦ κληρονόμου τοῦ Γκίλφορντ, John Craufurt, ὑπῆρχαν οἱ πρῶτες σχετικὲς νύξεις. Ὁ Παπαδόπουλος ζητοῦσε τοὺς μισθίους του, γιατὶ δὲν εἶχε πληρωθεῖ ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ θανάτου τοῦ Γκίλφορντ, ἐνῶ ἔξακολουθοῦσε νὰ προσφέρει τὶς ὑπηρεσίες του στὸ τμῆμα τῆς βιβλιοθήκης ποὺ ἀνήκει στὸν τελευταῖο, ὁ ὅποιος τὸν εἶχε καὶ προσωπικό του βιβλιοθηκάριο μὲ μισθό. Ἐπειδὴ δὲν βρῆκε ἀνταπόκριση στὸ δίκαιο αἴτημά του κατέψυγε στὴ δικαιοσύνη, καὶ ὅπως προκύπτει ἀπὸ τὰ ἔγγραφα ποὺ ἀνέφερα δικαιώθηκε.¹⁴⁰

139. Στὸ BRL ἔχει περιέλθει ἡ σπάνια συλλογὴ τῶν ἑλληνικῶν βιβλίων (1453-1821) τοῦ Γκίλφορντ. Τὴ συλλογὴ αὐτὴ εἶχε ἀγοράσει ὁλόκληρη (627 τόμους), ὥπως προκύπτει ἀπὸ τὸν κατάλογο τοῦ πλειστηριασμοῦ (βλ. σημ. 135, Catalogue VI, σ. 92, ἀρ. 1795) ὁ γνωστὸς βιβλιοπώλης Thomas Rodd (1796-1849), γιὰ 137 λίρες. Στὸν κατάλογο τῆς δημοπρασίας περιγράφεται μὲ τὸν ἀκόλουθο χαρακτηριστικὸ τρόπο ἡ συλλογὴ: «Bibliotheca Greco-Neoterica. A very Curious, Valuable and Extensive Collection of Books in the Modern Greek language, consisting of 28 vol. folio, 174 vol. quattro and 425 vol. octavo and duodecimo, in all 627 vol. This is the most Extensive Assemblage of Modern Greek Books ever submitted to Public Sale. They were collected by the late Earl of Guilford for the information of the Professors of the Ionian University and the instruction of the Greek Youths of that Establishment. No one possede more opportunitie of forming the best Collection of Modern Greek Books, and no ever availed himself of his opportunities with more zeal, ardour or liberality than the late Earl of Guilford... The revival of Greece as an independent State and its present active and encreasing Commerce will necessarily lead to the study of its Language, and this Collection will form a most useful and, perhaps for some years, a Matchless Library of Reference». Στὸν κατάλογο τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Βρεττανικοῦ Μουσείου ἐντοπίσαμε σχεδὸν ὅλα τὰ ἑλληνικὰ βιβλία τῆς συλλογῆς Γκίλφορντ. Μιὰ δειγματοληπτικὴ ἔρευνα ἐπὶ τόπου στὴ Βιβλιοθήκη τοῦ Βρεττανικοῦ Μουσείου ἐπιβεβαίωσε τὴν ὑπόθεση. "Ολα τὰ βιβλία ποὺ ἔξετασε γιὰ μᾶς ἡ φίλη ἱστορικὸς Τένια Νούσια ἔχουν τὸ ex libris τοῦ Γκίλφορντ: ἀλλα τὸ παλαιότερο, προτοῦ νὰ πάρει τὸν τίτλο τοῦ 5th Earl of Guilford, καὶ ἀλλα τὸ τελευταῖο μετὰ τὸν Ἰανουάριο τοῦ 1817.

140. Ὁ Τυπάλδος Ἰακωβάτος, ποὺ δὲν φαίνεται νὰ συμπαθοῦσε ἰδιαίτερα τὸν Παπαδόπουλο καὶ τὸν κρίνει αὐστηρὰ σὲ πολλὲς περιπτώσεις, διηγεῖται πολὺ παρα-

Στὸ Ἀρχεῖο τοῦ Α. Παπαδόπουλου¹⁴¹ ἔχει διασωθεῖ ἀντίγραφο τῆς ἀναφορᾶς τῆς Ἐπιτροπῆς παραλαβῆς τῆς Βιβλιοθήκης, τῆς 17ης Ἰουνίου 1830, ἀποτελουμένης ἀπὸ τούς: I. Καραντηνό, Κωνσταντίνο Ἀσώπιο, Ἱερέα K. Τυπάλδο, W. Thistlorthwaite, πρὸς τὸν Πρόεδρο τῆς Γενικῆς Ἐπιτροπῆς ἐπὶ τῆς Δημοσίου Παιδείας, βουλευτὴ Δρα "Ἄγγελο Κόνδαρη. Τὸ ἀντίγραφο ἔχει γίνει ἀπὸ τὸν γραμματέα τῆς, W. Thistlethwaite. Ἡ παράδοση διήρκεσε ἀπὸ τὶς 25 Μαΐου ὧς τὶς 17 Ἰουνίου 1830. Περιγράφεται ἐκεῖ ὅλη ἡ διαδικασία παραλαβῆς καὶ ἐπισημαίνεται ὅτι εἶναι «πρὸς τιμὴν τοῦ Κυρίου Βιβλιοθηκαρίου, ὅτι πολλὰ βιβλία, τὰ ὃποῖα δὲν ἥσαν καταγεγραμμένα εἰς τοὺς καταλόγους, ἐγχειρίσθησαν αὐτοπροαιρέτως παρ' αὐτῷ καὶ ἐπομένως τὰ κατεγράψαμεν ὡς ἄνωθεν».¹⁴²

"Οσοι ἔγραψαν ὧς τώρα γιὰ τὴν ἴστορία τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας καὶ τὴν βιβλιοθήκη τῆς ἐπισημαίνουν πόσο ἀπελπιστικὰ πενιχρὲς εἶναι οἱ πληροφορίες μας γιὸς τὸ εῖδος τῶν βιβλίων ποὺ περιλάβαινε ἡ βιβλιοθήκη.¹⁴³ Οἱ παλαιότερες πληροφορίες μας ἀφοροῦν τὴν συλλογὴ τῶν ἑλληνικῶν βιβλίων καὶ τὶς ἔχουμε ἔμμεσα ἀπὸ τὸν κατάλογο τοῦ Α. Παπαδόπουλου, ποὺ δὲδιος ἀναφέρει ὅτι στηρίζεται σ' αὐτὴ τὴν συλλογὴ.¹⁴⁴ Ο Mario Pieri στὴν αὐτοβιογραφία του ἀναφέρει μερικὰ ἀπὸ τὰ χειρόγραφα τῆς συλλογῆς τοῦ Γκίλφορντ ποὺ θεωρεῖ σημαντικά· τὰ ἕδια ἀναφέρει καὶ δι Ciampi.¹⁴⁵

στατικὰ τὰ γεγονότα τῆς παραίτησής του, στὴν ὁποίᾳ τὸν ὀδήγησε ἡ ἀπειλὴ τοῦ Γραμματέα Βουλῆς Baynes, ὅτι μπορεῖ νὰ τὸν ἀπολύσει ὃν δὲν ἔφηνε τὰ κριτήρια καὶ τὶς ἀπαιτήσεις μισθῶν, καὶ ἐπισημαίνει τὴν ἀξιοπρεπὴ στάση του. Βλ. Γ. Τυπάλδος-Ιακωβάτος, *Ιστορία*, σ. 84-85.

141. ΓΑΚ, Ἀρχεῖο Α. Παπαδόπουλου Βρετοῦ, ἀρ. 293. Σχετικὰ μὲ τὸ ἀρχεῖο βλ. D. A. Zakynthinos, «Les Archives de la famille Papadopoulos Vretos», *L'Hellenisme contemporain* 3 (1939) 566-589.

142. Οἱ χειρόγραφοι κατάλογοι τῆς βιβλιοθήκης δίνουν ἀνάγλυφη τὴν εἰκόνα τῆς παραλαβῆς, μὲ τὶς σημειώσεις ὅπως ἀκριβῶς περιγράφονται στὴν ἀναφορά.

143. G. P. Henderson, *H Ἰόνιος Ἀκαδημία*, δ.π., σ. 72.

144. Βλ. Α. Παπαδόπουλος Βρετός, *Νεοελληνικὴ φιλολογία*, Ἀθῆνα 1854, τ. Α', σ. ιγ': «Ωφελούμενος λοιπὸν ἐκ τῆς καλῆς εὐκαιρίας νὰ ἔχω ἀνὰ χεῖρας τὴν μεγαλητέραν ἔως τότε ὑπάρχουσαν συλλογὴν τῶν διαφόρων εἰς τὴν ἀρχαίαν ἡ εἰς τὴν νεωτέραν ἡμῶν γλῶσσαν τυπωθέντων βιβλίων ὑπὸ νεωτέρων Ἑλλήνων, ἔσπευσα νὰ συντάξω τὸν Κατάλογον αὐτῶν κατὰ χρονολογικὴν τάξιν, ἀκριβῶς ἀντιγράφων τὴν προμετωπίδα ἑκάστου βιβλίου». Ἡ πρώτη δημοσίευση ἀρχισε στὸ *Παραρμόνιον*, τχ. 10-20, 1845 (247 λήμματα) καὶ ὀλοκληρώθηκε σὲ χωριστὴ ἐκτύπωση τὸν Μάιο τοῦ 1845 (618 λήμματα). Δέκα χρόνια ἀργότερα, δημοσίευσε τὸν πρῶτο τόμο τῆς διτομῆς *Νεοελληνικῆς φιλολογίας*, ἦτοι *Καταλόγον... τόμος Α'*, Ἀθῆνα 1854. 'Ο τόμος Β', Ἀθῆνα 1857.

145. Βλ. Mario Pieri, *Della vita di Mario Pieri*, vol. II, Firenze 1850: «Io

"Ολες οι άλλες πληροφορίες γιὰ χειρόγραφα ἡ βιβλία τῆς βιβλιοθήκης προέρχονται ἀπὸ τοὺς καταλόγους τῶν πλειστηριασμῶν τοῦ οἰκου Evans, ποὺ ἀναφέραμε (βλ. σημ. 93) ὅτι σώζονται στὴ βιβλιοθήκη τοῦ Βρεττανικοῦ Μουσείου. Ἀπὸ ἐκεῖ ἀντλεῖ τὶς πληροφορίες ποὺ παραθέτει στὴ βιογραφία τοῦ Γκίλφορντ καὶ ὁ Z. D. Ferriman.¹⁴⁶ Ο F. H. Marshall, συγ-

già nominai quell'abate Parigi, accorto frugatore degli Archivi polverosi delle antiche famiglie, e dissì della vendita da lui fatta al Conte di Guilford di que' preziosi Manoscritti toscani. Or ecolo che dopo alcuni mesi di assenza egli torna a Firenze con nuovo bottino, se non tanto ricco quanto il primo, prezioso del paro. Cosisteva questo principalmente, poiché non posso rammentarmi ogni cosa, in un Commento di Dante fatto dal Butti, e diverso dal conosciuto, ed un carteggio inedito autografo del Macchiavelli, e d'altri illustri». Ἀπὸ τὸν Pieri, ποὺ ὅπως ἀναφέρει παρακάτω ἔξετασε δὲδιος τὰ παραπάνω χειρόγραφα, ἔχουμε γιὰ πρώτη φορὰ τὴν πληροφορία γιὰ τὸν προμηθευτὴ τῶν χειρογράφων ἀπὸ τὴν Τοσκάνη, τὸν abate Parigi. Περισσότερες πληροφορίες γι' αὐτὸν βλ. στὴν ἑπιστολὴ τοῦ A. Παπαδόπουλου (2 Οκτωβρίου 1830) πρὸς τὸν Ciampi, ποὺ ἀναφέραμε παραπάνω (βλ. σημ. 84): 'Αναφέρεται στὸ ἔργο τοῦ Ciampi, *Esame critico con documenti inediti della storia di Demetrio d'Iwan Wasiliewitch*, Firenze 1827. 'Εκεῖ (σ. 4) ὁ συγγραφέας ἀναφέρει τὸ σύγγραμμα «ἐνδὲ σοφῶν Ἰταλῶν τοῦ ιε' αἰῶνος ἐπιγραφόμενον... *Viaggio in Alemagna di Francesco di Pier Vittorio il Vecchio ambasciator della Repubblica Fiorentina nel 1507*, ἐπροσφέρετε εἰς τοὺς ἀναγνώστας σας, ἐν σημειώσει ἀρ. 1, ἐν τῇ σελίδῃ 69, τὴν ἐφεξῆς διασάφησιν: Χειρόγραφον αὐτόγραφον μονοειδὲς πρῶην παρὰ τῷ σοφωτάτῳ Κυρίῳ Ἀββῆ Βικεντίῳ Παρίγγη ἐν Φλωρεντίᾳ καὶ ἡδὴ μετακομισμένον ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς ἐν Κερκύρᾳ Ἀκαδημίας μὲ δλους τοὺς ἐπιλοίπους κώδικας καὶ τὰς αὐτογράφους ἀλληλογραφίας τῶν πλέον ἐνδόξων λογίων ἀνδρῶν τῆς Φλωρεντίας καὶ ἄλλων τῆς Τοσκάνης καὶ τῆς Ἰταλίας τοῦ ιε' αἰῶνος, ἐκτὸς μεγάλης ποστήτος αὐτογράφων ἑπιστολῶν Λαυρεντίου τοῦ Μεγαλοπρεποῦς καὶ Νικολάου τοῦ Μακιαβέλλου, τὸ πᾶν ἀγορασθὲν καὶ δωρηθὲν εἰς τὴν Ἐλληνικὴν Ἀκαδημίαν παρὰ τῆς μεγαλοδωρίας τοῦ θεμελιωτοῦ αὐτῆς Κυρίου Κόμητος Γκίλφορδο. Εἶναι γνωστὸς δὲ σύνδεσμος τοῦ Ciampi μὲ τὸν Γκίλφορντ, πρβλ. τὸ γράμμα τοῦ ἀπὸ τὴν Ancona πρὸς τὸν Παπαδόπουλο (δ.π., σ. 141). Στὸν Κατάλογο τῆς βιβλιοθήκης ἔχω ἐντοπίσει τὸ βιβλίο στὸ ὅποιο ἀναφέρεται ὁ Παπαδόπουλος. Τὸ ἔτος ἔκδοσης, 1827, μᾶς δὲηγεῖ στὴν ὑπόθεση ὅτι θὰ ἥταν ἀνάμεσα στὰ δῶρα τοῦ Ciampi, ποὺ ἀναφέρει ὁ Γκίλφορντ στὸ γράμμα ἀπὸ τὴν Ancona καὶ παραγγέλνει: «φροντίσετε νὰ καταγραφῶσιν καὶ νὰ τεθῶσιν δπου ἀνήκουνν». Ἀπὸ τὸν Pieri ἀντλεῖ τὶς σχετικές πληροφορίες τοι, πολὺ ἀργότερα, καὶ ὁ K. Σολδάτος, «Ἀνδρέας Κάλβος», *Φιλολογικὴ Πρωτοχοροντά* 1953, σ. 15.

146. Βλ. Z. D. Ferriman, δ.π., σ. 103. Τὴ θέση αὐτὴ ἐπιβεβαιώνει καὶ ἡ ὅπαρξη ἀνέκδοτης καὶ ἀγνωστῆς ἑπιστολῆς τοῦ Ferriman πρὸς τὸν I. Γεννάδιο (1η Φεβρουαρίου 1919), ποὺ βρίσκεται μέσα στὸ ἀντίτυπο τῆς Γενναδείου βιβλιοθήκης τοῦ ἔργου τοῦ Ferriman, «Some English philhellenes». Ο Ferriman πληροφορεῖ τὸν Γεννάδιο γιὰ τὶς press-marks τῶν καταλόγων τῶν πλειστηριασμῶν ποὺ ἀφοροῦν τὴ βιβλιοθήκη Γκίλφορντ. Τὸν κατάλογο τῶν χειρογράφων ποὺ περιῆλθαν στὴ βι-

καταλέγει στίς πηγές του όρθρου «Lord Guilford and Greece» και τὸν χειρόγραφο κατάλογο βιβλίων και χειρογράφων τοῦ Γκίλφορντ, ποὺ βρίσκεται στὴ Βιβλιοθήκη τοῦ Βρεττανικοῦ Μουσείου μὲ τὴν ἔνδειξη Add. 8220 και ἐπισημαίνει τὴ σημασία του. Παρατηρεῖ ὅτι: «in view of the fact that Guilford was ardent collector of Greek books and manuscripts, and that his collection was ruthlessly dispersed in public auctions by his heir, this catalogue has great value». ¹⁴⁷

’Απὸ τὰ παραπάνω προκύπτει ὅτι μοναδικοὶ μάρτυρες γιὰ τὸ περιεχόμενο τῆς Βιβλιοθήκης τῆς ’Ιονίου ’Ακαδημίας εἰναι οἱ ἀνέκδοτοι χειρόγραφοι κατάλογοι, ὅπου δὲ βιβλιοθηκάριος Α. Παπαδόπουλος Βρεττός και οἱ βοηθοί του εἶχαν καταγράψει τόσο τὰ βιβλία τῆς ’Ακαδημίας, ὃσο και τὰ βιβλία τοῦ Γκίλφορντ σύμφωνα μὲ τὴν ἐπιθυμία του, ἀφοῦ, ὅπως ἔλεγε, ἐσκόπευε νὰ τὰ δωρίσει στὴν ’Ακαδημία. Αὐτὸς ἄλλωστε ἦταν και ὁ λόγος ποὺ μετέφερε ἐκεῖ τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς βιβλιοθήκης του ἀπὸ τὸ Λονδίνο σταδιακὰ μὲ σκοπὸν νὰ διοληγρώσει αὐτὴ τὴ μεταφορά.

Τὸν κατάλογο τῶν χειρογράφων τῆς συλλογῆς του παραδίδει ὁ χειρόγραφος κατάλογος τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Βρεττανικοῦ Μουσείου Add. 8220 ποὺ ἀναφέραμε. ’Ο κατάλογος αὐτός, ποὺ ἀποτελεῖται ἀπὸ συσταχωμένους καταλόγους διαφορετικῶν διαστάσεων, γραμμένους ἀπὸ διάφορους γραφεῖς, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ χειρόγραφα, περιέχει και κατάλογο τῶν βιβλίων τῆς συλλογῆς τοῦ Γκίλφορντ σὲ νεοελληνικὴ γλώσσα.

Στὴ Βιβλιοθήκη τοῦ Βρεττανικοῦ Μουσείου ἐπισήμανα ἐπίσης και τὸν κατάλογο τῶν τυπωμένων βιβλίων τῆς Βιβλιοθήκης. Πρόκειται γιὰ δύο δγκάδεις τόμους, σὲ σχῆμα foglio, ὅπου καταγράφονται ἀλφαριθμητικὰ κατὰ τὸ δνομα τοῦ συγγραφέα οἱ τίτλοι τῶν βιβλίων. ’Η παραπέρα ἔρευνα μὲ ἐπεισ ὅτι πρόκειται γιὰ ἀντίγραφα τοῦ Γενικοῦ Καταλόγου τῆς Βιβλιοθήκης τὰ δποῖα συνόδευσαν τὰ βιβλία τοῦ Γκίλφορντ κατὰ τὴν ἐπι-

βιβλιοθήκη τοῦ Phillipps στὸ Middle Hill και προέρχονται ἀπὸ τὴ βιβλιοθήκη Mattei και τοὺς καταλόγους τῶν δημοπρασιῶν τοῦ οἴκου Evans, γιὰ τὰ βιβλία και χειρόγραφα τῆς Κέρκυρας (βλ. σημ. 137). ’Ο Ferriman ἔχει διατρέξει τοὺς καταλόγους και πληροφορεῖ τὸν Γεννάδιο γιὰ τὸν ἀριθμὸ τῶν items, τόσο τῶν χειρογράφων ὃσο και τῶν βιβλίων τῆς δημοπρασίας τοῦ Δεκεμβρίου 1830. ’Ἐπισημαίνει δειγματοληπτικὰ μερικὰ ἀπὸ τὰ χειρόγραφα και τὰ βιβλία και παραθέτει τὶς τιμές τῆς πώλησής τους, τὶς ὁποῖες θεωρεῖ πολὺ χαμηλές, many of which (books) appear to have gone of almost nothing. ’Πόσχεται σὲ προσεχὴ ἐπίσκεψή του στὸ British Museum νὰ ἔξετάσει και τοὺς ὑπόλοιπους καταλόγους.

147. F. G. Marshall, ὅ.π., σ. 38 και σ. 45, ὅπου ἀναφέρεται στὸ περιεχόμενο τοῦ καταλόγου και δίνει μιὰ γενικὴ εἰκόνα τοῦ περιεχομένου του. ’Ο Κατάλογος BRL Add. 8220 ἀποτελεῖ τὸ πρῶτο μέρος τῆς ἔκδοσης.

στροφή τους στὸ Λονδίνο. 'Ο Α. Παπαδόπουλος Βρετός μᾶς πληροφορεῖ ότι δὲ κληρονόμος ζήτησε «παρὰ τοῦ Βιβλιοθηκαρίου τῆς Ἀκαδημίας τοὺς Καταλόγους τῶν εὑρισκομένων βιβλίων ἐν τῇ Ἰονίῳ Βιβλιοθήκῃ, ἐπειδὴ τόσον τὰ ἀνήκοντα εἰς τὴν Ἀκαδημίαν δύνονται καὶ ἔκεινα τοῦ κόμητος Γκίλφορδ ἡσαν, κατὰ τὴν ἔκεινου διαταγὴν καταγεγραμμένα εἰς τὸν αὐτὸν Γενικὸν Κατάλογον».

Τὸ πρωτότυπο τοῦ Γενικοῦ αὐτοῦ Καταλόγου τῶν ἐντύπων τῆς Βιβλιοθήκης διασώθηκε ἐπίσης. "Αγνωστο ἀπὸ ποιὸ δρόμο κατέληξαν στὴν Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη." Απὸ τὴν ἐξέταση προέκυψε ότι οἱ κατάλογοι αὐτοὶ χρησιμοποιήθηκαν γιὰ ἀρκετὰ χρόνια μετὰ τὴν παράδοση τῶν βιβλίων τοῦ Γκίλφορντ.

Τῶν καταλόγων αὐτῶν ἔχω ἔτοιμη τὴν ἔκδοση. Οἱ τίτλοι τῶν ἐντύπων πλησιάζουν τὶς 8.000 καὶ τὰ χειρόγραφα τὶς 3.000. Τὴν ἔκδοση συμπληρωθούν βιβλιογραφικὲς ἐνδείξεις, προλεγόμενα καὶ παράρτημα ὅπου δημοσιεύονται οἱ σχετικὲς ὀρχειακὲς πηγές, εὑρετήρια καὶ πίνακες. Σύνολο 1000 σελίδες περίπου.

"Οταν δημοσιευθοῦν οἱ κατάλογοι, θὰ ἔχουμε πλήρη εἰκόνα τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας κατὰ τὴν πρώτη περίοδο τῆς λειτουργίας της (1824-1830), γεγονός ιδιαίτερα σημαντικό, γιατὶ θὰ γνωρίσουμε ποιὰ ἦταν τὰ βιβλία ποὺ εἶχαν στὴ διάθεσή τους οἱ καθηγητὲς καὶ τοὺς βοηθοῦσαν στὸ διδακτικὸ ἔργο τους, τὶς ἐκδόσεις ποὺ ἀποτέλεσαν τὴ βάση τῆς παιδείας τῶν πρώτων Ἑλλήνων φοιτητῶν, ἀφοῦ τοὺς βοήθησαν νὰ ἀναπτύξουν τὸ πνεῦμα τους. Θὰ ἔχουμε τότε τὴ συγκεκριμένη εἰκόνα τοῦ περιεχομένου τῆς βιβλιοθήκης καὶ τῆς ἴστορίας της ἀφοῦ, ὅπως εἶναι γνωστό, ὁ χώρος τῆς βιβλιοθήκης ἐνὸς πνευματικοῦ ίδρυματος εἶναι, μετὰ τὴν αἴθουσα τῆς διδασκαλίας, ὁ σημαντικότερος.